

121
B A S C I A N I L A N D I
P L A C E N T I N I S V M M I
philosophi, græcarumque lite-
rarum peritissimi,

• I N P A T A V I N O G I M N A S I O
M E D I C I N A E T H E O R I C E N M A G N A
cum laude profitentis, in Tres Aristotelis Libros de
Anima iam pridem ab eodem è græco in
latinum studiosè conuersos,

*Oppido quàm elegans, ac noua expositio: verborum Misteria, Auctorisque
sensum miro quodam artificio referans.*

C V M P R I V I L E G I I S .

V E N E T I I S

Apud Hieronymum Scottum. 1 5 6 9.

121
B A S C I A N I L A N D I
P L A C E N T I N I S V M M I
philosophi, græcarumque lite-
rarum peritissimi,

I N P A T A V I N O G I M N A S I O
M E D I C I N A E T H E O R I C E N M A G N A
cum laude profitentis, in Tres Aristotelis Libros de
Anima iam pridem ab eodem è græco in
latinum studiosè conuersos,

*Oppido quàm elegans, ac noua expositio: verborum Misteria, Auctorisque
sensum miro quodam artificio referans.*

C V M P R I V I L E G I I S .

V E N E T I I S

Apud Hieronymum Scottum. 1 5 6 9.

CLARISS.^{us} INTEGERRIMISQ. VIRIS
SEBASTIANO ERICIO, DANIELIQ. SANVTO,
PATRITIIS VENETIS,

Bologninus Zalterius Bibliopola Foelicitatem.

VPERIORIBVS Mensibus (bono certè studioforum genio dirrigente) Aristotelis summi Philosophi Tres de Anima Libri ad meas manus peruenere, à Basiano Lando Placentino, viro vndecunq̄ doctissimo (dum viueret) non modo elegantissimè de græcis versi, ac interpretati, sed etiam commentarijs pulcherrimis, & breuitate, perspicuitateq̄, supra quàm dici possit, admirandis illustrati, ac enucleati. Hos vtrimum accepi eruditissimis hominibus (quorum frequentia nostram sepe numero bibliothecam exornat) perlegendos ac diligentius perpendendos tradi di. Eosq̄ de operis editione (de qua iam cogitare mecum ipse cœperam) consului (nephias enim fore arbitrabar, si quæ vir ille cum græcarum literarum peritissimus: tum philosophiæ totius, artisq̄ medicæ decus vnicum summis vigilijs, atque laboribus ad optimarum disciplinarum studia prouehenda, conatusq̄ discipulorum iuuandos elaborauerat, demumq̄ perfecerat: ea studij sapientiæ amatores per meam ignauiam diutius laterent.) Tanta verò fuit operis eruditio, tantaq̄ puritas, & integritas; vt ex tot claris, sapientibusq̄ viris: quot meis precibus allecti istud opus examinandum libentissimè susceperunt, vix vnus, at ne vix quidem inuentus est, qui supprimendum illud fore censuerit. Quin tantum abest, vt ab eius euulgatione eorum quiquam me deterruerit: vt omnes etiam vehementissimè concitarint, atq̄, id à me certatim efflagitarint: nedum poposcerint. His itaque consulentibus, firmato animo, operi typis cuedo me dudum accinxi. Quoniam verò tenuit consuetudo, quæ quotidie magis inualescit; vt nihil prorsus ex doctorum hominum monumentis in lucem prodeat, quod liminari quodam (vt ita dicam) præsidio sit destitutum: Ego quoq̄ hunc prosequens morem insignem aliquem, illustremq̄; virum, qui operi præisset, ac veluti tutelaris quidam Deus faueret deligere statui. Nam præterquam quòd consuetudo sic fieri oportere suadet, ratio quoq̄ satis firma, ac euidens ad id peragendum quodam modo cogere videtur, nihil est enim adeo tersum, aut elegans (his præsertim temporibus) etiam si Mercurium auctorem iactet, ac præferat, quòd maledicendi libido, quæ mortalium animos acriter inuasit turpiter non exagitet, atq̄ conculcet, nisi ad sit, præstoq̄; sit, qui & ingenij summis viribus præstans, & insigni autoritate conspicuus irruentes vndiq̄; momos, ac sycophantas intuitu solo territet, ac procul arceat. Mihi igitur sciscitanti, accuratiusq̄; perquirèti Ecquis nam operi prodeunti patronus oportunè accerseretur, haud sanè pauci sese obtulere, quos ad huiusmodi prouinciam suscipiendam satis idoneos probè cognoui: At vos in primis Sebastiane Ericie, Danielq̄; Sanute viri ornatissimi, omniq̄; laude maiores duo ceu lumina quædam præ cæteris effulsistis, quos reliquis omnibus multis de causis anteferendos fore decreui. Nam, vt ea missa faciam, quæ cum alijs quoque sunt vobis communia generis nobilitatem,

splen-

splendorem, auctoritatemq; & huiusmodi: Insignis certe eruditio, ac reconditarum, abditarumq; artium, & scientiarum intima, absolutaq; comprehensio, quibus vterq; vestrum mirifice decoratur, id suo quodā iure postulare videtur. Nemo est enim qui philosophicam tractationem cum opus fuerit tueri firmius possit: quam qui vniuersam philosophiam in numerato habeat. Præter has autem alia his omnibus longe potior, peculiariorq; huiusce mei consilij causa extitit. Quod ambo dum adolentes adhuc essetis eximij illius viri auditores diu fuistis, nectareosq; philosophiæ amnes ex eius ore fluentes plenissimè hausistis. Quodq; isthæc ipsa quæ nunc impressa euulgatur vos pridem vestris auribus ex ipso authore percepistis, quo fit vt longe melius quàm alius quisquā eorum osum rationem reddere cuiq; possitis. His ergo potissimum rationibus permotus (minutiores enim sciens prætereo) dedicationem hanc haud temerè ni fallor instituisse mihi videor. Suscipite igitur viri clarissimi, inq; vestram recipite fidem sæcundis illius mentis, quæ veritatem haud ita pridem in tam vasta, diuersaq; numerositate apud mortales sedulo perquirens eminus prospiciebat: nunc verò (si coniectare fas est) cominus sine anxietate apud Deos intuetur, egregios, nobilesq; fetus, eosq; fouete, atq; protegite, sic enim gratiam non vulgarem quietis eius viri manibus retulisse videbimini, à quo singularem aliquando institutionem, admirabilemq; sapiētiam exceperitis. Valete, meq; Reipub. literarię pro virili fauentem, numenq; vestrum religiosè collentem aliquo numero habetote.

De Anima

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE ANIMA.

Libri Tres.

A Basiano Lando Placentino summo Philosopho Græcarumque litterarum peritissimo,
In Patavino Gymnasio Medicinæ Theoricæ summæ cum laude proficente paulo ante à Græco comersit, & pulcherrimis commentarijs illustrati.

Particula Prima.

Τὸν καλὸν καὶ τιμὴν τῶν ἐπιστῶν ὑπολαμβάνοντες, μᾶλλον δ' ἑτέρας ἐπέρας, ἢ κατὰ ἀρχαίαι, ἢ τῶν ἐκείνων τε καὶ δευτέρων ἐπιπέδων, διὰ μὲν πότρεα πάντα τῶν πρὸς ἡμῶν ἐπιπέδων ἀλλοτρίων, ἢ ἐπιπέδων, τῶν ἐπιπέδων.

Quam omnem scientiam rem esse, bonam arbitremur, ac honorabilem, & alteram altera magis, ex eo valem, esse putemus, vel quia evidentior est, vel quia verum est earum, quæ magis præstabiles, magisque sunt admirabiles; anima historiam nimirum ob hæc utraque non iniuria ponendam in primis esse censemus.

Explicatio.

Quatuor sunt potestates, quas partes & differentias philosophi nuncupare consueuerunt. His, quidem corpus inanime ab inanimato distinguitur. Prima pars est qua viuimus, de qua loquitur Arist. in secundo lib. Altera qua sentimus; sed sensus est duplex, nimirum interior & exterior. De exteriori quidem disputat sub sinem secundi libri. De interiore verò sub principium tertij. Iam verò tertia pars est, qua intelligimus & sapimus: de qua sermonem instituit & perficit sub medium tertij libri. Quarta est qua mouemur loco: de qua disputat sub sinem tertij libri. Ex quo planum fit, materiã subiectam, in qua versatur Philosophus in hoc toto opere, esse animam distinctam in quatuor partes siue differentias. Et idcirco inter initia, hoc est in hoc primo libro ostendit necessitatem, præstantiam, difficultatem, ordinem & methodum versandi in hac materia, hoc est contemplandi animæ naturam & essentiam. Ex qua contemplatione materiæ subiectę possemus colligere, quatuor differentias corporis animati, & illius quidem mortalis. Quoniam omne corpus mortale aut viuat, aut sentiat, aut intelligat, aut

loco mouetur. Porro necessitas ea est, quod totius Physiologiæ subiectū genus est corpus mobile, cuius partes & affectiones queruntur, atque partium principia. Sed corporis mobilis pars quoque est animal: nam sub eius ambitu continetur. Animalis autem principium est anima. Ergo animæ scientia cadit sub contemplatione Physiologi, & ideo est pars Physiologiæ, tum maximè necessaria, tum præstantissima, tum vtilissima ad cognitionem animalium. Itaque iure optimo de Anima generatim prius est dicendum, quàm de animalibus. Nam quot sunt partes communis generis, totidem quoque sunt scientiæ Physiologiæ, quæ multas vocantur à multis partibus. Et vna ab vno genere communi, & ab vno fine communi, qui est Veritas. Nam omnes illæ partes ad vnum finem communem diriguntur. Principio igitur Arist. in prima particula proponit animæ præstantiam, quam sumit à subiecti euidentiã, & nobilitate, atque admiratione. Inquit enim τὸν καλὸν καὶ τιμὴν τῶν ἐπιστῶν. Hoc est, verum pulcherrimarum & estimatarum cognitionem ὑπολαμβάνοντες, hoc est ex illi mantes ex consensu philosophorum, alteram alteri præferendam, ἢ κατ' ἀρχαίαι, hoc est euidentiiori modo demonstrandi, sicut Mathematica præstantior est Astrologia & alijs scientijs. Vel, quod mihi magis probatur, quoniam res quam contemplatur est sua natura sensibus euidentiore, ἢ τῶν ἐκείνων, hoc est nobilitate subiecti, generis & admiratione, vt Philosophia diuina præstantissima est omnium altitissimæ scientiarum, quia genus subiecti eius est Deus maximus; & Dij minores, quibus nihil nobilius, nihil admirabilius à nobis excogitari potest. ἢ τῶν ἐκείνων, hoc est, tum propter modum, tum propter subiectum. Modus quidem demonstrandi euidentiissimus est inter modos scientiarum naturalium, quia progredimur in disquisitione animæ ab effectu in causas. Vel propter euidentiã subiecti generis, quia nihil euidentius est, quàm quod anima sit. Propter verò subiectum, quia anima est pars nobilissima omnium partium Physiologiæ, & admirabilior omnibus partibus, cuius essentia quia est occulta ideo illam potius admiramur quàm intelligimus. Et propterea hæc pars siue scientia, quam hic Arist. præferretur, nulli parti Physiologiæ cedit, aut euidentiã sui, aut nobilitate & admiratione: τὰν τῶν ἐπιστῶν. Materia subiecta propria est artium obiectum verò appositè dicitur finis siue scopus subiectum genus est scientiarum, cuius partes & affectiones inquirimus & demonstramus, simul & partium principia. Hic Arist. proponit subiectum genus, cuius partes & proprietates queruntur & demonstrantur. Sed vocat Animæ historiam, quia progreditur ab effectibus siue affectibus ad causas. Ergo genus subiectum huius operis est Anima, non corpus animatum, vt aliqui minuti philosophi falsò opinantur. Sed animati obiter queruntur ab Arist. affectiones propter affinitatem & relationem animæ ad corpus animatum; vt in octauo libro Physicorum genus subiectū est Motus æternus, sed de primo Motore sit metio propter relationē ad mori. Philosophus autē moralis considerat affectus animæ, nempe irā & timō-

ἢ ὑπερβαίνοντες ἢ ὁσῶς μὴ λατάνῃς, πότρερον εἰς ὁλοῦν...

At cauendum est, ne nos pretereat utrum una sit eius ratio...

Explanatio.

Danda est, inquit, opera, ne ignoremus an definitio animæ sit afferenda...

Particula IX.

ἢ τὶ ἴδιον πολλὰ ψυχὰς ἀλλὰ μέρη, πότρερον δ' εἴ ζήτην...

Præterea si non plures sunt anima, sed partes, utrum animam totam...

Explanatio.

Difficile inquit est statuere, quæ potestates siue partes animæ conueniant...

Particula X.

καὶ πότρερον τὰ μέρη δ' εἴ ζήτην πρῶτον, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν...

ὁλοῦν, τὸ ἀδιαιτητὸν, τοῦ ἀδιαιτητικοῦ, καὶ τὸ νοητὸν, τοῦ νοητικοῦ.

Et utrum ipsas partes, an ipsarum partium operationes prius querere oporteat...

Explanatio.

Τὸ μόνον, hoc est partes siue potestates intelligendi, sentiendi, mouendi...

Particula XI.

Ἔοικε δ' οὐ μόνον τὸ τί ἐστὶ γινώσκον χρισίμον εἶναι, πρὸς τὸ...

Non solū autem ipsius quid est cognitio conferre uideatur ad perspicendas...

Explanatio.

Antiphona est. Contradict enim quis, superuacantum est querere potestates & partes animæ...

vt substantia tota cognoscatur. Respondet philosophus, non solum esse vtile querere quid sit res...

Particula XII.

Ἀπορίαν δ' εἶχει, καὶ τὰ πᾶσι τῆς ψυχῆς πότρερον ἐστὶ πᾶσι...

Est etiam de affectibus anima dubitatio, utrum omnes communes sint cum eo...

Explanatio.

Hactenus de difficultate quæ oritur ex substantia animæ disputauit Arist.

clarum. ἢ δ' ἐστὶν. Si intelligere est propriū opus, aut est phantasia...

Particula XIII.

εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τὴν τῆς ψυχῆς ὁργάνον ἢ πᾶσιν ἰσὺν...

Si igitur operationum anima uel affectuum aliquis proprius sit ipsi...

Explanatio.

χρηστέα. hoc verbo anime immortalitatem ostendit Arist.

Particula XIII.

ἔοικε δ' ἐστὶ τὰ τῆς ψυχῆς πᾶσι πᾶσι εἶναι μέρη σώματος...

Videntur autem & omnes affectus anima cum corpore esse...

consistit esse. Nam cum sint infinita figura, ac individua corpora, rotunda dicit ignem & animam esse.

Explanatio.

Secunda hypothesis. Maxime & primo anima movetur, quia est principium motus.

Particula XXI.

διὸ καὶ τοῦ ζῴου οἶον εἶναι τῶν ἀερίων. συναγόν- τοις γὰρ τοῦ περιεχομένου τῶν σωματικῶν ἐκβάλλοντος

Quapropter & respirationem vivendi rationem atque causam esse putant. Nam eo quod continet contrahente corpora comprimuntur, ac extrudente

Explanatio.

ρόσημα colligunt, animam esse causam vitæ, quia est opifex respirationis, liquidum movet par- tes corporis, et respiratio est causa vitæ, quia per re- spirationem in inspirationem & expirationem illa corpifcula, quæ a se duo motu incalescunt & distol-

Particula XXII.

ὅμοιος δὲ καὶ τὸ πᾶσα τῶν πύλα γορείων λεγόμενον, τῶν αὐτῶν ἔχει διὰ τοῦτο ἕφασκα γὰρ τῆνδ' αὐτῶν, ἐπι- χεῖν ἴσα ἐν τῶ ἀέρι ζῴοισμα, οἱ δ' ἐν τῶ, ταῦτα κινεῖν.

videtur autem & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur, eandem habere sententiam. Quidam enim ip- sorum ea corpifcula quæ agitantur in aere: quidam id, quod illa movet & agitat, animam esse dixerunt, pro- pterea quod continet moveri videntur, etiamsi nullus

Explanatio.

εἶδασαν. Alij putaverunt esse corpifcula indivi- dua volitantia in aere: alij vim motucent illa cor- pifcula, quia semper videntur: alij vim semet mo- uentem, quia opinantur nihil movere, quod idem

Particula XXIII.

ὁμοίως δὲ καὶ ἀναξαγόρας ψυχῆν εἶναι λέγει τῆν κινουσαν, καὶ εἶτις ἄλλος εἴρηκεν, ὡς τὸ πλὴν ἐκίνοσε νοῦς, οὐ μὴ πλυτικῶς γὰρ ὠπερ δημόκριτος.

Similiter & Anaxagoras id quod movet animam esse dicit, & siquis alius censuit universam mentem mo- visse.

vise. Non tamen pervide penitus atque Democritus. Is enim animam & intellectum simpliciter idem esse pu- tant: etenim id quod movetur, verum esse dicebat.

Explanatio.

Anaxagoras opinatur animam esse mentem, pa- riter & Democritus, sed hoc ipso differunt, quod Ana- xagoras opinatur esse separatam et cuncta movere, & ideo esse diuinam. Democritus verò esse insepa- ratam à rebus, nec distingui ab anima sentiente, quia

Particula XXIII.

ἀναξαγόρας ἡ ἕσσον διασαφεῖ περὶ αὐτῶν. πολ- λαχοῦ μὲν γὰρ αὐτῶν τῶ κινητῶν καὶ ὅρθος, τὸν νοῦν λέλειπέ τέρουθι δὲ, τὸν νοῦν εἶναι τὸν αὐτῶν τῆ ψυχῆ ἐν

Anaxagoras autem minus de ipsis explanat: multis enim in locis boni velis; mentem causam esse dicit, ali- bi autem animam ipsam mentem esse asseruntiam anima- libus universis, tam parvis quam magnis, tam prestabi- libus, quam minus etiam prestabilibus mentem inesse di- cit.

Explanatio.

Coarguit Anaxagoram inconstantem, quia aliquan- do ait mentem esse causam bonæ relictæ; actionis, aliquando verò ait mentem et animam esse idem, & mentem vocat animum, quo sapimus; animam, quo vivimus. Sed errat, quia animus quo sapimus & pruden- tes sumus non inest omnibus animalibus, neque brutis, neque pueris. Sed anima, qua vivimus inest cunctis.

ἐπὶ τὸ κινεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ὄντων, οὐτοι δὲ λέγουσι τῶν ψυχῶν πᾶς ἀρχὴς οἰκλήν πλείους πρῶ- τος πᾶς ἀρχὴς, οἱ δὲ μίαν ταύτων ὠπερ εὐμαχέδονα, μὲν ἐκ τῶν στοιχείων πλάττωνται, εἰ μὴ δὲ καὶ ἑλκασθὼν ψυχῆν

Omnes igitur ij, qui ad animantis respexere motum, maxime motuum animam esse putarunt. At qui cogni- tionem animadvertunt ipsius, ac sensum quibus res cognoscit & sentit, ij dicunt animam ipsam principia rerum esse.

Explanatio.

Antiqui duplici metodo quærebant animam, aut motu aut cognitione & sensu. Utentes motu consentiunt animam esse vim motricem. Atque de his hæcenus. Sed dicitur de illis. Nunc dicendum est de illis, qui vituntur sensu. Sed antequam ad illorum opinio- nes accedat, statuit in quo principio consentiunt. Consentiunt ergo omnes, animam esse constantem ex principijs omnium rerum naturalium, quia cognoscit & sentit res omnes. Sed quod cognos- citur & sentitur, debet esse simile cognoscenti & sentienti. ergo anima constatur ex principijs om- nium rerum. Sed errant, quia hæc similitudo non fit per mutationem substantiæ & accidentium, quia non est rerum mutatio, sed similitudo est repræsen- tatio rei per speciem, vt species coloris repræsen- tat sentienti animæ colorem qui est in re. Idem di- cendum est de specie intelligibili, qua venit in mē- tem. οἱ μὲν πλείους ποῦντες. Sed quia in modo prin- cipiōrum dissentiunt, ideo alij putant constatur ex multis, alij ex vno, vt Empedocles ex principijs sex, quatuor scilicet elementis, & concordia atq; discordia. vt patet ex eius carminibus. αἰθῆρα, ἰ, ἰθα- νη, & ἄρην. id est concordiam. πέκει λυγρῶ, quia est causa interitus.

Particula XXVI.

τὸν αὐτῶν δὲ τὸ ποῦν εἰ τῆ τμῶν ἐλάτων τῶν ψυ- χῶν ἐκ τῶν στοιχείων ποῦν. γνωσκέσθαι γὰρ ὁμοίᾳ ὅμοιον τὰ δὲ πράγματα ἐκ τῶν ἀρχῶν εἶναι ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ οὐλοσοφίαν λόγοις διαφείθῃ αὐτὸ μὲν τὸ ζῴον ἐκ τῆς τῆ ὄρας ἰδέσθαι τῆ δὲ πᾶσιν μῆκος, καὶ πλά- τους, καὶ βάθος. τὰ δὲ ἄλλα ὁμοιοτρόποις.

Eodem & Plato modo, animam in Timæo ex ele- mentis constare censet. Similî nâque, eius quoque senten- tia, cognoscitur simile, & res ipsa ex principijs sunt. Similiter determinatum est ab eodem & in hysc que

Text. XXV.

ὅσι μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι τὸ ἔμψυχον ὁ πέρι εὐλῆλαι, οὗτοι τὸ κινητικόν εἶναι τῶν ψυχῶν, ὅσοι δὲ

ἡ ψυχή, ὡς ἡ ψυχή, ἡ ψυχή.

ἡ ψυχή, ὡς ἡ ψυχή, ἡ ψυχή.

ἡ ψυχή, ὡς ἡ ψυχή, ἡ ψυχή.

ἡ ψυχή, ὡς ἡ ψυχή, ἡ ψυχή.

de philosophia dicuntur, animal quidem ipsum ex ip-
sius vnus idea forma ue, & ex longitudine prima, et la
situdine, profunditate ue consistare. Caetera vero simili
modo.

Ex planatio.

Cum τῶν στοιχείων. Ex eodem & diuerso, & par-
tibili & impartibili. Diuerso & partibili, quia ex
diuersis partibus & potestatis constat. Eodem &
impartibili, quia est vna essentia simplex, & indiui-
dua, & ideo media est inter formas separatas & cadua-
cas, vt inquit Themistius. ὁμοίως δ'. Non solum ani-
mam, sed omnes res naturales ex ideis componi pu-
tat, vt ex idea vnitatis quae punctus est, ex idea duali-
tatis linea enim, sine longitudinis cuius extrema
sunt duo puncti. ex idea ternarij, siue latitudine
quae tribus punctis terminatur. ex idea profunditatis
quae constat quatuor punctis, vt corpus, significat
esse famam . πρῶτον φιλοσοφίας. In dialogo qui inscri-
bitur, ερμῆσι. εἰς .i. punctū. πρῶτοι μουχοὺς .i. ex
idea dualitatis. πρῶτος .i. idea ternarij. βῶτος .i.
id est quaternarij.

Particula XXVII.

Ἔτι δὲ καὶ ἄλλως. νοῦν μὲν, ὅ ἐν. ἐπισημῶν δὲ τὰ
δύο. μοναχὸς ᾗ ἐφ' ἐν. τῶν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμῶν,
δύο εἰναι. ἀκόσμων δὲ, τῶν τοῦ σφαιροῦ ὁ μὲν ᾗ ἀριθμῶν,
τὰ εὐκλιναὶ καὶ ἀρχαὶ τῶν ὀντων ἐλέγοντο, εἰσι δὲ
ἐκ τ' στοιχείων κινῆται δὲ τὰ πρῶτα ματὰ τὰ μὲν, κῆ
τὰ δὲ, ἐπισημῶν τὰ δὲ, δύο .i. τὰ δὲ αἰσθησι. εἰδῆ δ'
δὲ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων.

Insuper et alio pacto, intellectum quidem esse vnum
ipsum, ipsa vero duo, scientiam : est enim ipsa tantum ad
vnum processio . Superficiet praeerea numerum, opi-
nionem : solidi, sensum . nam numeri quidem formae ip-
sae & principia dicebantur. Sunt autem ex elementis .
Res vero partim intellectu, partim scientia, partim opi-
nitione, partim sensu diiudicantur ac discernuntur. Atque
si numeri formae sunt rerum .

Explanatio.

Deinde dixit ex numeris componi, quia scribit ani-
mam consistare ex mente, quae est vna & simplex ap-
prehensio : ex scientia, quae est progressus à causa
vna ad vnam conclusionem, dicitur dualitas : ex opi-
nitione, quae dicitur ternio, qui est progressio à me-
dio ad duas conclusiones, quia dubia est opinio, non
certa : ex sensu, qui dicitur quaternio, quia est vis
comprehendendi res corporeas, corpus autem com-
ponitur ex 4. punctis & principijs . Et quia anima
constat his numeris, ideo dicitur habere 4. potesta-
tes, mentem, scientiam, opinionem, sensum.

Particula XXVIII.

Ἐπει δὲ καὶ κινητικὸν εἶδος ἐστὶν ἀψομιᾶς καὶ γνο-
ρητικῶν, οὗτος ἕστιν ἀψομιᾶς καὶ ἀποφραζόμενος
νοῦν τῶν ἀψομιᾶς ἀπὸ τῶν κινῆται, διαφέρονται
δὲ περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν καὶ πῶσαι. μάλιστα μὲν οἱ σο

ματικὸς προῶντες τοὺς ἀσώματος. τοῦτος δὲ οἱ μι-
ξαιτες καὶ ἀψομιᾶς πᾶ ἀρχαὶ ἀποφραζόμενοι. δια-
φέρονται δὲ καὶ περὶ τοῦ πλῆθους. οἱ μὲν ᾗ μιαν. οἱ
δὲ, πλείους λέγουσιν.

Cum autem anima motuum & cognituum sit, qui-
dam utrumque complexi sunt, atque animam numerum
esse seipsam momentem afferuerunt . Omnes tamen de
principijs quas quot sunt inter sese dissentire videntur,
atque maximè quidem ij, qui corporea putant esse,
ab hisce dissentiunt, qui incorporea ponunt. minus autem
ab his, qui composuerunt, & ex vniuersi principia rerum
assignauerunt. Dissentiunt etiam de multitudiue eorum
quidam quoniam vni, quida plura principia dicunt esse .

Explanatio.

Plato & Stoici, quia anima est principium mouendi
& cognoscendi, ideo definerunt esse numerum
per se mouentem numerum, quia constat ex mente,
scientia, opinione & sensu, quas potestates Plato vo-
cat numeros. διαφέρονται ᾗ περὶ τῶν ἀρχῶν. Hac-
tē us ex motu colligit opinionem Democriti, Leucipi,
Pythagoreorum, Anaxagorae; & ex motu & cog-
nitione Platonis opinionem: nunc alias opinionēs colligit
aliorum philosophorum, natas ex diuersis principijs rerum,
diuersis & substantia & numero, & vt varia statunt principia, ita vario modo sentiunt
de anima. τοῦτος ἰ ἰ μίαντες. Ab his dua-
bus seētis minus dissentiunt Platonici, qui statuerunt
principia partim corporea, partim incorporea.
σωματικὰ. vt ignem, aërem, aquam &c. τοὺς ἀσώ-
ματος . Dissentiunt ab his qui ponunt incorporea
principia, vt ideas & numeros. μιαν, vt Heraclitus,
πλείους, vt Empedocles 4. elementa.

Particula XXIX.

Ἐπομῆνας δὲ τοῦτους, καὶ τῶν ψυχῶν ἀποιδόασιν.
τότε ᾗ κινητικῶν, τῶν φύσιν, τῶν πρῶτων ὑπερκίρα-
σιν οὐκ ἀλόγως, ἀλλ' εἰδὲ τῆσι πῶς εἶναι. καὶ γὰρ τοῦ-
το λεγόμενος τὸν τῆ καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων ἀσώ-
ματων, ἔτι δὲ καὶ κινῆταιτε καὶ κινῆ τὰ ἄλλα
πρῶτος,

Atque ut de principijs senserunt, sic de anima etiam
determinarunt: non enim abest à ratione in primorum
natura mouendi eam collocare. Quapropter ignis qui-
busdam esse videtur: enim subtilissimum est partium,
& longè magis, quam elementa caetera, incorporeus:
mouetur insuper & caetera primò mouet .

Explanatio.

Vt de principijs senserunt, ita vario modo locuti
sunt de anima. τότε ᾗ. Quia opinati sunt natu-
ram principiorum esse ut vim habeant mouendi,
quia nihil efficitur sine motu quod nouum sit: ideo
animam contendunt esse ignem: est enim tenuissim-
us, minusque participes naturae corporeae, semper
mouetur & mouet, τῶν πρῶτων . i. ἀρχῶν.

Διμείβετο δὲ καὶ γλαφυρωτέρως ἔθηκεν ἀποφρα-
ζόμενος, ὅτι τὸ τούτων ἐκάτερον ψυχῶν μὲν ἔχει τὰ
αὐτῶ

ταῦτο καὶ νοῦν, ταῦτο δὲ εἶναι, ἐκ τῶν πρῶτων καὶ
ἀδυναμῶν σωματῶν. κινητικὸν δὲ, διὰ μικρομέ-
ρεων καὶ τὸ σχῆμα. τῶν δὲ σχημάτων ἀκινήτοτα
τόν, ὅ σφαιροειδῆ λέγει. ταούτων δ' εἶναι τὸν, τε
νοῦν, καὶ ὁ πῦς .

Democritus autem & subtilius dixit, cum assigna-
uit cur esse istorum utrumque. Dixit enim animam qui-
dem mentis quae idem esse, hoc autem ex ipsis primis
aeque indiuisibilibus corporibus esse atque ob partium
quidem subtilitatem, mouere : ob figuram uero, moueri:
figurarum autem omnium mobilissimam, figuram
rotundam afferit, talemque esse intellectum. & inquit.

Explanatio.

διμείβετο, Propter diuersa principia vni mouendi
animae tribuerunt. ἐκάτερον. & quidd ha-
bet vim cognoscendi, & vim mouendi. ψυχῶν. vim
intelligendi & cognoscendi, quia anima est mens,
& constat ex principijs indiuiduis rerum quae cog-
noscuntur. κινητικὸν δ' : vim mouendi, quia sunt
corpacula simplicissima & rotunda aptissima ad
motum .

Particula XXXI.

Ἀναξαγόρας δ' ἔθηκε μὲν ἕτερον λέγειν ψυχῆν τε
καὶ νοῦν, ἀπὸ τῶν εἰρημικῶν καὶ πρῶτων, καὶ ταὶ δ' ἀμ-
φοῖν ὡς μετὰ φύσει. πλὴν ἀρχὴν γὰρ τῶν νοῦν τίθειται
μάλιστα πρῶτων. μὲν γὰρ γὰρ φύσιν αὐτῶν τῶν οἰτων ἀ-
πλοῦν εἶναι, καὶ ἀμύγη τε καὶ καθαρόν. ἀποιδόασιν
δ' ἀμφοτῆ ἀσώτων ἀρχῆς τε. τε γινώσκον καὶ τῶ κιν-
εῖν, λέγων νοῦν κινῆσαι ὁ πῦς .

Anaxagoras uidetur, ex hisce quae tradita sunt me-
moriam, motiua quiddam animam ipsam esse praes-
sere quidem dicit magnetem habere animam, quia mo-
uet trahitque ferrum. Diogenes autem, sicut & alij
quidam, aërem ipsam esse esse, hunc subtilissimam
substantiam verumque principium esse putant. Iudico
cognoscere atque mouere animam dixi: hoc quidem
cognoscere, quo primum est. & ex hoc ipso caetera con-
sistat : hoc autem esse motiua, quo subtilissimum est.
Heraclius quoque principium aut animam esse : quod
cum exhalationem esse, ex qua caetera dicit consista-
re, & maximè in corporeum esse & semper fluere di-
cat: atque id quod mouetur, eo quod motu cietur cog-
nosci, constat. moueri autem res inuiceras, & ipse esse
alij plures arbitrabantur. Simili modo & Altemeon
de anima putasse uidetur. Dicit enim ipsam immorta-
lem esse, ex eo quia similis ipsis immortalibus est.
Quod quidem ideo dixit ipsi competere, quia semper
mouetur: mouetur enim & res omnes diuine conti-
nue semper, Luna inquam, Sol, stella, totumque cae-
lum. Quidam, & magis importuni, animam aquam
esse dixerunt, ut Hippo: qui quidem ad hanc sententiam
ratione seminis uidetur esse compulsum, quia om-
nium semen humidum est: etenim redarguit, eos, qui
sanguinem animam afferunt: quia semen sanguinis non
est. Hoc autem primū animam esse dicit. Sunt & qui
sanguinem ipsam esse dixerunt, ut Critias, sentire ipsam
maximè propriam animae esse putantes: quod quidem
competere propter naturam sanguinis creauissent: ita
omnia elementa, praeter terram, iudicem habuerunt. Hæc
aut nemo tribus animæ, nisi quis ipsam dixerit ex om-
nibus elementis consistare, aut omniam esse.

Explanatio.

Anaxagoras dicit sibi pugnantia, & differt à De-
mocrito. Pugnantia quidem, quia modo ait men-
tem & animam non differre, modo negat. πλὴν ἀρ-
χῶν. Differt, quia ponit esse principium omnium
rerum, & illud quidem simplex, quia caret corpore,
& immixtam, quia nullo vititur corpore instrum-
to, & puram, quia intelligit puras rerum essentias
& separatas à materia.

Particula XXXII.

Ἐπει δὲ καὶ θαλῆς ἔφ' ἄν ἀτομήμονοισι, κινη-
τικῶν τὴν ψυχῆν ὑπολαμβάνων. ἔπει τὸν λίδον
ἐστὶν ψυχῆν ἔχειν, ὅτι τὸν οἰδῆ νοῦν κινῆε. διογένης δ'
ὡς περὶ καὶ ἕτεροὶ τινὲς, ἀεὶ τῶν οἰδῆ πάντων

Explanatio.

Conuenientes suis principijs rerum natura-
lium definiuerunt animam, quia res cognoscun-
tur,

de quiete quoque dicere possumus. in hoc enim natura...

Explanatio.

Secunda ratio est: si anima per se mouet, poterit quoque...

Particula XLI.

Et si dicitur, quod dicitur, quod dicitur...

Præterea cum videatur anima corpus mouere, rationi commotenti est...

Explanatio.

Quarta ratio: si anima per se mouet corpus, eodem genere motus...

ut caelum mouet corpora haec inferiora, & fol trahit vapores...

Particula XLII.

Tamen dicitur, quod dicitur, quod dicitur...

At enim motu per accidens ab alio quoque mouebitur. Animal enim si pelli potest...

Explanatio.

Est quintum argumentum, quo deducitur ad incommodum: si anima per se mouetur, necessarium sequitur...

Particula XLIII.

Tamen dicitur, quod dicitur, quod dicitur...

Anima autem, si mouetur, a sensibilibus maxime quiescitur...

Explanatio.

Alia enim ratio est, si anima se mouet, erit mortalis...

scendens a se, igitur interit. Et tunc ostenditur, quia motus est sua essentia.

Particula XLIIII.

Et ratio est, quod dicitur, quod dicitur...

Quidam autem asserunt animam id corpus, in quo est, eodem mouere modo, quo et ipsa mouetur...

Explanatio.

Sphaera est, corpuscula rotunda. Alia dicitur, quod dicitur...

Particula XLV.

Tamen dicitur, quod dicitur, quod dicitur...

Eodem autem modo in Teleus et animam corpus mouere dicitur. Mouere enim ipsam ex eo sensu...

in septem orbem diuisit, quoniam latationes ipsius caeli motiones sunt anima quibus ipsa mouetur.

Explanatio.

Physiologi, in rationibus, physicis quatuor. Opiniatur anima esse circuli compositum ex numeris veluti elementis, et illis quidem harmonicis...

Particula XLVI.

Primum autem dicitur, quod dicitur, quod dicitur...

Primum igitur non recte dicitur, animam magnitudinem esse. Nam animam uniuersam talem ipse vult esse...

Explanatio.

Inuenitur in verba Platonis. Nulla magnitudinem illam forma annexa magnitudini reflectitur in se, sed separata a magnitudine...

Particula XLVII.

Si dicitur, quod dicitur, quod dicitur...

anima. alio vero modo fieri nequit, ut ipsa moueat motu ad locum accommodato.

Expianatio.

Peroratio hęc est.

Particula LXII.

ευλογώτερον δὲ ἀπορίσειεν ἅ τις περὶ αὐτῆς, ὡς κινήσεως ἢ ὡς ἐπιτοκῆς ποσειδάωνος, ἡ ἀμύνη ἢ τῆν ψυχῆς λυσιπείδιαι· χαίρειν, θάραξεν· φοβείται, ἐπιτοκῆς ἐστὶν ἢ ἀσθαλασθεῖα καὶ ὀλιγοχρόνισθαι τὰ αὐτὰ τὰ αὐτὰ δὲ πάλυτα κενῶν δόκλους ἢ ὅττω οἰσθεῖν τας αὐτῆν κινήσθαι.

At enim relictis de hac ipsa quispiam ad talia respiciens dubitabit, putabitque ipsam moueri. Dolere namq; dicimus animam, gaudere, confidere, timere, insuper irascitur, senire, ratiocinari, quę quidem omnia motus esse videntur. Quapropter ipsam quispiam existimabit moueri.

Expianatio.

Antiqui probant animam moueri, quia mouet corpus. Sed firmiore attulissent rationem ductam ab affectibus & operibus ut ira, odio, ratiocinio, quę quidem omnia dicuntur esse motus animi non corporis. Nam motus est duplex, aut fluxus formę, aut forma fluxus. fluxus est ipsa motio, ut calefactio: fluxus est terminus motionis, & calor. Nam inquit Arist. s. Physic. Ira ad calorem est quodammodo calor. et ideo dolorem, iram, læticiam uocat motus Arist. quamuis sint termini motus.

Particula LXIII.

τὸ δὲ, οὐκ ἐστὶ ἀνεγκλίτων· ἐν γὰρ ὅτι μάλιστά πο λυσιπείδισθαι ἢ χαίρειν, ἢ θλίβεσθαι κινήσεις ἐσίν, καὶ ἐκαστὸν κινήσθαι τούτων. τὸ δὲ κινήσθαι ἐστὶν ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἢ εἰς, τὸ θλίβεσθαι ἢ φοβέσθαι, τὸ τῆν καρδίαν ἐπιτοκῆς, κινήσθαι, τὸ δὲ, διαφορεσθαι. ἢ τούτου ἴσως δὲ ἐπειροῦντι, τὸ ὅτι ὑπὸ τῆν συμβέβαιεν τὰ μὲν κατὰ ποσὸν τῆν ἡγεμονίαν τὰ δὲ κατὰ ἀλλοίωσιν. πῶς δὲ λέγει πῶς, ἕτερος ἐστὶ λόγος.

Verum id non necessarium est. Nam est quędammaxime dolere uel gaudere, uel ratiocinari motus sunt, uel potius moueri ab anima est. Irasci namque aut timere est hoc modo moueri eor: ratiocinari autem aut tale forsitan est, aut etiam aliud. Atque quędam istorum sunt, cum aliqua latione mouentur: quędam, cum aliqua alterantur. Quęnam uero sine illa, & quomodo sunt, alia ratio est.

Expianatio.

Respondet Aristot. tametsi affectus & opera sunt motus, non tamen necessario sunt animę, sed compositi ex anima & corpore. τὸ τῆν καρδίαν ἐπιτοκῆς. Si affectus proficiuntur ab anima mouente, & corde moto, totius erunt compositi. τὸ τῆν ἡγεμονίαν.

Intelligere est opus dubium, an sit proprium anime, an commune cum corpore. I. an sit motus sine corpore, an cum corpore. Dubiē loquitur, quia nondū hoc definiuit. Et hic est mos Aristotelis. τὴν τῆν. scilicet cum corpore, id est phantasmate. ἐπειροῦντι. id est sine corpore. τὰ μὲν κατὰ ποσὸν. Affectus animi sunt motus aut mutationes loci, ut læticia, in qua dilatat cor: ut metus, in quo contrahitur. (Dilatatio & contractio sunt loci mutationes aut lerationes) ut ita, quia corpus incalcescit. Sed de affectibus aliis dicitur, tum in Ethicis tum in Rhetoricis libris.

Particula LXIII.

τὸ δὲ λέγειν ἀσθλασθεῖα τῆν ψυχῆν, θάραξεν ἢ ἐπιτοκῆς, καὶ λέγειν τῆν ψυχῆν ἕλεος ἢ κενῶν ἰσως, ἢ διαφορεσθαι ἀλλῶ τῶν ἀνθρώπων τῆν ψυχῆν. τὸ τὸ τῆν ἡγεμονίαν ἐκείνη τῆν κινήσεως οὕτως. ἀλλῶ τῆν ἡγεμονίαν ἐκείνη. ὅ τῆ, δὲ ἐπιτοκῆς ἐκείνη. ὡς ἢ κενῶν ἀσθλασθεῖα ἀπο το δὲ. ἢ δὲ ἀμύνησιν ἀμύνησιν ἐκείνη, ἐπιτοκῆς ἐν τῶν ἀσθλασθεῖας κινήσεις ἢ μονάς.

Dicere autem animam irasci uel timere, simile est, atque si quispiam animam texere dicat, uel edificare. Nam melius est fortasse dicere non animam sed hominem animam misereri uel discere uel ratiocinari: idque non quia motus in illa fit, sed quia nonnunquam quidem usque ad illam, nonnunquam uero ab illa. uulxi sensus quidem ex hisce, recordatio autem ab illa ad eos motus uel status, qui sunt in ipsorum sensuum instrumentis.

Expianatio.

Confirmat Aristot. non esse motus solius animę, sed coniuncti. quia compositum est quod agit & patitur. Agit quidem ratione formę, quia est principium quo agit compositum. patitur ratione materia; quę est principium quo patitur. Sed proprie compositum agit & patitur. Et ideo si quis contēdat animam agere aut pati, mouere aut moueri, perinde est ac si contēdat animam texere aut edificare, quia homio texit aut edificat.

Tales motus non sunt in anima, sed sunt ab anima, tanquam a principio quo fit in motus. ἀλλῶ τῆν ἡγεμονίαν. Duobus modis sunt ab anima, aut quia ab exterioribus obiectis mouetur, qualis est sensus, qui a sensibilibus dicitur exterioribus, & usqs; ad animam pertinent; aut ab interioribus phantasmatibus tanquam ab illa, qualis est motus qui dicitur recordatio. Sed omnis motus est in sensoris, id est in corpore; & quies. ergo ut materia omnis affectus est in corpore. ut ira est feruor sanguinis in corde. ut forma omnis affectus est in anima, quia ira uel dolor uel metus est passio uitalis facultatis confurgens ex illa materia corpore commota.

Particula LXV.

ὅ τῆν νοῦς ἐστὶν κενῶν ἐγγύθεσιν, οὐσία τῆς οὐσίας, καὶ οὐ φθείρεσθαι, μάλιστά γὰρ ἐφθάρειται ὑπὸ τῆν ἐπιτοκῆς ἀμύνησιν.

Particula LXVII.

τοὺς δὲ τῶν εἰρημίων ἀλογώτατον, ὅ τῆν ἕλεος ἀμύνησιν ἐστὶν τῶν ψυχῆν κινήσθαι αὐτῶν. ὑπὸ ἀσθλασθεῖα ἢ ἀμύνησιν ἀδύνατα, πῶς τα μὲν, τὰ δὲ ἐκ τῶν κινήσθαι συμβαίοντα. ἰδία δὲ ἐκ τῶν λέγειν αὐτῶν ἀμύνησιν. πῶς γὰρ κενῶν μονάδαι κινουμένην, καὶ ὑποπίως· καὶ πῶς ἀμύνησιν ἀδύνατον οὐσαν ἐν γὰρ ἐστὶ κινητική, καὶ κινητική, ἢ μαρτύρειν δέ.

Atqui numerum animam esse dicere seipsam motu cientem, multo longius quam ea que dicta sunt a ratio ne distare uidentur. Nam his qui id asserunt ea primum impossibilia quę emergunt ex motu, demde propria quędam ex eo, quia dicunt ipsam numerum esse, curnunt. Quo nanque modo uiam mouere intelligere oportet, & a quo, & quomam pacto, cum imparibilibus sit, & nullam habeat differētiā: si enim notitia sit ei que mobilis; diuersam esse oportet.

Expianatio.

Qui affirmant animam esse numerum seipsam mouentem, hoc est ueritatem, illis incumbunt multa incommoda, partim nata ex motu, partim ex singularitate. Ex hac quidem, quia singularitas est indiuidua, omne autem quod mouetur diuiditur in duas partes, in partem per se mouentem, & partem per se motam, & utranque diuersam alteram ab altera. Si igitur seipsam moueat, & a se moueatur, a seipsa differet, atque indiuidua diuidetur.

Particula LXVIII.

ἢ τῆ δὲ ἐπιτοκῆς φασὶ κινήσθαι γραμμῆν ἐπιτοκῆς ποσειδῶν ἐστὶν γραμμῆν, δὲ γραμμῆν, καὶ αὐτὴ τῶν μονάδων κινήσεις; γραμμῆν ἐσονται, ἢ γὰρ ἐπιτοκῆς, μονάδες ἐστὶν βεσῖν ἐχουσὶν δὲ ἀριθμῶς τῆς ψυχῆς, ἡδὴ πῶς ἐστὶν ἐστὶν ἐχου. ἐστὶν ἀριθμῶς μὲν, καὶ ἀσθλασθεῖα ἀμύνησιν ἢ μονάδα, λέγεται ἄλλος ἀριθμῶς. τὰ δὲ οὐτῆ καὶ τῶν ἕλεος πολλὰ διαφορουμένα, ἢ καὶ δοκεῖ τῶν αὐτῶν ψυχῆν ἐχεῖν τῶν ἐιδέ.

Præerea cum lineam quidem motione superficiem facere dicant, punctum autem lineam, ueritatem etiam motus erunt continuo lineę: punctum enim unitas est positionem habens, atque numerus anime iam alicubi est positionem habere. præerea si quis a numero numerum uel ueritatem abstulisset, alius relinquatur numerus. Atqui plantę multa que animalium uinum diuisa, & tandem animam specie uidentur habere.

Expianatio.

Argumentum secundum. Anima per se mouetur, ut placet antiquis. Quod per se mouetur, est in loco & habet posituram ergo unio in loco est & habet posituram. quia anima est unio, sed unio hoc ipso differt a puncto, quod punctus habet posituram, quia est in continuo, est enim quo partes copulantur. Deinde motus punctus efficit lineam, ut linea super-

ἀμύνησιν. οὐκ ἐστὶν αὐτῶν ἐπιτοκῆς τῶν αὐτῶν τῆν ἡγεμονίαν συμπαροσῆσθαι εἰ γὰρ λαβῶντο προσπίπτει δὲ ἄμύνησιν, οὐκ ἐστὶν ἡδὴ ἀμύνησιν, οὐκ ἐστὶν ἡδὴ ἀμύνησιν, οὐκ ἐστὶν ἡδὴ ἀμύνησιν, οὐκ ἐστὶν ἡδὴ ἀμύνησιν.

Intellectus autem aduenire uidetur, & substantia quedam esse & non corrumpi. Nam ab ea maximē quę in senescitūte fit ossuscatione corrumpitur. Nunc autem perinde fit atque in sensuum instrumentis; etenim si senex talem acciperet oculum, uideret sicut & iuuenis. Quare senescitū non est, quia anima quęquam est passiva, sed quod uidet, in quo est aliquid, passium est: quem admodum in ebrietatibus & morbis fieri solet.

Expianatio.

De sententia antiquorum philosophorum mens est immortalis, & non interit tametsi mens separata sine anima. Arist. inquit eius tamen opus quod iudicatur esse proprium, non est in anima, quia anima non intelligit, sed est principium intelligendi, quia est in cōposito siue hęc que intelligit. Anima enim neque mouetur neque patitur, sed sensorium compositum ex anima & corpore. Quod anima non patitur, id figurat est, quod si senex acciperet oculū iuuenis, & que cerneret ac iuuenis, quoniam anima non patitur, ut potest intelligi ex morbis, nam corpus animatum conficitur.

Particula LXVI.

καὶ ἡ νοῦς ἐστὶν καὶ τὸ θάραξεν μαρτυρεται ἄλλοι τῆν ἡγεμονίαν φθείρουμένην. καὶ τὸ δὲ ἀπαθείρεται. ὅ τῆ δὲ διαφορεσθαι καὶ φιλῆν ἢ μισοῦν. οὐκ ἐστὶν ἐκείνου πάθος, ἀλλὰ τοῦ, τοῦ ἐχόντος ἐκείνου, ἢ ἐκείνου ἔχει. ὅ τῆ καὶ τῶν φθειρουμένων, οὐτὲ μνησθῆσθαι, οὐτὲ φιλῆν. οὐ γὰρ ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ τοῦ κοινῶς, ἀπλόαυαν. ὅ τῆ νοῦς ἴσως θεοπέθεθῶν τῆ καὶ ἀπαθείρεται ἐστὶν, ὅ τῆ μὲν οὐκ αἰδῶν τε κινήσθαι τῆν ψυχῆν, σαμερῶν ἐκ τούτων. εἶδῶ ὅ τῆς μάλ κινήσθαι, δὴ πῶς οὐδὲ ὑπὸ τῆν ἡγεμονίαν.

Et ipsum igitur intelligere ac contemplari marcescit, quia aliud quoddam intus corrumpitur, ipsum autem passione uacat. Ratiocinari uero & amare aut odisse non sunt illius affectus, sed huiusce quod habet illud, ea ratione quę illud habet. Quapropter & hoc corrupto nec recordatur nec amat: nō enim erant illius, sed istus communis, quod quidem perire. Intellectus autem diuinum quid est fortasse, passione que uacat. esse igitur impossibile moueri animam, perspicuū ex iam dictis euasit. Quod si omnino non motu cientur, patet nec a seipsa motu cieri.

Expianatio.

Quod anima non patitur, sed compositum animatum, id ostendunt opera & munera anime, ut intelligere & contemplari, quę corrumpuntur, corrupto interiore sensorio, quod est compositum. Nam anima fortassis est quod diuinum & impatibile. Sed passio est compositi.

Superficiem. & τι δ' ἀρίθμητος. Argumentum tertium: Numerus diuisi relinquatur diuersis ab eo qui fuerat specie: nam numeri specie differunt. Sed anima diuisa non relinquatur diuersa specie. ergo non est numerus. Animam diuidi intellige, quia stirpes & corpora quorundam animalium, vt lacertorum, diuisa viuunt & seruant eandem animam specie.

Particula LXXIX.

ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

Atqui nihil referre videbitur, unitates dicantur, an corporiscula parua. Etenim si puncta sicut ex Democriti pilulis, modo maneat quantitas, erit in ipsis aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mouetur, sicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paritate, id quod dictum est accidit, sed quia subeunt quantitates. Quocirca necesse est aliquid esse quod ipsas unitates mouebit. Quod si id, quod in animali mouet, anima est. & id quod in numero mouet anima est. Quare anima non est id quod mouet atq; mouetur, sed id quod mouet duntaxat.

Explanatio.

Omne quod mouetur habetur quantitate. Sed anima mouetur. ergo habet quantitate. Quod habet quantitate, diuiditur in partes, vnam per se mouentem, alteram per se motam. sed anima est unitas. ergo unitas erit uelut corpusiculum rotundum & uelut punctum naturale diuidua. Sed indiuidua est: ergo anima tantum mouebit & non mouebitur, quia non potest diuidi in partem mouentem & motam. Estque argumentum quartum.

Particula LXX.

ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

At uero qui fieri potest, & hac vnitas sit? Oportet enim ipsius & ceteris aliquam differentiam esse. At vnici puncti quenam prater positionem esse differentia potest? si igitur unitates puncta ne que sunt in corpore, diuersa sunt ab unitatibus anime atque punctis, erunt ipsa vnitates in eodem profecto loco. Punctum enim anima locuta occupabit puncti corporis. Atqui quid ob-

stabit ac prohibebit, ut si duo puncta sint simul in eodem loco, & plura sint duobus ac infinita? Quorum enim locus indiuisibilis est, & ipsa indiuisibilia sunt.

Explanatio.

Argumentum quintum. Si anima est unitas, queritur, quomodo differat à ceteris vitalibus si differunt motu & postura, erunt puncta. Sed corpora cum habeant puncta, sunt futura in eodem loco puncta anime & corporis. Si singula, ergo & duo & infinita eundem occupabunt locum. quia quorum locus est indiuisibilis, ea non requiritur iusta maiorē locum quā singularia, quia in vnum congesta non efficiunt maiorem molē.

Particula LXXI.

ἐπὶ δ' αὖ ἐπὶ τῶν σωματι σιγμῶν εἰσιν ὁ ἀριθμὸς ὁ τῆς ψυχῆς. ἢ εἰ ὁ ἔκταν ἐπὶ τῶν σωματι σιγμῶν ἀριθμὸς ἢ ψυχῆς διὰ τὸ ὅτι πάντα ψυχὴν ἔχει τὰ σώματα. σιγμῶν ἢ ἢ αὐτῶν δ' ἀκούων ἔσται, καὶ ἀπεριόριστος ἢ τῶν σωματι. τὸ χωρὶς ἔσται πᾶσι ψυχῶν ἀπὸ τῶν σωματι. εἰ γὰρ μὴ δ' ἰσάμειον. τὸν αὐτῶν γὰρ ἐπὶ τῶν σιγμῶν.

Si uero puncta que sunt in corpore sint ipse numerus anime, uel si numerus qui ex punctis cōstat que sunt in corpore sit anima, cur non omnia corpora animam habent? Nam in cunctis puncta esse uidentur, & etiā infinita. Insuper qui fieri potest, ut separentur ac absoluantur à corporibus ipsa puncta, si quidem linea non diuiduntur in puncta.

Explanatio.

Si uero non differunt puncta corporis à punctis anime, cur non omnia corpora habent animam? Nam corpora cuncta constituuntur suis partibus. Hic terminatur dilemma.

Particula LXXII.

ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

Et autē uti diximus, ut partim idem ij dicant, quod illi, qui corpus quiddam subtilium partium animam esse dixerunt: partim proprium ipsos comitetur absurdum, corpus ab anima perinde moueri: que Democritus assererat. Nam cum anima sit in omni corpore sentien-

te, necesse est in eodem alio corpore esse, si anima corpus aliquid esse ponatur. Et horum etiam sententia, qui animam numerum esse censent, fit ut in vno puncto multa sint puncta, aut omne corpus habeat animam, si non numerus quippiam alius atque diuersus à punctis ipsius corporis superueniat.

Explanatio.

Septimum argumentum. Ex his que hæcenus dicta sunt sequitur animam esse corpus indiuiduum & mouere corpus. Si corpus est, cum duo corpora erūt in eodem loco, quia anima est tota in toto corpore, & in quacunque parte. Si non est corpus, sed punctus, multa quoque erunt puncta in eodem loco. Hæc puncta aut differunt à punctis corporum, aut non. Si differunt, ergo diuersa puncta erunt in eodem loco. Si sunt eadem, ergo omne corpus habeat animam, quia omne corpus habet puncta. συμβαίνει. ἢ. primum absurdum. λέγομεν γὰρ. ἢ. indiuiduum. ἢ. secundum absurdum.

Particula LXXIII.

ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

Et etiam ut animal à numero perinde moueatur, atque Democritum diximus id ipsum moueri cetero. Quid enim interest, parua pila dicantur, an unitates magne, uel unitates animo que agitantur motu ē proque nante modo necesse est ipsas ex eo mouere animal, quia ipsa motu cidentur.

Explanatio.

Democritus opinabatur ideo animal moueri, quia corpuscita indiuidua sese mouerent. Sic quoque Xenocrates & Plato statuant animal moueri, quia numerus siue vnitas se mouet. Si ita res se haberet, animal non moueretur sponte natura, sed vi potius. Hoc est secundum absurdum. ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

Particula LXXIII.

ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

His igitur qui motum ac numerum in assignanda anime conuincunt, hæc que dicta sunt absurda & alia huiusmodi multa eueniunt. Est enim impossibile non solum definitionem anime talem esse, sed etiam accidit. Quod quidem patet, si quis ex hac ratione operationes atque affectus anime conuincit assignare, cogitationes inquam, sensus, uoluptates, dolores, & cætera istiusmodi. nam ut prius diximus, neque uaticinari ex ipsis facile possumus.

Explanatio.

Definiebant veteres animam per motum & numerum, hoc est esse numerum seipsum mouentem. Sed hæc definitio non solum non potest esse anime definitio, id est de anime natura & essentia, sed necq; accidens. Quia aut essent affectus aut opera. Sed hoc ne quidem diuinae possumus, quomodo sint accidens, quia neque affectus neque opus illum definitur per materiam & motum. Itaque definitibus animam per motum & numerum, hæc & alia longe plura impossibilia accidunt.

Particula LXXV.

ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

Tribus autem traditis modis, quibus antiqui definiunt animam, duos iam reprobauius, & quas habet utraque sententia dubitationes contrarietates que penē diximus: & eam inquam, que maximē motiui ipsam esse ex eo ponit, quia seipsam mouet: & eam que corpus ipsam subtilissimam partium, aut magis quā cætera incorpoream esse censet. Restat igitur tertius modus atque sententia, que ipsam asserit, ex elementis consistare, quam quidem deminceps consideremus oportet. Atq; patet ob hoc, ex elementis animam consistare quoddam dixisse, ut sentiat ea que sunt, & uerum enanti-quaque cognoscat.

Explanatio.

Tres existerunt opinioniones. Prima fuit, animam esse numerum seipsum mouentem. altera esse corpus indiuiduum, uel aliquid corporis, uel esse formā corporis. tertia, animam consistere ex elementis. Refutatis duabus primis opinionionibus, ad tertiā aggredditur. Erit ergo μεταστάσις. ὁμοει δ' ἀν' οὐδὲν διασφραζόμενοι, μονάδας λέγουσι, ἢ συμπλάττειται ὁμοειδῶς, καὶ ἴσῃ τῶν δ' ἠμερικῶν τοῦ σφραζιῶν, ἐὰν γίνονται ἐπιγάμιοι, μὲν γὰρ ἡ μὲν τὸ πῶς, ἔσται τι ἐπὶ αὐτῶν τῶν δ' κ' ἴσῃ. τὸ δ' ἢ, κ' ἰσάμειον. ὁμοει δ' ἢ τῶν μεγέθει, αὐτῶν δ' ἐπὶ τὸ μέγεθος διασφραζόμενοι. τὴν δ' οὐτὸν συμπλάττει τὸ λεγόμεν, ἀλλ' οὐτὸν ποσόν. ὁ ἰσάμειον γὰρ εἴναι τὸ κ' ἴσῃ πᾶσι μονάδας. ἐπὶ δ' ἐπὶ τῶν ἴσῃ, τὸ κ' ἴσῃ ἢ ἴσῃ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρίθμητων, ὡς ἐπὶ τῶν κ' ἴσῃ κ' ἴσῃ μὲν ἢ ἴσῃ, ἀλλὰ τὸ κ' ἴσῃ μὲν.

ἀσώματα. Non esse corpus, sed formam corporeis, ut harmoniam & proportionem.

Particula LXXVI.

ἀναγκάων ἢ συμβαίνει πολλά καὶ ἀδύνατα. anima omnia cognoscit. Sed quod cognoscitur, fit simile cognoscenti.

At hanc sententiam multa profecto comitantur absurda, atque eorum quamplurima, quae fieri nequeunt.

Explanatio.

τίθεται. Ponit fundamenta huius opinionis: Quod cognoscitur fit simile cognoscenti.

Particula LXXVII.

ἐάν μὲν οὐκ ἔστιν ἀκατον τὸ ὅλον, ἢ γινώσκον τὴν ψυχὴν καὶ αἰσθητὰ. anima omnia cognoscit.

Sic igitur ea cognoscere sentitque animam, ex quibus istorum unumquodque componitur.

fit Deus, vel homo, vel os, uel caro, & ceterorum compositorum unumquodque similiter.

Particula LXXVIII.

ἢ τί δὲ, ἢ ἀλλοίως, ἢ ἄλλοιως, ἢ ἄλλοιως. Nihil igitur elementa profunt, si sint in anima.

Præterea, cum id quod est multipliciter dici solet (quoddam enim substantiam, quoddam quantitatem aut qualitatem, aut aliquid aliud enumeratorum iam prædi-

Explanatio.

οὐ γὰρ ὁ πᾶσιν. Tertium impossibile. Res componuntur variæ ex varia proportione elementorum.

ἢ δὲ γὰρ. Opinatur ad compositionem omnis concurrere duas partes terræ, unam aquæ, unam aeris, & quatuor ignis, quia ossa albicant, siquidem exultio sit causa alboris.

ἢ δὲ γὰρ. Nihil conferret res compositæ ad cognitionem, nisi adfint earum quoque compositiones & proportionēs.

Particula LXXVIII.

ἢ τί δὲ, ἢ ἀλλοίως, ἢ ἄλλοιως, ἢ ἄλλοιως. Nihil igitur elementa profunt, si sint in anima.

Præterea, cum id quod est multipliciter dici solet (quoddam enim substantiam, quoddam quantitatem aut qualitatem, aut aliquid aliud enumeratorum iam prædi-

pradicamentorum significat) utrum ex uniuersis an non ex uniuersis anima consistat.

Explanatio.

Ens diuiditur in decem summa rerum genera siue decem categorias. Anima cognoscit res omnes, ergo anima comparatur ex rebus omnibus ut substantia, ut quantitate, & reliquis generibus rerum.

Particula LXXIX.

ἢ τὸ πᾶν δὲ καὶ τὸ ἅπαν μὲν ἀπαθεία, εἴηαι τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου αἰσθητῶν. anima omnia cognoscit.

Absurdum est etiam, simile quidem à simili non recte dicere: simile uero sentire simile, similius cognoscere simili putare atque asserere.

Explanatio.

Impossibile sextum: Affirmant primum, sentire simile esse quoddam pati.

ma sentiret per elementa corporea, tunc sentiret æreæ corpora ære, terrea terra, sed multa sunt partes animalis terrenæ quæ non sentiunt, ut ossa, ut pili, ut ungues, & multe quæ sentiunt, ergo anima non sentit corporeis elementis.

Particula LXXX.

ἢ τί δὲ ἐκάστῃ. τῶν ἀρχῶν, ἀγνοία πλείων ἢ γνώσις ὑπάξειται, ἢ ἀσέβητα μὲν γὰρ ἐν ἑκάστῳ.

Præterea cuique principiorum maior ignorantio quam cognitio inuenitur, unumquodque enim cognoscet unum, multo autem ignorabit cætera namque omnia.

Explanatio.

Impossibile octauum: si elementa sunt principia scientiæ in anima, erunt causa ignorandi plura quæ sciendi, quia omnia ignorabit alia quæ non sunt elementa.

Particula LXXXI.

ὁ γὰρ δὲ διὰ τὴν αἰτίαν οὐκ ἀπάντη ψυχὴν ἔχει τὰ ὄντα, ἐπεὶ ἢ πᾶν ἢ φαίεον ἢ ἐκ φαίεον ἕνος, ἢ ἐκ πλείονος, ἢ πᾶτων.

Præterea dicat oportet omnino, quam ob causam non habent animam omnia, cum omne quod est aut sit elementum, aut ex elementis uno uel pluribus, uel omnibus consistat.

Explanatio.

Impossibile decimum: Si anima est elementa, sequitur omnia esse animata, quia omnia sunt aut elementa, aut ex elementis concreta, & illis quidem aut multis, aut omnibus aut uno.

Particula LXXXII.

Α πορσις δ' αλτις κη τ' ποτ' εστι το ενοποιου...

Dubitabit etiam non iniuria quispiam, quidnam id sit...

Explanatio.

Si multa sunt elementa, & anima est elementa,...

Particula LXXXIII.

παντες δε κη ο δια γνηριξεν η αιδωμεναι των...

At enim nemo profusus de omni anima dixit, nec eorū...

Explanatio.

Coarguit antiquos praecisionis. Videntur enim...

& cognoscit elementa & cōcreta ex elementis cor...

Particula LXXXIII.

ει δε τις η ταυτα παραχωρησει κη δεη τον νοον...

Quod si quis & hac illis concesserit, intellectumque...

Explanatio.

περι πιας ψυχης, quia non de anima vegetati...

Particula LXXXV.

ειπερ δεσ των ψυχων εκ των φορηων ποσειν ουδεν...

τρισεος, εαυτοτ' κρινεω κη το αντικειμενον, κη...

At vero si conficere animam ex elementis oporteat,...

Explanatio.

ουτως ε de anima locuti sunt. εσπερ δε των ψυ...

Particula LXXXVI.

κη ον το ολον δε πινου αυτων μεμικρα σασιν. δεν...

Sunt & qui in toto uniuerso permixtam ipsam in...

Explanatio.

Alia exitit opinio Thaletis Milefij, animam, f. esse...

Particula LXXXVII.

συμβαίνει δε αποστρεως αποποιον η παραλογον. κη...

Utrobique autem emergit quoddam absurdum &...

Explanatio.

Ex his duo inferuntur absurda. Primum, ignis &...

Particula LXXXVIII.

υπολαβειν δε εοικας των ψυχων ειναι εν τουτοις...

Videtur autem ideo putasse in his anima esse, quia...

Explanatio.

Ideo opinantur elementa esse animata, quia totū...

ἢ περὶ δὲ τὸ γινώσκων ψυχῆς ἐστὶ, καὶ τὸ αἰσθάνων...

At quoniam cognoscere, sentire, opinari, insuper cupere, deliberare, & omnino appetitiones ipsius animae...

Explanatio.

Hactenus de tota essentia anima secundum suam opinionem & veterum philosophorum locutus est.

Particula XC.

λέγουσι δὲ τινῶν μεριστῶν αὐτῶν εἶναι, καὶ ἄλλο μὲν νοεῖν, ἄλλο δὲ εἰ παθῆναι.

Atque sunt qui dicunt ipsam esse partibilem, nosque alia eius parte intelligere, alia cupere censent.

Explanatio.

Aliqui opinantur tres essentias animae & loco & opere differentes, quemadmodum conspicimus diuisas in diuersis corporibus...

εἶδον ἕτερον τιμίαν αὐτῶν ποιεῖν, ἐκείνο μάστιγα ἀνέειν...

Si igitur aliquid aliud ipsam contineat, unumque faciat, illud erit potissimum anima.

Explanatio.

Si non est corpus quod vnit & continet, differentes illas essentias, quid aliud esse potest quam anima?

Particula XCII.

Ἀπορώσκει δ' ἄν τις καὶ περὶ τῶν μορίων αὐτῆς, τίνα ἐν ἑαυτῇ ἔχει ἕκαστον ἐν τῷ σώματι.

Dubitabit etiam quispiam de partibus eius, quae unaquaeque potentiam in corpore habeat.

Explanatio.

Quod anima sit indiuidua in partem, id nobis argumento est, quod anima continet tota totum corpus.

Particula XCIII.

φαίνεται δὲ καὶ τὰ φυτὰ διαίρηται ῥίζῃ, καὶ τῶν ῥιζῶν ἕνα τῶν ἐπιπέπων, ὡς τῶν αὐτῶν ἔχοντα ψυχὴν...

Videmus autem & plantas diuisas viuere, & animalium insectorum nomulla, utpote animam ei si non

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE ANIMA.

Liber secundus.

Particula I.

Τὰ μὲν δὲ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων παρεδωμένα περὶ ψυχῆς, εἰρηδῶσα, πάλιν δὲ ὄσπερ ἐξυπαρχῆς ἐπινοώμεν...

ICTIS hisce que a maioribus de anima nobis tradita sunt, redeamus rursus oportet...

Explanatio.

κοινότητος. Quia definitio communis est veluti notio, quae nobis aditum parat ad inuentionem...

Particula II.

λέγουμεν δὲ ἂν ἐν τῇ γένεσι τῶν ὄντων, τὴν οὐσίαν, ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ὕλη δὲ καὶ αὐτὸ μὲν οὐκ ἐστὶ τὸ δὲ τίς...

Dicimus itaque genus unum quoddam eorum quae sunt ipsam substantiam esse, atque huius aliud ut materiam, quod quidem per se non est...

Explanatio.

Definitionis inuentione dux est diuisio. Ideo Arist. ad diuisionem exorditur, quam sumit partim ab anima, partim a corpore subiecto.

non numero, tamen specie eandem habentia. Itaque pariter utraque & sensum habet, & per aliquod tempus loco mouetur.

Explanatio.

Anima non est diuisa in partes differentes, quia cernimus stirpes diuisas in duas partes viuere, & utraque cuncta & eadem opera facere.

Particula XCIII.

εἶδ' ὃ μὴ διατελοῦσιν, οὐδὲν ἀποποιεῖν ὄργανα γὰρ οὐκ ἔχουσιν, ὡς περὶ τὴν φύσιν.

Explanatio.

Non absurdum est si non perdurant, instrumenta namque non habent, ut naturam conseruent, sed nihilominus omnes in utraque partium insunt animae partes.

Explanatio.

Quod si diu hac eadem opera non faciunt, id accidit quia prius instrumentis aptis ad faciendam opera, tamen de organis.

Particula XCV.

εἶκε δὲ καὶ ἢ ἐν τοῖς σπυδαῖς ἀρχὴ ψυχῆ τις εἶναι, μόνος γὰρ τῆς ζωῆς κοινὸν ἔχει ἕνα καὶ φυτόν.

Explanatio.

Videtur autem & id principium, quod inest in plantis, anima quadam esse.

Explanatio.

Sed facultates priores possunt separari a posterioribus ut vis viuendi a vi sentiendi.

Finis primi libri.

Prima est veluti habitus, secunda est opus proficiens ab habitu. Sed anima est prima perfectio, quia est principium operis. ...

Particula III.

οὐσία δὲ μέγιστα εἶναι δοκοῦσι τὰ σώματα. καὶ τούτων τὰ φυσικὰ τὰτα ἢ τῶν ἄλλων ἀρχαί. τῶν δὲ φυσικῶν τὰ μὲν ἔχει ζῶν, τὰ δὲ οὐκ ἔχει, ζῶν δὲ λέγομεν τὴν δι' αὐτοῦ τρεφῆν τε καὶ ἀεὶ ζῆν καὶ φθῖν, ὡς πρὸς πᾶσι σώμασιν ὡς ἐπὶ τῶν ζῴων οὐσία αὐτῶν. οὐσία δὲ οὐτῶς, ὡς οὐβῆτι.

Maxime autem corpora videntur esse substantia, & ipsorum ea magis, quae naturalia sunt: haec enim ceterorum principia sunt. Naturalium vero corporum quaedam habent vitam, quaedam non habent, sed ea uacant. Vita autem dicimus, nutritionem, accretionem atque decretionem, quae quidem per idipsum fit quod uiuere dicitur. Quae corpus omnino naturale percipere uitae substantia est. & ita substantia, ut composita.

Explanatio.

Diuisio sumpta a corpore. Constat animam esse substantiam. Sed substantia aut est corporea, aut incorporea. Sed anima est corporea, quia haeret & affixa est corpori, siquidem sit principium internum corporis, est enim forma. ...

Particula IIII.

Ἐπει δὲ ἐστὶ σώμα τὸ αἰὼν ὡς ζῶν, οὐκ αἶψα εἶναι τὸ σώμα ψυχῆ, οὐ ἢ ἐστὶ τῶν κατὰ ὑποκειμένου ἢ σώματος. ἀλλὰ τὸν δὲ ὡς ὑποκειμένου καὶ ἴδιον ἀναγκαστὸν ἀρετῆς τῆν ψυχῆν, οὐσίαν εἶναι, ὡς εἰδὸς σώματος φυσικοῦ, ὃ ὑψαίει ζῶν ἔχοντος.

Atque cum tale etiam sit corpus, i. habens uitam, corpus profectio non erit anima. Corpus nanque non subit eorum quae sunt in subiecto: sed ut subiectum potius est & materies. Necessse est igitur, animam substantiam esse perinde ac formam corporis naturalis postea uitam habentis.

Explanatio.

Ἐπει δὲ. Sed anima non est corpus compositum: quia corpus non est in subiecto, anima est in subiecto, corpus. n. est subiectum, eiusque pars potior anima est. καὶ ὑποκειμένου. ἢ ὑποκειμένου. ὑποκειμένου. subiectum formae non forma, sed materia, quia ut materia habet potestatem accipiendi formam, quia sua natura est informis. ἀναγκαστὸν ἀρετῆς. Posita diuisione inuenit animae definitionem compositum. Primum nimirum animam esse substantiam. i. formam corporis naturalis uitam potestiam habentis. Deinde propriam, quae est; ANIMA est perfectio prima, quia non est accidens, sed substantia, & substantia quidem, non materia, qui materia perficitur, nec compositum ex materia & forma, quia compositum perficitur a forma. Sed forma est quae perficit. Perfectio est duplex, prima & secunda, non secunda, quia pendet a prima. Corporis, quia anima non est substantia incorporea, sed corporea, quoniam haeret corpori. Physici, quia non est forma artificiosum corporis, id est non perficit corpus artificiosum, sed naturale. Organici. Corpus naturale aut caret organo, ut la pides, ut metalla, aut habet organa, ut corpus animalium. Sed anima est corporis organici uitam habentis. Organicum aut uitam habet, ut animalia & animalia; aut caret uitae, ut cadaver. Anima est perfectio corporis uitam habentis. Potentia. Hoc est habentis potestatem exundi in opus, quae est perfectio secunda quae ab anima proficitur in corpus. Nam corpus est principium quod facit opus: anima autem quo fit opus. Opus, n. adindicatur compositum. Si quis enim dicas animam sentire in intelligere, perinde est ac si illam texere aut aedificare putet: homo nanque est qui aedificat aut texit. i. corpus compositum ex anima & corpore.

Particula V.

ἢ δὲ οὐσία ἐν τελευτῇ. τοιοῦτου ἀρετῆ σώματος ἐστὶ λήθη, αὐτῆ δὲ λέγεται διαχῶς ἢ μὲν ὡς ἐπιστήμη, ἢ δὲ ὡς ἡ βεβαιότης. φανερόν οὖν, ὅτι ὡς ἐπιστήμη. ἐν ἢ τῷ ὑποκειμένῳ τῆν ψυχῆν, ὅτι πᾶσι καὶ ἐργηγορίαι ἐστὶν. ἀνάλογον δ' ἢ μὲν ἐργηγορίαι, πᾶ βεβαιότης. ὃ δ' ὕπνος, τῶν ἔχων καὶ μὴ ἐνεργεῖν.

Substantia uero actus est & perfectio. Talis igitur corporis est actus & perfectio. Sed cum perfectio atque actus bifariam dicatur, ut diximus (quidam enim est ut scientia, quidam ut contemplatio) patet animam actum esse perinde atque scientiam. Nam ex eo quia anima est, & somnus est & uigilia: atque uigilia quidem contemplationi, somnus autem scientiae operatione uacanti similis est.

Ex-

Explanatio.

ὡς ἐπιστήμη, ut primo perfectio. βεβαιότης, ut perfectio secunda.

Particula VI.

πρῶτα δὲ τῶν γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐπιστήμη, διὸ ψυχῆ ἐστὶν τελευτῆ καὶ πρῶτον σώματος φυσικοῦ ζῶν ἔχοντος δι' ἡμέλει. τοιοῦτον ὅ, ὃ ἀν ἰσχυροῦ, ἀρχαί καὶ τὰ τῶν φυτῶν μέν. ἀλλὰ πᾶσι ζῴων ἀπλάσων τὸ φύλλον περιελασπῶν σκέπασμα. τὸ ἢ περὶ καρπῶν κορπῶν. αἰ ἢ ζῴων τῶν σώματι ἀνάλογον. ἀμφω ἢ ἔλκει τῶν τρεφῶν.

Alter alteram in eodem scientia inquam contemplatione generatione praecedit. Quapropter anima primus est actus perfectio; corporis naturalis potentia uitam habentis, & talis plane, ut partes ipsius sint instrumenta. Enumero partes quoque plantarum instrumenta sine controuersia sunt, quoniam uideantur penitus simplices esse. Eius enim quod circa fructum est, tegmen est folium, & fructus etiam illud. Radices praeterea uicem subeunt oris, uisq; namq; trahitur alimentum.

Explanatio.

Rudem & communem definitionem expoliendo, & differentias necessarias corrogando, perfectum efficit & propria. Perfectio est duplex, prima & secunda. Prima est generatioe prior, ut n. scientia est prior contemplatione, ita prima est prior opere, quod dicitur secunda perfectio. Sed anima est perfectio prima, quia est forma quod principium est operis. Anima igitur generatione praecedit opus, ut ea effectum, si non reponere, quia sunt & uiciora. Vtq; felicitas destinatur in hoicem, ita opera in aiam. ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ. In vno atq; eodē corpore formato. quia in diuersis potest esse posterior, ut in Socrate contemplatio fuit prior perfectione prima siue scientia quae fuit in Aristotele, quia Socrates fuit antiquior Aristotele. ἢ πρῶτον. Quia corpus prius est per animam quam opus faciat. τοιοῦτον ὅ. Quia exercet instrumenta opera corpus animatum beneficio formae siue animae, ideo oportuit esse organicum, hoc est habere diuersa organa. Et quia obscurius conspiciuntur in stirpibus, idcirco illustrat exemplo stirpium. Est ergo corporis organicus, id est praedit diuersis organis siue partibus organicis. οἷον ἢ φύλλον. Organa siue partes organicas fabricauit operis causa, ideoq; elementa carent partibus organicis, quia non faciunt aliquod opus. Stirpes habent organa pauciora quam bruta, quia corpus quo ignobilius est, eo paucioribus eget instrumentis, quo nobilius, quo pluribus. Itaq; instrumenta generandi semen & nutriendi obtinent stirpes, ut in homine testes sunt partes organicae in quibus generatur semen, & multis inuolucris obducuntur, ita in stirpibus natura fabricauit multa tegmina folium, corticem, carnem, nucleum, in quibus conditur pars organica ubi generatur semen. Et ut Homo per os capit cibum, ita stirps per radices.

κορῶν. id est definitio conueniens omni animae. διὸ καὶ οὐ δέει πρῶτα. Cum anima sit perfectio corporis, & corpus sit per animam, & per eandem faciat opus: quaestio illa est inutilis, utrum anima uiuatur corpori, & ex anima & corpore fiat unum: quia si cernimus ex cera & figura unum fieri corpus figuratum, quid uetat in rebus naturalibus, ex forma & materia fieri unum, quia res imitatur naturam. Noduo vnitur corpori anima est perfectio, uita, sensus, intelligentia, eo enim abolito nudo, definit anima esse vnita corpori. ἢ ἢ ἢ. Ens & vnum multis dicitur modis, aut potestate, aut actu. Sed actus primus siue perfectio prima illa est, per quam corpus dicitur esse unum. ab vna enim forma unum dicitur compositum.

Particula VII.

ἢ ἢ τὴν κορῶν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δὲ λέγειν. εἴη ἂν ὁ πρότερον ἐτελευτῆ σώματος φυσικοῦ ὁργανικοῦ, διὸ καὶ ἢ δέει πρῶτον εἶναι ἢ ψυχῆς ἢ σώματος ὡς ἄρα οὐδ' ἢ τῶν κορῶν καὶ τὸ ὅμοιον οὐδ' ἢ ὅμοιον τῶν ἐκαστοῦ ὕλων, καὶ ἢ οὐ ὕλων. ἢ γὰρ ἐν κατὰ τὸ εἶναι ἐπεὶ πλεοναχῶς λέγεται τὸ κυρίως ἢ ἐτελευτῆ ἐστὶ. καθόλου μὲν οὐ εἴρηται τὴ ἢ ἢ ἢ ψυχῆ. οὐσία γὰρ ἢ κατὰ τὸν λόγον. τοῦτο ὅ ἢ τὴ ἢ εἶναι τῶν τοιοῦτῶν σώματι, καθάπερ εἴη τὸν ὁργανικῶν φυσικῶν ἢ σώματι. οἷον πτελέκτις. ἢ γὰρ αὐτὸ πτελέκει εἶναι, ἢ οὐσία αὐτοῦ καὶ ἢ ψυχῆ. τοῦτο ἢ. χαριστέσις γὰρ ταύτης, οὐκ ἀνέτι πτελέκτις ἢ, ἀλλ' ἢ ὁ μανύμας. οὐδ' ἢ ἐστὶ πτελέκτις οὐ γὰρ τοιοῦτου σώματος. τὸ τὴ ἢ εἶναι καὶ ὁ λόγος ἢ ψυχῆ. ἀλλὰ φυσικοῦ τοιοῦτο, ἔχοντος ἀρχὴν κινήσεως καὶ τῶν ὁργανῶν ἐν αὐτῷ.

Vniuersaliter igitur diximus quidnam anima sit. Est enim ea substantia, quae est ut ratio: haec autem est quidditas corporis talis: & perinde sane, atque si quid instrumentorum artis naturale corpus est, eum securis, eius namque substantia, ipsius esset, ut patet, securis uatio, idque esset anima, qua separata non esset ulterius, ut patet, securis, nisi nomine tantum, at nunc sit securis. Non enim talis corporis substantia, ratioque est ipsa anima, sed naturalis, ut diximus, talis quodam in se motus status ne principium instrumentum habet.

Explanatio.

τοῦτο ὅ ἢ. Concludit definitionem traditam esse communem cum omni anima. quia definitiunem esse substantiam, id est formam corporis naturalis habentis partes organicas, & uitam, & potestatem exundi in opus. καθάπερ. Exemplo artificiosum declarat animam esse formam corporis. Ut enim per figuram securis est securis, aboluta figura definit esse & uocari securis, sed est ferrum tantum: sic per animam corpus & est & nominatur, qua intereunte non est corpus nisi nomine. ergo anima est forma, quia per formam res est & denominatur, ἐχοντος ἀρχῶν. Physicum corpus est quod habet principium in situ motus & quietis per se, quae dicitur natura, & forma est natura, & anima est forma. ergo anima dicitur etiam natura.

Particula

queant animantia, quia fieri nequit, ut caducorum atque mortuorum quicquam idem unumque numero semper permancant ut unumquodque potest, sic aternitatis conditionisque humana particeps est, aliud quidem magis, aliud autem minus, permancatque non ipsam, sed tale, quale est ipsum, numero quidem non unum, specie autem unum.

Explicatio.

Finis ambiguum nomen est, ideo distinguitur. Nam duplex est, aut oris, aut est. Cuius, aut cui, finis cuius causa fit id quod fit, duplex est, aut internus, ut forma quae est in corpore generato, nam propter formam acquirendam natura motum ciet, & ea acquiritur motus cessat, aut externus, qui est ultimus finis, ut in arte medica fructio sanitatis, in ethicis felicitas & finis animae vegetatricis ultimus est aternitas & perpetuitas. finis cui, est cui acquiritur, ut in arte medica finis est homo, cui sanitas, & in philosophia morali cui acquiritur felicitas. Hic autem est mentio de fine ultimo externo cuius gratia vegetatrix anima est principium actionis.

Particula XXXV.

Ἐστὶ δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῴοντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν αἰσθητικῶν καὶ λογικῶν ἐνεργειῶν. καὶ τὰ τοῦ διηρημένου πρῶτος τρεῖς αἰτίαι, καὶ ἡ δὲ ἄλλη ἢ κίνησις αὐτῆς καὶ οὐ ἐνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμφύτων σωμάτων, ἢ ψυχῆ αἰτία. δὲ μὲν οὖν ὡς οὐσία, δὲ ἄλλοι.

Est autem anima corporis causa principiumque motus. Atque cum multiplicem modis dicatur, animam pari modo tribus determinatis haecc causa est. Nam est ea causa a qua profuit motus: est etiam ea, gratia cuius caetera fiunt: est insuper in forma corporum animatorum substantia. Atque causam ut substantiam animantium esse, non est obscurum.

Explicatio.

Non solum anima est causa corporis, quia est forma, ut haecenus fuit demonstratum: sed etiam quia est efficiens & finis. Ergo tribus modis principium & causa dicitur. Hoc autem praenoscere oportet, antequam naturam partium contemplerur. πολυλαχώς, ut quinto Metaph. ostendit. διηρημένους, id est distinctos inter se modos. Vel definitos a nobis paulo infra & etiam secundo Phisic.

Particula XXXVI.

τὸ ἴδιον τοῦ ἔνθεν πάντων οὐσία. καὶ δὲ ζῴων τοῦ σώματος, καὶ ἐστὶν αἰτία διὰ καὶ ἀρχὴ τῶν αἰσθητικῶν καὶ λογικῶν ἐνεργειῶν. καὶ τὰ τοῦ διηρημένου πρῶτος λόγος ἢ ἐπιτελέχεια. φανερόν δ' ὡς καὶ οὐ ἐνεκα, αἰτία ἢ ψυχῆ. ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμφύτων σωμάτων, ἢ ψυχῆ αἰτία. δὲ μὲν οὖν ὡς οὐσία, δὲ ἄλλοι. καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμφύτων σωμάτων, ἢ ψυχῆ αἰτία. δὲ μὲν οὖν ὡς οὐσία, δὲ ἄλλοι.

κίνησις, ἢ ψυχῆ αἰτία. δὲ μὲν οὖν ὡς οὐσία, δὲ ἄλλοι. καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμφύτων σωμάτων, ἢ ψυχῆ αἰτία. δὲ μὲν οὖν ὡς οὐσία, δὲ ἄλλοι.

Causam nanque cum sit, formam ipsam atque substantiam esse patet. At vivere vivendum est esse. cuius sane causa est, ut constat, atque incrementum. Præterea actus eius quod est potentia, ratio est eiusdem: at anima viventis est corporis actus. Patet etiam, animam esse causam, ut id gratia cuius caetera fiunt: nam ut mens, sic est natura alicuius gratia facit, quod quidem ipsum est finis. Atque tale est in ipsis viventibus anima, & secundum naturam, univiersa nanque naturalia corpora tam animalium quam etiam plantarum, ipsius anima sunt instrumenta. Quo fit, ut ipsa sint anima, sine controuersia, gratia. Duplex est autem id, uti diximus, causa cuius caetera fiunt, atque unum est quo, alterum cui. At verò constat animam esse id etiam, unde primum motus ad locum accommodata emergit. Verum hæc vis non uniuersis inest viventibus. fit etiam per animam & alteratio & accretio. Sensus enim alteratio quadam esse videtur: sentitque nihil, quod non habeat animam. Eadem est et de accretione decrectio ut ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrectio ut suscipit, quod non nutriatur: & nihil prorsus nutritur, quod non vita particeps sit.

Explicatio.

Anima est forma, quia per ipsam sunt stirpes & viuunt: quod est proprium munus formæ ζωοποιου. est finis, quia in conformatione viventis corporis acquisita anima vegetatiua, cessat natura in conformatione animantis, non secus atque artifex vbi figuram in materia induxit quiescit. οὐδὲν, id est, artifex qui vititur intellectu. ψυχῆ, scilicet propter quam agit natura. φύσις καὶ σώματα, i. elementa desinuntur ut in terminum & finem. τὸ, τε οὐ. Anima est finis cuius gratia fit quod fit à natura in conformatione corporis viventis, hoc est, est finis internus, quonia est forma in corpore conformato. καὶ ἡ οὐσία. Est quoque causa efficiens, quia anima est principium vnde dicitur primum motus, ut in viventibus corporibus est principium incrementi & decrectio, in sentientibus est principium mutandi locum, & principium accipiendi mutationem ab obiecto sensibili, quia sentire est pati & moueri, & sensus est quædam mutatio siue alteratio. ἀλλοίωσις τις, quia sensus non est verus motus nec vera alteratio, sed verisimilis. Verus enim motus est mutatio loci, & vera alteratio est calefactio & refrigeratio & omnis motus qui proficitur à primis qualitatibus quia principium sensus est anima, non prima qualitas.

Particula XXXVII.

Ἐμπεδοκλῆς δ' ὡς καλῶς εἰρηκε τοῦτο, προσθήσει τῆν αἰσθητικὴν συμβαίνειν τῶν φυτῶν, κατὰ μὲν εἰς ζῴων, κατὰ δὲ ἄλλοι.

διὰ τὸ ἴδιον τοῦ ἔνθεν πάντων οὐσία. καὶ δὲ ζῴων τοῦ σώματος, καὶ ἐστὶν αἰτία διὰ καὶ ἀρχὴ τῶν αἰσθητικῶν καὶ λογικῶν ἐνεργειῶν. καὶ τὰ τοῦ διηρημένου πρῶτος λόγος ἢ ἐπιτελέχεια. φανερόν δ' ὡς καὶ οὐ ἐνεκα, αἰτία ἢ ψυχῆ. ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμφύτων σωμάτων, ἢ ψυχῆ αἰτία. δὲ μὲν οὖν ὡς οὐσία, δὲ ἄλλοι.

Atque hac in parte sententia Empedoclis est post habenda, qui quidem hoc non verè dixit, ac addidit, ideo incrementa plantas suscipere, eam in radicibus. infra, eum in ramis etiam supra, quia terra deorsum suapte naturalis, & ignis sursum idemmodum pergit. Primum nanque non verè dicitur in plantis differentias distas, infra inquam ac supra: non enim eadem sunt omnium rerum & uniuersi, supra & infra: sed non habet rationem in animalibus caput, eam subeunt in plantis radices, si instrumenta diuersa vel eadem operationibus officisue dicere afferere oportet.

Explicatio.

Occasionem nactus coarguit Empedoclem, qui opinatur in corporibus viuentibus causam incrementi esse necessitatē materiæ, quia putat infernas partes esse terrenas, & ideo descendisse in stirpibus, supernas verò esse igneas, & ideo creuisse fursum. Errat, quia causa effectus omnis motus in omni corpore animato est anima. συμβαίνειν, i. necessitate materiæ. οὐτε γὰρ. Errat quoque, quia non designat in corporibus viuentibus ut in stirpibus, polituras conuenientes, quia partem infernam statuit radices, atque radices respondent ori in homini. cum homo sit plura inuenta, τὰ αὐτῶν πᾶσι. Non eadem sunt differentie situs in omnibus corporibus animatis. καὶ ἀνω. Partes uniuersi iudicantur ex motu grauiū & leuiū corporum ad situs differentes. κατὰ ἄνω, quia partes in cælo differunt solo situ, inanimatis differentie innumerat à figura & officio partium. εἰρηκε, instrumētā iudicantur eadem & diuersa ex eisdem & diuersis operibus.

Particula XXXVIII.

πρὸς δὲ τοῦτοσ τι τὸ συνέχον εἰς τὰ λευκὰ φερόμενα, καὶ τὸν γῆν. διαίωσα δὲ γίνεται ἢ εἰ μὴ τι εἴσται το καλῶσ. εἰ δ' ἔστι, τοῦ τ' ἔστιν ἢ ψυχῆ καὶ τὸ αἴτιον τοῦ αἰσθητικῶν, καὶ τὸ πρῶτον αἰτία.

Deinde quid est quod continet terram ignem ut, quia quidem in contraria loca feruntur? Distrabentur enim profecto nisi aliquid sit quod ipsa prohibeat atque detineat: Quod si sit a liquid, id est profectio: anima ipsa. Quo fit, ut ipsa sit augendi causa feruendiue, non elementa, quemadmodum ille putabat.

Explicatio.

Omne opus quod facit corpus animatum est ab vno principio: sed principium continentia elementa coniuncta in mixto corpore est anima, ne dissoluatur, ergo est causa & principium operis quoque: aliquid, & nutritiū, & crescendi & generandi. καὶ ἡ οὐσία, quia est forma à forma aut proficitur omnis actio,

& quia est efficiens: quoniam attrahendo alimentū, & apponendo & agglutinando & assimilando membra per animam nutritur, & per eandem extenditur atque crescit. Et quia est finis, quia per conseruationis animæ corpus animatum nutritur, crescit & generatur.

Particula XXXIX.

δοκεῖ δ' ἔτισιν ἡ τοῦ πρῶτος φύσις ἀπλῶσ αἰτία τῶν τρεῶν καὶ τῶν αἰσθητικῶν εἶναι καὶ ἢ αὐτὸ φανερῶσ μόνον τῶν σωμάτων ἢ τῶν τρεῶν τρεῶσ μὲν ἢ καὶ αἰσθητικῶν δὲ καὶ ἐν τοῖσ φυτῶσ καὶ ἐν τοῖσ ζῴων. ὡσ πάλαι βῶσι τὰ τοῦτο εἶναι τὸ ἐργαζομένων.

Sunt autem quibus ignis ipsius natura, causa simpliciter nutritionis & accretionis esse videtur. Ipse nanque solus omnium corporum aut elementorum nutriti ac augeri videtur, quapropter & in platis et in animalibus putabit quispiā ignem id ipsum esse quod operatur.

Explicatio.

Coarguit deinceps alios philosophos, qui opinantur causam motus ut alimentum & incrementum esse ignem, non animam, qui crediderunt ignem nutriti, siquidem depauctur humidum, & conuertendo in suam naturam, atque adeo crescere. Sed non verè nutritur, verum potius attenuando materiam generat maiorem quantitatem ignis, in qua generata est tenetur, quæ quidem extensio est incrementum ignis. ἀπλῶσ, Causa simplex, non concausa. solus igitur videtur esse causa.

Particula XL.

τὸ δὲ, συνάτιον πῶσ μὲν ἔστιν, οὐ μὴν ἀπλῶσ γὰρ αἴτιον. ἀλλὰ μάλιστ ἢ ψυχῆ, ἢ μὲν γὰρ τοῦ πρῶτος αἰσθητικῶν, εἰς ἀπρῶτον, εἰς δὲ τὸ κοινῶν. τὸ δὲ, φύσις οὐ νεῦστων πρῶτος ἔστι καὶ λόγος, μεγέτοσ καὶ αἰσθητικῶν. τὰ αὐτῶ δὲ ψυχῆ, ἀλλὰ οὐ πρῶτος, καὶ λόγος μάλιστ, ἢ ὕλησ.

Verum non ita est, sed cum coniectur causam, est ob id ipsum quodammodo non simpliciter causa, sed talis est potius anima. Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & consurgit, sit, quousque, sit combustibile. At eorum omnium quæ natura constant, est finis & ratio tā magnitudinis quam accretionis. Hæc autem anima sunt, non ignis, & rationis potius quam materiæ.

Explicatio.

Nō est ignis sola causa, sed cōcausa, qm̄ instrumentū est animæ, quæ est causa principalis incrementi. Et ratio est, quia incrementum corporis terminatū aiatū est, sed ignis est causa incrementi nō terminatū & incōstātis, ergo ignis nō est causa incrementi in corpore aiatō, sed ipsa potius anima. πῶσ. Tametsi iungitur cum anima quæ est causa, nō tamē est causa, sed quodammodo, quia est, ἀπρῶτος. Terminus incrementi est inconstans, quia semper potest crescere suppetente materia cremabili crescit ergo in infinitū. i. in incertū, quia terminus est incertū, necque definitus. Atquā oīum natura cōstātium p̄sūta est maxima & maxima quantitas, ultra & citra quam non consistit opus formæ.

At uero cum hoc in officio tria sint haec necessaria...

Explanatio.

Quod nutritrix sit causa effectrix conseruationis...

Particula XLIX.

ὅταν αὐτὸ ἐστὶ δὲ ὡς τρέφεται διψῶν...

Id autem quo nutrit anima duplex est, quemadmodum...

Explanatio.

Quia causa effectrix nutrit instrumentum quo efficit...

Particula L.

διωρισμένον δὲ τούτων, λέγομεν κοινήν...

ὅταν συμβαίνει, καθάπερ ἐπιταί, δυνεῖ ἢ ἀλλοίως...

Determinatis autem his, primum de omni sensu...

Explanatio.

Dictū est de parte anime quā uitium nunc dicamus...

Particula LI.

ἐπεὶ δὲ ἀρετῶν, διατί τὸ κτλ...

Habet autem is locus dubitationē, ambiget que non...

ipsum per se, sine eo quod ipsum urere potest...

Explanatio.

Vt plauum fiat, sensum exteriorē esse facultatē...

Particula LII.

ἐπειδὴ δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι λέγομεν διχῶς...

At uero quoniam sentire bifariam dicere consueuimus...

Explanatio.

Quia sensus est potestas patiendi, ideo est intelligendum...

Particula LIII.

πρῶτον μὲν οὖν ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος...

Primum igitur id sentire oportet, nos inquam quasi...

tamen, ut in alijs diximus. Ea uero cuncta quae patiuntur...

Explanatio.

Ostendit à quo patiat. Omne inquit quod patitur...

Particula LIIII.

διωρετέον δὲ καὶ περὶ δυναμῶν καὶ ἐντελεχείας...

Deinde distinguendum est de potentia atque actu...

Explanatio.

ἐστὶ μὲν γὰρ. Sensus est potestas patiendi. Quid fit...

Particula LV.

ὅδ' ἂν θεωρῶν ἐντελεχείαν ὡς καὶ κινήσας...

At prater ipsos est is qui iam contemplatur. & est...

Explanatio,

Sed qui habet facultatem perfectior est quam qui...

Particula LVI.

οὐκ ἔστι ἡ ἀπόδειξις οὐδὲ τὸ πρῶτον ἀλλὰ τὸ μὲν φθο...

At uero neque ipsum pati simplex esse uidetur, sed...

Explanatio,

Vt potestas concipitur duobus modis, ita quoque...

Particula LVII.

διὸ οὐ καλῶς ἔχει λέγειν τὸ φρονεῖν, ὅταν φροῦν...

Quocirca non recte se habet dicere, ipsum quod...

Explanatio.

τὸ μὲν οὖν. Neque facultatem habens, neque ha-

Particula LVIII.

τὸ δὲ αἰσθητικῶν ἢ μὲν πρῶτον μεταβολὴ γίνεται...

Hac cum ita sint, prima quidem mutatio sensitiui ab...

Explanatio.

Sensus est potestas patiendi ab obiecto sensili.

Particula LIX.

αἴτιον δὲ, ὅτι τῶν καθ' ἐνέργειαν αἰσθησῶν, ἢ δ' ἐ-

Cuius causa haec est. Actum namque sensus singularium est...

collocatur in ipso. Necessae est enim sensibile ipsū adesse...

Explanatio.

Sed differunt sensus & scientia, quia sensus est sin-

Particula LX.

νῦν δὲ διαρίθω τοσοῦτον, ὅτι οὐκ ἀπλοῦ ὄντος τοῦ...

Nunc id sit a nobis determinatum. Cum simplex in-

Explanatio.

Peroratio est. Dicitur igitur esse de potestate quae...

Particula LXI.

ἔπειθ' δ' ἀνάγκη αὐτῶν ἢ διαφορά, διαρίθω δὲ...

Atque cum ipsorum differentia nomine careat, de-

Explanatio.

ἔπειθ' ἀνάγκη. Sed vtraque potestas caret nom-

mus propriis. τὸ δ' αἰσθητικόν. Duobus modis dici-

Particula LXII.

λεκτέρον δὲ καὶ ἐκάστην αἰσθησῶν, περὶ τῶν αἰσθη-

At enim de unoquoque sensu deinceps a sensibilibus...

Explanatio.

Definitum est quid sit sensus generatim, & in vni-

Particula LXIII.

κοναὶ δὲ κίνησις, ἠρεμία, ἀεὶ ἰσχυρὰ, χυμῶν, μέγεθος,

Communia uero sunt haec, motus, quies, numerus, si-

Explanatio.

Sensile commune dicitur, aut quia sentitur ab om-

γίνεται δὲ, ὁ κατ' ἐξέχουσα, φάρος, αἰετίνος, πρὸς τὴν κῆρ ἐν τῇ πλῆθει ἢ ἐν τῇ ἰσότητι...

Fit autem aëris sonus, alicuius semper ad aliquid, & in aliquo, istius est enim qui sonum efficit ipsum. Quapropter fieri non potest, ut si unum sit corpus, sonus efficiatur...

Explanatio.

Sonus aut est potestate, ut in aere campano & alijs corporibus solidis. aut actu siue re ipsa. Porro de potestate in opus exit non ex se, quia nihil in se agit...

Particula LXXVIII.

Ἐπι ἀκούεται αἰετὶ κῆρ ὑδάτι, ἀλλ' ἢ ἴσον, οὐκ ἔστι δὲ φάρος κῆρος ὁ αἰετὶ, οὐδ' ἐν τῷ ὕδατι...

αἰετος, ὡς περὶ αὐτὸν ἐν τῷ ἰσότητι...

Præterea auditur quidem sonus & in aere & in aqua: nec aer est auctor soni, nec aqua, sed opus est ut inter sese solidiorum corporum atque ad aerē ictus fiat.

Explanatio.

Medium in quo sonus per speciem recipitur, est aer & aqua, sed obscurius recipitur in aqua quàm in aere, quoniam est densior & corpulentior...

Particula LXXIX.

Ἰκτὸς δὲ γίνεται, ὅταν ἀπὸ τοῦ αἰετος ἐνὸς γινόμενου δῖλ' ἐν τῷ ἀγροῦν τῷ διορίσῃ κῆρ κολύβων θροῦθῆται...

Fit autem Echo, sonitus inquam is, qui post sonum resulat, cum aer factus unus ob nas uel locum qui terminavit ipsum, atque dissolvi prohibuit, inde resilit veluti pilæ epulsus.

Explanatio.

Quoniam causa effectrix soni est quoque causa omnium eius accidentium & proprietatum nam qui dat formam, dat & sequentia formæ, idcirco declarat quid fit echo...

Explanatio.

aqua projecto lapillo orbes confurgentes ad ripam dilatanatur, mox inde redeunt reuehunt. Sic sonus per orbes aeris diffunditur, deinde per eisdem recurrit, & recurrit idem specie, non numero...

Concludit causam effectricē soni id esse quod potest mouere aërem continuatum usque ad fenstrum auditus, quia species soni funditur per ipsum, ut orbes in aqua...

Particula LXXX.

Ἦ δὲ κενὸν, ὁρθὸν λέγεται κενόν τοῦ ἀκούειν, ὁκοίτ' ἢ εἶναι κενὸν ὁ αἰετὶ οὐτὸς δὲ ἐστὶν ὁ ποιῶν ἀκούειν...

Particula LXXXII.

αὐτὸ μὲν δὲ ἀποροῦν ὁ αἰετὶ, διὰ τὸ ἀθεραπεῖσθαι, ὅταν δὲ κολύβηθ' ἄρ' ὑδάτι, ἢ τοῦτο κίνησις φάρος, ὁ δὲ ἐν τοῖς αἰετὶ ἐπιπλάτῃσιν ἀκροῦται πρὸς τῶ ἀκίνητου...

Rectè autem à veteribus audiendi uacuo tribuitur authoritas: nam aer uacuum esse uidetur. Is autem est qui audire facit, cum continuus unusque fuerit agitated.

Explanatio.

Sonus non auditur sine aere medio, in quo soni species imprefa & propagata diffunditur ad fenstrum auditus. Quocirca veteres philosophi rectè putarunt vacuum esse necessarium...

Particula LXXXI.

ἀκοῦν δὲ δὲ συμφωνῶν αἰετὶ, διὰ δὲ τὸ ἐν αἰετὶ εἶναι, κινουμένου τοῦ ἐξου, τὸ εἶναι κινεῖται, διόπερ οὐ πάντῃ τὸ ἐξου ἀκούει...

Ipsè igitur aer uocat ex se sono, quia facile dispersitur ac dissoluitur. Verum cum prohibetur dissolui, uacuo motio ipsius est sonus. At is aer qui in aëribus collocatus, inus est conditus, ut sit immobilis...

Explanatio.

Aer externus caret sono, quia est capax soni. Nā omne recipiēs debet esse uacuum à natura recepti, sic capax, quia est dissolubilis & mobilis...

Particula LXXXIII.

ἀλλὰ κῆρ σημεῖον τοῦ ἀκούειν ἢ μὴ, τὸ ἡκῆν αἰετὶ τοῦ οὐδ' ὡς περὶ τὸ κῆρ, αἰετὶ ἢ οὐκ αἰετὶ ἰσότητι κινεῖται...

betat, & aliqua cum imaginatione. Vox enim sonus quidam est significativus...

Explanatio.

Causa efficiens est anima sine phantasia. Nam pro imperio voluntatis continemus spiritum & vocem modulamur allidentes ad asperam arteriam...

Particula XC.

Ραγερον γαρ, και διδ τοι οι ιχθυου αιρωνοι. ου γαρ εχουσι φωνην. τουτο δε το μοριον ουκ εχουσιν, οτι ουδ εχουσι τον αερα...

Pateat autem & quam ob causam pisces vocem non fundunt, fauces enim non habent, at hanc partem non habent, quia non suscipiunt aerem...

Particula XCI.

περι δε οσμης, και οσφραγτου, η πον διδιδουσι τον εστι των ερωμενων. ου γαρ εηλον, πινον τινος οσμην...

De odore uero et odorabili non aequè bene, atque de hisse qua dicta sunt discernere determinareque possimus...

pterea quod sensus instrumentum huic non est exactum atque perfectum.

Explanatio.

Postquam dictum est de visu & auditu, ordo excellentioris sensus postulat ut dicatur de odoratu. Sequitur enim ordinem dignitatis Aristot. sed odoratus est cognitui difficilior quam visus & auditus...

Particula XCII.

δλογοι δ' ουτω και τα σπληνεσβαλα μα των χρωματων αιδαμεισθαι, και μη δε αδύους αυτουσιν ειναι πλεθ διαφορα των χρωματων...

Atque consentaneum est rationi tam animalium ea que duros oculos habent sic sentire colores, ut non eorum percipiant differentias nisi terrore contrariouque ipsius quam hominum genus odores.

Explanatio.

Vt animalia que habent oculos prae duros non ceruntur colores nisi excellentes & deterrentes, aut ualde remissos, quia sensorium non est bene affectum...

Particula XCIII.

αλλ ακριβεστεραν εχομεν την γαστρι, δια το αυτην ειναι αφιν τινα ταυτην δε εχουν την αιδουσαν τον ανθρωποι, ακριβεσταν...

Explanatio.

Verum exactiorem gustum habemus quam odoratum, ex eo quia gustus tactus est quidam, quem quidem sensum homo habet exactissimum.

Explanatio.

Siquidem habeat gustatum exquisitiorem & perfectiorem, cuius opera iudicat certius differentias saporum. Non enim habet tactum perfectiorem...

Particula XCIII.

ετι δ' αωπερ χυμου, ομαδ, ελυκε. ο δε πιικρος, ουτω και ασμεα. αλλα τα μεν εχουσι την αιδαλογον οσμαν και χυμον...

Et autem saporum alius dulcis, alius est amarus: sic & odorum quosdam dulces, quosdam appellamus amaros. Verum quaedam odorem habent saporumque similis rationis...

Dixit differentias odorum respondere differentiis saporum. Et ideo declarat referendo nomina saporum, quae quidem imponit differentias odorum.

Particula XCV.

ετι δ' αωπερ ακου, και εκαστη των αιδαουσαν. η μεν του ακουσου και αυκουσου. η δε, του ερατου και αρατου...

Atqui sicut auditus est audibilis & inaudibilis, & visus uisibilis atque inuisibilis, & quisque similiter sensuum: sic & odoratus est odorabilis atque inodorabilis.

Explanatio.

Pergit Aristot. ostendere analogiam inter odoratum & gustatum, quia res cognitu difficilis cognoscitur aut per analogiam, ut materia prima, aut per negationem...

Particula XCVI.

ετι δε και η οσφρασις δια του μεταβυ. οον αερος. η υδατος, και γρ τα ενυδατα διοκουσιν οσμησιν αιδαμεισθαι...

Fit autem olfactus etiam per medium, ut aerem aut aquam. Et enim animalium ea quae in aquis degunt, uisus odore...

Omnino autem ut aer & aqua sese habent ad visum, & auditum, atque olfactum, sic raro, ac lingua sese ad huius instrumentum sensus habere videntur. Atque nec ibi profectio, nec hic perceptio sensus fiet, cum instrumentum sensus a re sensibili tangitur: ut si quispiam super extremum oculi corpus posuerit album. Ex quo etiam plane patet, instrumentum sensus ipsius, quo res percipiuntur tangibiles, intus esse collocatum, ut diximus. Sic enim & in hoc sensu fiet id porro, quod in ceteris sensibus fieri solet: sensibilibus enim, si in ipsis instrumentis ponantur sensum, non fit, ut patet, perceptio: at si super carnem ponatur tangibile, fit, ut docet experientia, sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu.

Explanatio.

Si caro est medium, relinquitur vt non sit sensorium; quia sensile positum supra sensorium corrumpit sensum; sed tactile positum supra carnem non corrumpit sensum, ergo non est sensorium; sed sensorium est interius, nimirum cor; quia tactile positum supra cor, tactum corrumpit. ουτ' ἐκεῖ, in gustatu & tactu. οὕτως ἐνθάδε. neque in aliis sensibus.

Particula CXVI.

ἀσθητὰ μὲν οὖν εἰσιν, αἰ διαφοραὶ τοῦ σώματος ἢ σώμα. λέγω δὲ διαφορὰς, αἰ τὰ στοιχεῖα διαρίζουσι, θεμερὸν ψυχρὸν, θερμὸν, ὑγρὸν περὶ ὧ ἐρηκτικὰν πρότερον ἐν τοῖς περὶ στοιχείων. τὸ δὲ ἀσθητικὸν αὐτῶν τὸ ἀσθητικὸν κτλ ἐν τῷ κελουμένῳ ἀφ' ὑπάρχοντος πρώτου, τὸ δυναμικὸν τοῦ οὐδ' ἐστὶ μάστις, τὸ γὰρ ἀσθενέστατον, πᾶρξεν τί ἐστιν. ὅστε τὸ πρῶτον οὐκ αὐτὸ ἐνεργεῖς, τοσοῦτον ἐκείνο ποιεῖ δυναμικὸν οἶον.

Atque a tactu percipiuntur, quae corporis sunt, ut corpus est, differentia. Dico autem differentias eas, quae verum elementa distinguunt, calidum, frigidum, humidum, siccum, de quibus antea diximus his in locis, in quibus de elementis ipsis tractauimus. Instrumentum autem id quo dicta qualitates sentiuntur, et in quo primo sensus is collocatur, quem appellare consueuimus tactum; pars ea sane est, quae est potentia talis. sentire namque pati quiddam est, ut diximus. Quare quod agit, tale illud facit, cum sit potentia, quale est ipsum alium.

Explanatio.

Sensile positum supra sensorium corrumpit sensum ergo cor est sensorium tactus, quia tactibile positum supra cor, tactum corrumpit. quid autem sit tactile declarat; nam appellatione obiecti tactilibus, continentur omnes differentiae elementorum, quae sunt primae qualitates, & secunda ex illis natae. τοῦ σώματος, id est corporis naturalis caduci, quia in caelesti corpore non sunt primae qualitates.

τὸ δὲ αἰσθητικόν. Nam haec genera tactilibus sunt quae agunt, & sensorium quod patitur. sensorium enim est illud, in quo est uis sentiendi, & in quo primo est tactus, id est ab uno illo primo sensorio vnus dicitur tactus: haec uis dicitur de potestate in opus ab obiecto tactili, quia sentitur; sentire enim est, pati sensorium ab obiecto, & obiectum agere.

Particula CXVII.

διὸ τοῦ ὁμοῦς θεμερῶν ἢ ψυχρῶν, ἢ σκληρῶν, κτλ μαλακῶν, οὐκ ἀσθητὰ γίνονται. ἀλλὰ τῶν ὑπερβολῶν ἄσται ἀσθησεως οὐκ ἀσθητὰς τινος οὐσης τῆς ἐν τῷ αἰσθητικῷ ἐν ἀπτιώσεως, κτλ διὰ τοῦτο κρύβει παῖσθητὰ. τὸ γὰρ μέσον, κρητικὸν, γίνεται χάρις πρὸς ἐκάτερον αὐτῶν, ὁ δὲ τρεῖς τῶν ἀκέρων.

Quocirca simile calidum atque frigidum, & durum ac molle non sentiuntur, sed exuperationis: quia sensus est quasi mediocritas secundum contrarietatis eius, quae in ipsis sensibilibus inest. Et propter hoc sensibilia ipsa discernit, nam medium ipsum extremorum est index, sit enim ad utrumque ipsorum alterum extremorum.

Explanatio.

πᾶρξεν τί ἐστιν. Quia pati a suo sensu non est corrumpi, sed perfici, quia duci de potestate in actum est perfici. διὸ τοῦ ὁμοῦς θεμερῶν. Colligit quomodo sensorium patitur ab obiecto tactili, patitur autem ab obiecto inaequali, quia ab aequali non provenit actio, sed sensorium consistit in quadam mediocritate siue aequalitate, in qua est principium patiendi & recipiendi speciem: patiendi inquam ab inaequalibus differentiis, vt vel ab intensiore frigore, vel a remissiore, quia sensorium non caret ijs differentiis elementorum, ex quibus est compositum.

Particula CXVIII.

κτλ δὲ ὅσπερ τὸ μέλλον αἰσθησεσθαι λαμβῶν κτλ μέλανος, ἢ ἕτερον αὐτῶν ἐνεργεῖς εἶναι, δυναμικὸν δ' ἀμφοῦ. οὕτω δ' ἢ κτλ ἐπὶ τῶν ἄλλων, κτλ τῆς ἀφῆς μὲν τε θεμερῶν, μὲν τε ψυχρῶν.

Atque ut id quod album nigrumque percepturum est sensum, nimirum ipsorum actum, sed potest sit utriusque oportet, & in ceteris eodem modo; sic & in tactu neque calidum, neque frigidum id actum sit oportet, sed utriusque potentia, quod utrumque est percepturum.

Explanatio.

Quemadmodum sensorium videndi patitur a colore nigro uel albo, non quia careat colore, sed quia consistit in quadam aequalitate colorum, in qua est principium patiendi non ab aequali colore, sed

sed inaequali aut intensiore aut remissiore; sic quoque tactus & aliorum sensuum sensorium patitur a propriis sensibilibus differentiis. Ex quo liquet, quomodo omne recipiens sit vacuum a natura recepti, & omne sensorium sentiat a sensibili.

Particula CXIX.

ἐπὶ δὲ ὁσπερ οὐρα τοῦ κτλ ἀσθητοῦ ἢ πρὸς ἢ δ' ἄλλοις. ὁμοῦς δὲ, κτλ ἐπὶ λογικῶν τῶν ἀντικειμένων, οὐτὰ κτλ ἢ ἀφ' ἡ τοῦ ἀσθητοῦ ἢ ἀνασθητοῦ ἀσθητοῦ δὲ ἐστὶ, τὸ, τε ἔχον πᾶσι πᾶν μικρὸν διαφορῶν τῶν ἀσθητῶν. οὐκ πρὸς τὸν δ' αὐτῶν τῶν ἀσθητῶν, ὁσπερ τὰ φερετικά.

Præterea ut visus visibilis ac inuisibilis quodammodo est, ut diximus, ceterique sensus oppositorum similiter, sic etiam est tangibilis ac intangibilis tactus. intangibile autem est etiam id, quod exiguum admodum differentiam tangibilium habet, quale passus est aer: & exuperationes etiam tangibilium, qualia sunt ea quae corrumpere possunt.

Explanatio.

Vt sensus omnis sentit proprium sensile & priuationem eius, sic in sensorio tactus est vis sentiendi tactile & intactile. ἀσθητοῦ δὲ ἐστ. τὸ. Sed intactile est aut quod non cadit sub tactum, vt cœlum, aut quod ægre cadit sub tactum, vt aer, aut quod corrumpit tactum propter suam excellentiam, vt ignis.

Particula CXX.

καθ' ἑκάστην μὲν οὖν τῶν αἰσθησεων, εἴρηται τὸ πρῶτον. καὶ βόλον δὲ περὶ πάσης αἰσθησεως δὲ ἐκλαβεῖν, ὅτι ἢ μὲν αἰσθητοῦ ἐστὶ τὸ δυνάμικον τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ ὧν ἀνεύρηται ἡ ἴσως. οὐκ ὁ κίρηος, τοῦ δ' ἀκτυλίου, αὐτὸ τοῦ σιδήρου, κτλ τοῦ χρυσοῦ δ' ἐκταται τὸ σημεῖον. λαμβάνει δ' ἢ χρυσοῦ ἢ χρυσοῦ ἢ χρυσοῦ ἢ χρυσοῦ. ἀλλ' οὐχ ἢ χρυσοῦ, ἢ χρυσοῦ, ὁμοῦς δὲ κτλ ἢ αἰσθητοῦ ἐκάστου, ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χρωμα ἢ χυμὸν ἢ ἄσπον πᾶρξεν. ἀλλ' οὐκ ἢ ἐκάστου ἐκείνων λέγεται, ἀλλ' ἢ τοσούτῳ, κτλ κατὰ τὴν λόγον.

De sensuum igitur unoquoque dictum sit hoc modo, quasi figura. Hoc autem vniuersaliter accipere de omni sensu oportet, sensum, inquam, id esse, quod sensibiles sine materia formas suscipere potest: perinde atque annuli signum sine ferro, uel auro suscipit cæra, suscipit autem aeneum uel aureum signum, sed non ut æs, aut aurum, neque signum ut est aeneum aeneum ue. Simili patitur & sensus uniuersaliusque sensilis modo, ab eo quod habet colorem, aut sonum, aut saporam, sed non unumquodque illorum dicitur, sed ut est tale, & ratione.

Explanatio.

εἴρηται τὸ πρῶτον. Cognitionem singulorum sensuum inchoauimus, & adumbrauimus, quia natura illorum communem exposuimus, vt ordo sciē-

tiae naturalis postulat, inchoatam perficimus in libro de sensu, & sensili, quia propria & particularem docebimus singulorum sensuum, quia causas uniuersaliusque sensus quaerimus: nam hic sensus traididimus, quatenus sunt animae facultates, illic contemplantur sensus in se & in sua natura. ὅτι ἢ μὲν αἰσθητοῦ ἐστὶ. Postquam dictum est de sensilibus sensibus, sequens erat ut communitates & differentias doceret, quoniam id magnopere conducit ad perfectam & absolutam cognitionem sensuum; nam & Porphyrius cum singulas categorias tradidisset, tunc conuertit se ad illarum communitates & differentias declarandas. ἐκάστον ἐκείνων λέγεται. Illa species recepta non est neque nominatur illa materia sensibilibus, ex qua hauritur a sensibus.

Particula CXXI.

αἰσθητικῶν δὲ πρῶτον, ἐν ᾧ ἢ ταυτῶν δ' ἴσως, ἐστὶ μὲν οὖν ταυτῶν. τὸ δ' εἶναι ἕτερον. μὲν γὰρ ἢ ἄν, τὶ, εἴη τὸ αἰσθητοῦ ἐκείνου. οὐ μὲν τῶν γὰρ αἰσθητικῶν εἶναι, οὐδ' ἢ αἰσθητοῦ μὲν γὰρ ἐστὶν, ἀλλὰ λόγος τις κτλ δ' ἴσως ἐκείνου.

Instrumentum id sensus est primum, in quo est talis uis atque potentia collata. Atque sunt idem, ratio uero non est eadem, sed diuersa nam id quod sentit, aliqua est magnitudo, non tamen ratio sensitiui; neque sensus est magnitudo, sed est quaedam ratio potentiaque illius.

Explanatio.

Sensorium & sensus id habent commune, quod sunt subiecto idem, quia sunt in eadem materia; differunt, quia sensorium est magnitudo corpora, sensus non est magnitudo, sed est in magnitudine, id est, est facultas siue potentia naturalis accipiendi formam siue speciem a re vel obiecto sensili; illa species est non in facultate, quia facultas est tantum principium passium, id est accipiendi speciem, sed est in sensorio ut in patiente, & in anima ut in agente & indicante speciem, ex illa actione & passione sensus, qui dicitur sentatio, consergit: quia sensus est facultas tantum passiuia, & sensus est tantum potentia passiuia.

Particula CXXII.

φανερὸν δ' ἐκ τούτων, ἢ διατὶ περὶ τῶν αἰσθητῶν αἰ ὑπερβολαὶ φερεσσι τὰ αἰσθητικὰ. ἐν ᾧ ἢ ἔχοντος, τοῦ αἰσθητοῦ ἢ κίρηος, λέγεται ὁ λόγος. τοῦτο δ' ἢ ἢ αἰσθητοῦ, ὁσπερ κτλ ἢ συμφάνια κτλ ὁ τόνος χροσμεῖον σφοδρὰ τῶν χροσδ' ἢ.

Pater autem ex his, & cur sensibilibus exuperationes sensuum instrumenta corrumpunt: nam si motus sit uebementior, instrumentumque sensus superet vires, dissoluitur ratio. id autem erat sensus; dissoluiturque; perinde atque concensus intentio ue, cum uebementur fides pulsantur.

Sensus est proportio. Est definitio sumpta à forma, & in genere relationis, quia sua ratio formalis est proportio. Rursus, sensus est potentia naturalis in sensorio, est definitio sumpta à materia, & est in secunda specie qualitatis. καὶ διὰ τούτου. Quòd sint sensus & sensibile proportione conformia, declarat hoc signo, quòd excellens, sensibile, hoc est excedens proportionem sensus, corrumpit sensum, siue sensorium, in quo est sensus; idem rediens ad suam proportionem, sensum conseruat, & delectat sensum. καὶ φέρεται. Corruptus sensum, quia corrumpit còpositum ex materia & forma, materia est sensorium, forma est sensus in sensorio: quia forma & materia, non agit neque patitur, sed est còpositum ex materia & forma, & ideo sensus non sentit, sed est principium sentiendi formale, sicut sensorium materiale. ὡς λόγος τῆς οὐσίας. Consistit in quadam proportione, sine mediocritate (sensus, ut inquit lib. 3, text. 31.

Particula XVII.

Ἐκάστη μὲν οὖν αἰσθησις, τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ ἔστιν, ὑπερέχουσα ἐν τῷ αἰσθητικῷ ἢ αἰσθητικῷ. καὶ κρῖναι τὰς τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ διαφορὰς. οἷος, λευκὸν μὲν καὶ κῆρ, θάψις, ἴσχυρὸν δὲ καὶ τακρόν, γλυκύς, ὀσμώσις δ' ἔχει τούτου καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Utrumque igitur sensus, ut saepe diximus, sensibilis est obiecti, esseque in instrumento suo, ea ratione, qua illud sensus est instrumentum, & differentias sensibiles obiecti sui discernit, ut album quidem, & nigrum uisus, dulce autem & amarum gustus, & ceteri similes per sensus,

Explanatio.

Ex collatione sensilis obiecti cum sensu, concludit naturam sensus còmunis interioris. Primò quidem sensus exterior non iudicat neque suam neque aliorum sensuum operationem, quia nullus sensus exterior sentit se sentire, sed iudicat obiectum proprium sensibile, & eius partes, siue differentias, ut viuis colorem & eius differentias, album, nigrum; vt gustatus saporem, eius differentias, amarum, dulce, iudicat autem proxime & sine medio obiectum sensibile. Sed operationes exteriorum sensuum iudicat sensus communis; visum enim sentimus nos videre, sed sensu interiore. ἐν τῷ αἰσθητικῷ. qua est subiectum sensus: nam sensus est principium sentiendi in sensorio.

Particula XVIII.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ ἴσχυρὸν καὶ ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν, πρὸς ἕκαστον κρῖνεται, τινὶ καὶ αἰσθητικῷ μέλει, ὅτι διαφέρει, ἀνάγκη δὲ αἰσθῆσαι αἰσθητὰ ἢ ἔστιν.

At enim cum album, & dulce, & singula sensibilia ad singula nimirum aliquo comparamus, ac discernamus, & sentiamus discernere, necesse est id ipsum profecto fieri sensu, quippe cum illa sensibilia sint.

Explanatio.

Deinde vero sensus communis agnoscit differentias inter obiecta propria sensuum exteriorum, vt colorem differre à sapore, & saporem ab odore; nam intellectus non agnoscit has differentias, quia sensibile est obiectum proprium sensus, non intellectus, ergo iudicantur à sensu, non quidem exteriore (quia exterior non iudicat obiecta aliorum sensuum, non enim uisus iudicat saporem, nisi per accidens) ergo iudicantur à sensu interiore, non proxime, sed mediis sensibus exterioribus, quia sensus communis iudicat sensibilia per sensus exteriores medios.

Particula XIX.

ἢ καὶ ὁ ἄλλος ὅτι ἡ σάρξ οὐκ ἐστὶ τὸ ἔχαστον αἰσθητικόν. ἀνάγκη γὰρ ἢ ἀποφάνων αὐτοῦ, κρῖναι τὸ κρῖνον. οὕτως δὲ καὶ χαρῶσιμος ἀνδρὶ χρεῖται κρῖνον τὸ κρῖνον, ὅτι ἕτερον τὸ ἴσχυρὸν τοῦ λευκοῦ, ἀλλὰ δὲ ἐν τινὶ, ἀμφοδὴ ἄρα εἶναι. οὕτως μὲν γὰρ ἔχει, καὶ ἐν τούτῳ, ἔγρη, τοῦ δὲ, σὺ αἰσθησις, ὁ δὲ αἰσθητὸν ἔστι, ὅτι ἕτερον ἀλλήλων, δὲ δὲ ἐν λέγειν, ὅτι ἕτερον. ἕτερον γὰρ τὸ ἴσχυρὸν, τοῦ λευκοῦ, λέγει ἄρα τὸ αὐτό. ἔστι ὡς λέγει, οὕτως καὶ ἄρα καὶ αἰσθητῶν. δεῖ μὲν οὖν οὐχ οἷον τε καὶ χαρῶσιμος κρῖναι τὰ καὶ χαρῶσιμος, δὲ ἄλλοι. ὅτι οὐ δὲ καὶ χαρῶσιμος κρῖνον, εἰτε δὲ. ἄρα καὶ καὶ τὸ αὐτὸ λέγει, ὅτι ἕτερον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, οὕτως καὶ ὅτι βατῶν λέγει ὅτι ἕτερον, καὶ βατῶν, οὐ κατὰ συμβεβηκός, ὅτι ἕτερον, λέγει δὲ οἷον τὸν ἄλλο, τὸ ἕτερον, οὐ μόνον ὅτι τὸν ἕτερον, ἀλλ' οὕτως λέγει καὶ τὸν. καὶ ὅτι τὸν, ἄρα ἄρα. ὡς ἀχρῶσιμος καὶ ἄχαρῶσιμος κρῖνον.

Quo patet, carnem ultimam instrumentum sensus non esse; nam necesse est ei, quod discernit tangendo discernere. Fieri igitur non potest, ut separatis discernatur dulce diuersum esse ab albo, sed ut cuiuspiam ambo nota esse oportet, illorumque modo sane pateret inter sese illa differre, etiam si alterum ego, alterum tu sentires. Vnum igitur dicat oportet diuersa esse, dulce ad album. Dicit igitur idem, quare ut dicit, sit & intelligit atque sentit. Patet ergo fieri non posse, ut separatis separata diiudicentur. At hinc patet, neque fieri posse, ut separato in tempore discernatur. Nam ut idem alud esse bonum, ac malum dicit, sic quando alterum dicit aliud esse, tunc & alterum etiam dicit; atque dico quando non per accidens, ueluti nunc dico quippiam aliud esse, non tamen dico illud nunc aliud esse: sed hoc patet non dicit, ut dicat, & nunc illud esse, simul igitur dicit. Quo fit, ut inseparabile & in inseparabili tempore, separata discernatur.

Explanatio.

Sed si quis sensus exterior iudicare differentias inter obiecta propria sensuum exteriorum, maximè esset tactus, quia est sensus multorum sensulium siue tactilium, sed tactus esse non potest, vt ex natura eius instrumenti intelligi potest, quia eius sensorium, quod est caro, reciperet omnia sensibilia diuersorum sensuum, sed non recipit, quia non est ultimum sensorium

forium omnium sensulium, quia si esset sensorium omnium, tunc omnia sensibilia iudicaret tangentes, sed non omnia iudicamus tangentes quia iudicamus colorem differre à sono non tangentes, ergo sensorium iudicat tactum non agnoscere differentias aliorum sensuum. οὐτε δὲ καὶ χαρῶσιμος. Neque separatis sensibus, v.g. visu & gustatu iudicant differentias sensulium, alioqui ab vno & eodem sensu non iudicarentur, sed clarum est oportere diuersitatem multorum sensuum iudicari ab vno, qui sit diuersus ab illis cæteris, quia perinde erit ac si ego vnum tu alterum sensibile iudicares, sed hoc non est iudicare differentias. ὅτι οὐδ' ἰ. iudicat sensus communis sensibilia diuersa sensuum exteriorum non diuerso tempore, sed eodem temporis momento, album colorem, respon. causa, nò esse saporem vel odorem, qui sensus còis est potestas indiuidua, ergo indiuiduo tempore iudicat; quia omnis potestas que iudicat còponendo eadem & diuidendo diuersa, & còparatò vtraque, est indiuidua, sicut est intellectus, phantasia, sensus communis. οὐ κατὰ συμβεβηκός, τὸ ὅτι. Concipitur duobus modis, aut pro pauco tempore, vt habet preteritum et futurum: aut pro momento indiuiduo. Paucum tēpus est per accidens tēpus, quia pars praterita fuit & praterijt, futura nondum est tempus. Sed momentum est tempus per se, quia nihil ipsi habemus aliud quàm instantia.

Particula XX.

ἄλλα μὲν ἀνάγκη ἀπὸ αἰσθητικῆς κινήσεως κινῆσαι τὸ αὐτὸ ἢ ἀδυνατεῖται, καὶ ἐν ἀδυνατεῖται κρῖνον. εἰ γὰρ ἴσχυρὸν, ὡς καὶ τὸν αἰσθητικὸν ἢ τὴν νοῦσον. τὸ δὲ πικρὸν, ἄσπαστος, καὶ τὸ λευκόν, ἕτερον. ἢ οὐδ' ἄρα μὲν καὶ ἀδυνατεῖται τὸν καὶ χαρῶσιμος ἀχρῶσιμος τὸ κρῖνον. τῷ ἔστι μὲν δὲ καὶ χαρῶσιμος. ἔστι μὲν δὲ ἢ πῶς ὡς τὸ δῖον ἐστὸν τῶν διαμετῶν αἰσθητικῶν. ἔστι δὲ ὡς ἢ ἀδυνατεῖται. τῷ εἶναι μὲν γὰρ δῖον ἐστὸν. τὸ πῶς δὲ, καὶ χαρῶσιμος, καὶ ἀχρῶσιμος, ἀδυνατεῖται.

At uero fieri non potest, ut simul idem ea ratione, qua diuisibile est, & in indiuisibili tempore motibus contrarijs moueatur. An dulce quidem sic mouet sensum, ac intellectum: amarum autem, contrario modo; & album itidem diuerso. Est ne igitur quod discernit, indiuisibile quidem numero, separatum autem ratione? Partim igitur ut diuisibile res sentit diuisas, partim ut indiuisibile, nam ratione quidem diuisibile, loco autem atque numero, indiuisibile est.

Explanatio.

At contradicatur quis: si sensus còis est potestas indiuidua, tempore indiuiduo sentiens diuersa sensibilia, sequeretur vnum & idem indiuiduum moueri à contrarijs formis, quia moueretur à dulci & amaro sapore. ἄρα οὐδ' ἄρα μὲν γὰρ. Alioqui soluunt, esse subiecto indiuiduum sensum communem, ratione diuiduum, quia recipit diuersas formas; itaque diuiduum potest moueri à contrarijs formis sensulium, indiuiduum non item.

Particula XXI.

ἢ οὐχ οἷον τε, δυνάμει μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ διαμετῶν καὶ ἀδυνατεῖται τὰ εἰσαρκῶν δὲ εἶναι, οὐ. ἀλλὰ τῷ ἐκχρῶσιμος διαμετῶν οὐχ οἷον τε ἀμὰ. λευκὸν καὶ μὲν λαμ εἶναι.

An id minime fieri potest? Idem enim potentia quidem est ipsa contraria, & diuisibile & indiuisibile: actu autem esse non potest, sed patiendi diuisibile est. At fieri nequit, ut simul sit album & nigrum.

Explanatio.

Refutat hanc solutionem: quoniam idem tam diuiduum quàm indiuiduum potestate est contraria, i. potest recipere formas contrarias: sed ponamus esse, nulli sequitur impossibile, ergo indiuiduum actu recipit contraria, & ideo mouetur à motibus contrarijs. Potuisset Aristoteles respondere, formas in materia esse quidem contrarias, sed in sensorio receptas sine materia non esse contrarias. Sed voluit afferre solutionem aliorum, & refutare, ut ostenderet, quomodo sensus communis est vnus sensus, & plures vnus.

Particula XXII.

ἔστι οὐδὲ τὰ εἰδὴν πλάσσει αὐτῶν, εἰ τοιοῦτον ἢ ἀδυνατεῖται καὶ ἢ νοῦσις, ἀλλ' ὡς περὶ ἢ καλοῦσι τινὸς εἰσαρκῶν, ἢ μὲν καὶ ἢ δῖον, τῷ αὐτῷ καὶ διαμετῶν. ἢ μὲν οὖν ἀδυνατεῖται, εἰ τὸ κρῖνον ἐστὶ καὶ ἀμὰ. ἢ δὲ διαμετῶν ὑπερέχει, οὐχ ἐνδὲ γὰρ τῷ αὐτῷ κρῖνον συμβεβηκός. ἢ μὲν οὖν δῖον χρεῖται τῷ πέρατι, ἢ δῖον καὶ χαρῶσιμος. ἢ ἔστι, ὡς χαρῶσιμος ἢ δῖον ἐστὶ καὶ ἀμὰ. περὶ μὲν οὖν τῷ ἀχρῶσιμος ἢ φανερὸν τὸ ἔσθαι αἰσθητικὸν εἶναι, δῖον δῖον τῷ ὅτιον τούτου.

Quare neque formas ipsorum simul sensus, ac intellectus, si talia sint ut patiantur, suscipiet. At enim hoc perinde sese habet, atque id quod quidam punctum appellant, quod quidem unum unum est, tam duo quo pacto & diuisibile est. Quo igitur indiuisibile est, hoc unum est id quod discernit, ac simul, quo uero est diuisibile hoc non unum est: bis enim eiusdem signi simul fit usus. Quo ergo finis usus fit ut duorum, hoc duo discernit, atque est separata, ut separatum: quo uero unum est, hoc unius fit usus & simul.

Explanatio.

Soluit Aristoteles vt pñctus est vnus quatenus est terminus lineæ, duo uero quatenus est idem principium vnus, & finis alterius. Sic sensus còis est vnus quatenus est terminus immutationum sensulium, & proprie vocatur còis, quia nulli sensui exteriori hæret & adiungitur. Quatenus uero est terminus immutationum aliarum per visum à colore, aut per auditum à sono, aut per odoratum ab odore, aut per gustatum à sapore, aut per tactum à patris qualitatibus, est diuiduus, i. diuiditur in duas & plures, & à quo immutatur illi hæret & adiungitur, & cui hæret, ab illo nominatur; nominatur visus, si per visum à colore mutatur, si per auditum à sono, nominatur auditus. Itaque sensus communis qua vnus est & indi-

indivuidus, non mutatur à contrarijs, sed qua est diuiduus in plures sensus...

Particula XXIII.

περὶ δὲ τῶν διαφορῶν οὐκ ἔστι μάλιστά τῶν ψυχῶν, καθ' ἑαυτὴν...

Cum autem duabus prisci differentijs maxime definiat animam, motione inquam lo co accommodata, & intelligendo...

Explicatio.

Hactenus docuit, sensum eodem esse potestate animæ sentiendi cuiuscunque sensus exterioris...

Particula XXIII.

πάντες γὰρ οὗτοι τὸ νοεῖν σωματικόν, ὡς περὶ τὸ αἰσθάνεσθαι...

ἡ πατὴρ αὐτοῦ λέγειν, οὐκ αὖτε τῶν ἰσθῶν κτλ...

Et enim omnes hi putant ipsam intelligere corporis esse, perinde atque ipsam sentire. Et sentire simile simili arbitrantur...

Explicatio.

καὶ ἰσθάνεσθαι. Tertia ratio: simile intelligitur & sentitur à simili. Sed similitudo quæ cadit sub sensu...

Particula XXV.

ὅτι μὲν οὖν οὐ ταυτὴν ἐστὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν, φανερόν...

Non idem igitur esse sentire ac sapere, patet: illud enim omnibus animalibus hoc valde patens inest...

Explicatio.

Explicatio.

Sentire & intelligere differunt, ut quia oia animalia sentiant, sed non oia intelligunt, verū illa tantū, quæ sunt prædita ratione...

Particula XXVI.

ὅτι δ' οὐκ ἐστὶν ἡ αὐτὴ ὑπόληψις καὶ φαντασία, ὡς ἔστι τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πᾶσι ἐφ' ἑαυτὴν ὅσα τὰν βουλομένων...

Non idem aut esse imaginatio existimationem ne patet. Hic n. affectus in potestate nostra sine controuersia collocatur...

Explicatio.

Ordo postulat, ut loquatur de alio sensu interiori, quæ est phantasia, quæ distinguit à sensu dianæa. Vbi est obleruandum...

Particula XXVII.

Ἐτι δὲ, ὅσα μὲν δεδούραμεν δεινόντι ἢ φανερόν, αὐτὴν συμπαχομεν...

Præterea cū opinamur aliquid malū esse atque terribile, continuo perterritamur. Similiter et cū opinamur quippiā esse tale, ut in illo sit consistendum...

que sunt histe contraria, de differentia quorum alius in sermo magis ad ipsum accommodatus.

Explicatio.

Altero autem modo differit. Imaginatione non afficitur voluptate aut dolore, opinio afficitur, ut opinio boni aut mali præsentis aut futuri...

Particula XXVIII.

περὶ δὲ τοῦ νοεῖν, ἢ περὶ ἕτερον τοῦ αἰσθάνεσθαι, τοῦτο δὲ τὸ μὲν γὰρ φαντασία, καὶ τὸ δὲ ὑπόληψις, περὶ φαντασίας...

At vero cū dicimus si sentire ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud existimatio esse videtur, de imaginatione primo, deinde de altero dicamus oportet...

Explicatio.

Sentire & intelligere differunt, ut hactenus fuit demonstratum. Sed quia ut phantasia pertinet ad sensum, ita opinio ad intellectum...

Particula XXIX.

ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐστὶν αἰσθησις ἡ φαντασία, δὴ λόγος ἐκ τῶν δε. αἰσθησις μὲν γὰρ ἡ ποτὶ ἄνευ ἡ ἐνεργεια, ὡς ὅν ὄψις καὶ ὄρασις...

LIBER TERTIVS. SECVNDVM AVERROEM.

corpus album esse hominem aut filium Cleonis indicando, potest errare. Aut est sensibile commune, ut motus, quies, magnitudo numerus, possunt enim indicare aliquod corpus quiescere propter longam distantiam, quod tamen mouetur. Itaque sensus errans trahit in errorem phantasia.

Particula XXXV.

επειδὴ δὲ ὁμοίως μάλιστα αἰσθητός ἐστι καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ὁμοίου ἐληφεν. ὅτι ἀπὸ φωτός οὐκ ἐστὶν ἰδιόν. καὶ ὁ δῶ ἡ ἐμφάνει καὶ ὁμοίως εἶναι τῶν αἰσθησέων, πολλὰ κατὰ αὐτῶν ἠράττει, τὰ δὲ μὲν, δῶ ἡ μὴ ἔχει νοῦν, τὰ δὲ ἄλλα, τὰ δὲ δῶ ἡ ἐπιμαλύνει σθευ τὸν νοῦν ἵνα ἴσῃ τὰ πᾶσι ἢ ὅσοις ἢ ὑπερ ὅσον οἱ ἀνθρώποι περὶ μὲν οὐ φαστασίας, τὶ ἐστὶ καὶ δῶ τὶ ἐστὶν, εἰρησθε ἐπὶ τοσοῦτον.

Cum autem uisus maxime sit sensus, hinc est, quod nomen imaginatio ab ipso lumine sumpsit, phantasiaq; dicitur, quia sine lumine uisus fieri nequit. At quia imaginationes immanes, sensibusque similes sunt, ideo per ipsas animalia, bestia inquam & homines, multa agunt: illa, quia mentis sunt, ut patet ex parte: homines, quia mens perturbacione nunquam, uel morbo, uel somno submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit haecenus. Satis enim quidnam ipsa sit, et cur sit, hisce quae iam dicta sunt explicauimus.

Explanatio.

Animalia quidem bruta mentis expertia multa agunt per imaginationem: at quae mente sunt praedita, ut homines multa agunt & patiuntur per imaginationem, quando mens submergitur aut perturbatione, aut morbo, ut phrenitide, aut somno: sicuti apparet in illis qui dormientes faciunt opera vigilantium: relinquuntur enim & figuntur species sensibilibus in phantasia, quas vigilantes sensibus exterioribus haufimus. Et nomen trahit à lumine, sive ab aspectu, qui est sensus principalior. Signum ergo est phantasia mutari à sensu exteriori, & cum illo habere convenientiam. περὶ μὲν οὖν, Quid sit, quod est sensus interior patiens mutationem, καὶ δῶ id est causa efficiens est sensus exterior, & sensibile. Finis est, ut animalia multa agant & patiantur.

Particula I.

περὶ δὲ τοῦ μορίου τῆς ψυχῆς, ὡς γινώσκει τε ἡ ψυχή καὶ φρονεῖ, εἴτε χωριστῶς ὄντος, εἴτε καὶ μὴ χωριστῶ κατὰ μέγεθος, ἀλλὰ κατὰ λόγον, σχετίζον, τὴν ἔχει διαφορᾶν, καὶ πᾶσι ποτε γίνεται ἡ νοεῖν.

De anima autem ea parte qua cognoscit atque sapit, siue sit separabilis, siue non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandum deinceps est, quam differentiam habet, quoque patet tandem sit intelligere.

Explanatio.

Et utraq; parte, & parte in qua est vis faciendi, intellectu agente, & parte in qua est vis patiendi à faciente, hoc est recipiendi species intelligibiles, siue de intellectu possibili. De primo primum loquitur, quia habet convenientiam cum sensu, ut sensus est vis corporea recipiendi sensibilia, ita patibilis est vis corporea & passiva recipiendi intelligibilia. κατὰ μέγεθος, loco & subiecto sit separata, ut inquit Plato. ἀνα, an repta sit separata, hoc est sua essentia, ita quidem ut nec diuisione corporis subiecti diuidatur, nec extensione eiusdem magnitudinis extendatur, sed expers sit omnis passionis mortuae: an potius sola ratione sit separata, & ideo immortalis. Sic tria quaerit.

Particula II.

εἰ δὲ ἐστὶ ἡ νοεῖν, ὡς περὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ἢ πάσχειν τὴν εἶν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ, ἢ τὶ τοιοῦτον ἔτερον.

Si igitur ipsum intelligere sit ut sentire aut pati quoddam erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.

Explanatio.

Si intelligere est sicut sentire, oportet intellectum passibile esse virtutem siue facultatem passiuam, quia sensus est facultas passiva, non actiua, ut facultas nutritrix: aut esse aliquid simile sensui, & veluti materiam intellectus agentis, qui est sicuti forma & principium agendi.

Particula III.

ἀπαθεῖ, ἀρα δεῖ εἶναι, δεκτικὴν δὲ τοῦ εἶδους καὶ δύναμει τοιοῦτον. ἀλλὰ μὴ τοῦτο καὶ ὁμοίως ἔχειν, ὡς περὶ τὸ αἰσθάνεσθαι πρὸς τὰ αἰσθητὰ, οὕτω τὸν νοῦν πρὸς τὰ νοητὰ.

Vacare igitur ipsam passione, sed forma susceptiuam esse oportet, & potentia talem, sed non illam esse, & similitudinem.

militudinem subire cum sensu, ut quemadmodum sese habet ad sensibilem sensus, sic sese habeat ad intelligibilem intellectus.

Explanatio.

Sensus partim cōuenit cū intellectu, partim nō cōuenit. Ex cōuenientia & differentia colligit naturā & proprietates intellectus passibilis. Ut igitur sensus est potestas passiva, ita intellectus, quia uterque recipit sed passio intellectus est perficiens, sensus corrūpēs.

Particula IIII.

ἀνάγκη δὲ, ἐπεὶ πᾶσι τοῖς ἀμύγν εἶναι, ὡς περὶ ὁμοίως ἡ ἀνάγκη, ἡ κατὰ τὴν. τοῦτο δὲ ἐστὶν ἵνα γινώσκῃ. παρὰ φαστασίαν ἢ καλῶς ἐπὶ ἀλλότῃ καὶ ἀντιφραττεῖται.

Quare necesse est ipsum, cum uniuersa intelligat, non mixtum esse, sicut Anaxagoras dixit, ut superet, atque uincat. i. ut cognoscat atque percipiat. Alienum namq; cum apparet iuxta, prohibet atque seingit.

Explanatio.

Non est mixtum, i. caret forma intelligibili quam recipit. quia omne recipiens non habet id quod recipit.

Particula V.

ὅτι μὲν δὲ αὐτοῦ εἶναι φύσιν τὴν ἀμύγν εἶναι: ἀλλὰ ἢ τῶν αἰσθητῶν, ὅτι δυνατὸν ὁ ἀκαλοῦμενος τῆς ψυχῆς νοῦς, λέγειν δὲ νοῦν, ὁ δὲ δυνατὸς καὶ ὑπολαβῶν ἢ ψυχῆς, οὐδὲν ἐστὶν ἐνεργεῖα τῶν ὄντων πρὸς νοῦν.

Quo fit, ut neque ulla sit ipsius natura, nisi ea solum, qua possibilis est. Is igitur qui intellectus animae nuncupatur (dico autem nunc cum, quo ratiocinatur anima & existimat) nihil est aliud prorsus eorum, quae sunt anteaquam intelligat ipse.

Explanatio.

Ex his duabus proprietatibus colligit naturam & essentiam intellectus. Nam ergo sua est potestas recipiendi formas intelligibiles. & ideo potestas intelligendi, iudicandi, & opinandi differt à potestate materiae primae, quia materia prima potest accipere suas formas per mutationem, generationem, & interitum, intellectus non item. & ideo haec pars animae assimilatur materiae.

Particula VI.

ὁ δὲ, οὐδὲ ἐμείψεται ἀλογον αὐτὸν τῶν σώματι. ποῖός ἢ ἀντίτις γίνονται θερμοῦς ἢ ψυχροῦς. ἢ καὶ ὁ ὄργανόν τι εἶναι ὡς περὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, νῦν δὲ οὐδὲν ἐστὶ. καὶ εἰ δὲ ἴσῃ λένοντες τὴν ψυχῆς εἶναι τόσην εἶδόν, πλὴν ὅτι οὐτὲ ὄλη, ἀλλὰ νοητικῆς οὐτὲ ἐπιτελεῖται. ἀλλὰ δύναμει τὰ εἶδη.

Quocirca neque cum corpore mixtum ipsum esse, contentanem est rationi. qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & instrumentum aliquod ipsius effectus.

profectò, sicut est sensus. nunc autem ipse nullum profusus est instrumentum. Atque bene recte est, atque, qui formarum locum animam inquit esse: cōueniunt neque tota est locus, sed intellectiua, neque est actus, sed potentia forme.

Explanatio.

Altera pars suae essentiae est vacuitas organi corporei. i. non est in aliquo instrumento determinatum, sicuti sensus, sed est locus formarum intelligibilium. Et ideo recte illi senserunt, qui dixerunt animam esse receptaculum formarum, non totam, sed partis merito, illius scilicet cui dicitur intellectus patibilis. ἢ καὶ ὄργανον. i. effectus in aliquo organo sicut sensus. καὶ εἰ. lib. i. tex. 17.

Particula VII.

ὅτι δὲ οὐκ ὁμοία ἡ ἀπαθεῖα τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ, φανερόν ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν καὶ τῆς αἰσθησέως. ἢ μὲν γὰρ αἰσθησέως, οὐ δύναται αἰσθάνεσθαι ἐκ τοῦ σοφῶρα αἰσθητοῦ. ὅσον ἄφορον ἐκ τῶν μεγάλων ἄφορων, οὐδὲ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν χειμαρῶν καὶ ὀσμῶν, οὐτὲ ὄσμήν οὐτὲ ὄσμησθαι. ἀλλὰ ὁ νοῦς ὅταν τὴν νοῦς ὀσμήν ἰσχυρῶν, οὐκ ἔστιν. νοῦς τὰ ὑπερ ἔστι, ἀλλὰ καὶ καλῶν. ἢ μὲν γὰρ αἰσθητικῶν, οὐκ αἰσθάνεσθαι σώματος. ὁ δὲ νοῦς, χωριστός.

Atque passiois uacuitatem non similem esse sensui atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex uebemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magis sonos: & uisus non uidet, atque odoratus non olfacit post uebementes colores atque odores. At intellectus aliquo ualde intelligibili intellecto, non minus sanè sed magis percipit intelligibile inferioria. Sensus enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Explanatio.

Impatibilitas sensus & intellectus non est similis, quia ab excellenti sensibili sensus corumpitur. Cuius rei illud est signum, quod post sensibile excellentem nequit sensibile debilius sentire. Intellectus uero ab intelligibili excellenti percipitur, quia post excellentem intelligibile intelligit longe facilius id quod est debile. Causa huius differentiae est, quonia sensus est in aliquo & determinato sensorio corporeo. ὁ δὲ νοῦς χωριστός. Separatur ab organo, quia non est in aliquo organo determinatum, sicut sensus, ut infra tex. xxxvj.

Particula VIII.

ὅταν δὲ οὕτως ἔλασα γίνονται, ὡς ἐπισημῶν λέγειται ὁ κατὰ ἐνεργεῖαν. τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν δύναται ἐνεργεῖν δὲ αὐτοῦ. ἐστὶ μὲν ὁμοίως, καὶ ὅτι δύναται παρὰ. ὁ μὲν ὁμοίως καὶ πρὸς ἡ μὲν ἢ ὄσμην καὶ αὐτοῦ: ὁ δὲ αὐτὸν τῶν δύναται νοῦν.

Factus autem unumquodque perinde atque is qui dicitur aliu scire, quod quidem tunc accidit, cum ipse per seipsum operari potest, est quidem & tunc quodammodo potentia, sed non perinde ut erat antequam didicisset vel inuenisset. Atque tunc seipsum etiam intelligere potest.

Explanatio.

Alia est differentia: quia a specie intelligibili in generatur habitus in intellectu, sed a specie sensibili non generatur habitus in sensu. Habitum in intellectu Arist. exponit habitum scientiarum & artium, cuius opera quisq; artifex potest exire in opus quando vult, sed non poterat exire antequam disceret, aut suo Marte inueniret. καὶ αὐτὸς. Alia est differentia: quia intellectus intelligit se intelligere, quia intelligit se recipere species intelligibiles, hoc est intelligit suas operationes. & id est intelligere semetipsum, quia intelligit suam potentiam, quae est propria natura & quasi forma. Sed sensus non sentit se sentire, quia non sentit suas operationes.

Particula IX.

ἐπεὶ δ' ἄλλο ἐστὶ μέγεθος καὶ ἡ ἴση ἐλαττωμένη, καὶ ὅτι οὐ καὶ τὸ ὅτι ἐστὶ ἐν αὐτῷ. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πολλῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων. ἐπὶ οὖν ὅτι τὰ αὐτὰ ἐστὶ ἰσομεγεθῆ καὶ ἰσοκύβητα ἄλλα, ἢ ἄλλως ἐνοεῖται ὅτι οὐκ ἐστὶ ἴση ἴση, οὐκ ἀλλο τῆς ὕλης, ἀλλ' ὡς περὶ τὸ σίμιον τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δέ.

Cum autem aliud sit magnitudo, aliud magnitudinis esse, & aliud aequa, aliud aequae esse, & in alijs iudicatum nullus (non enim uniuersis hic modus accommodatur, sed sunt in quibus haec ipsa sunt eadem, non diuersa) aut alia sunt, aut parte quidem eadem, sed aliter sese habente, carnem & esse carnis discernit. caro namque non est sine materia, sed perinde atq; simum, hoc est, in hoc.

Explanatio.

Differt etiam sensus & intellectus merito obiecti, ut rectum mathematicum tunc naturalis indicat. Res enim qualicumque est, & rei ratio, siue definitio siue ipsum esse differat, quia aliud est caro & magnitudo, quam ratio carnis & magnitudinis: quia caro & magnitudo est quoddam singulare, hoc est compositum ex materia & forma. Ratio uero est quoddam uniuersale, hoc est forma siue materia. Itaque rem & rei rationem aut diuersis facultatibus animae iudicamus, aut vna atque eadem, sed aliter se habente, i. aliter affecta. ἐπιθεῖα. ut in rebus diuini & separatis a materia res & rei ratio sunt idem.

Particula X.

τῶν μὲν οὖν εἰσὸν τῶν τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ψυχρῶν κοίτης. καὶ ἂν λόγος τῆς ἰσότητος. ἄλλο δὲ ἐπὶ τῶν χωρῶν ἢ ὡς ἢ κενώσασθαι ἢ ἔχει πρὸς αὐτῶν ὅταν ἐκταθῆ. τὸ γὰρ σαρκὶ ἐπιθεῖα, καὶ κενώσασθαι.

Sensitiua igitur parte calidum discernit & frigidum, quorum quaedam est ratio, carnis aut uero esse carnis discernit, aut separabili, aut sese habere ad seipsum, perinde atq; sese habet cum extensa fuerit, linea sit x.

Explanatio.

Remigitur naturalem, hoc est singulare corpus sensibile, sensu iudicamus. καὶ ὁ λόγος. Qualitates elementorum in mixtione sic afficiunt materiam ad proportionem: & symmetria deducta, ut materia sit sub certa forma, sicut sub forma carnis, & non sub alius rei forma, quia talis forma est, qualem postulat materia affectio. ἀφ' ἧς. Alia parte, sicut intellectu iudicamus rationem rei, uniuersale siue formam sine materia, ut carnis rationem, non carnem. ἢ ὡς. Aut eadem parte siue facultate iudicamus rem & esse rei, aliter se habente, qualis est linea eadem flexa & extensa, quae eadem est, sed per flexionem, & extensionem aliter est affecta. Ita intellectus idem potest recto aspectu, cognoscere rationem rei, & de flexis uero ad phantasma, iudicare rem, id est singulare.

Particula XI.

τὰ μὲν δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀσφαλίσει θύραι, ἢ ὅτι τῶν τῶν σιμῶν μετὰ ἀσφαλίσει θύραι, ἢ ὅτι τῶν ἰσῶν, ἐπὶ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἰσῶν, καὶ ἡ ἴση ὅτι, ἀλλ' ὡς περὶ τὸ σίμιον τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δέ. ἢ ὡς περὶ τὸ σίμιον τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δέ. ἢ ὡς περὶ τὸ σίμιον τὸ δὲ ἐπὶ τῷ δέ.

Rursus in hisce qua in abstractione consistunt eadem esse uidentur. rectum enim se habet ut simum, est enim ipsum cum continuo semper. Quod si quidditas sit diuersa, aliud est profectio esse recti, aliud ipsum rectum, ut ibi. sit enim dualitas. Quare sit, ut haec etiam alia, uel alio modo sese habente parte discernat. Omnino igitur ut res separabiles sunt a materia, sic sese habent & ea, quae sunt circa intellectum ipsum.

Explanatio.

Illustrat re mathematica obiectum sensus & intellectus, ut simum & ratio sumi discernit, ita rectum & ratio recti, quia rectum est in sua materia, ut in quantitate continua, sicut simum in naso, & ratio recti est forma sine continuo, ut ratio simi sine naso. Itaque sensu iudicatur rectum, sed ratio recti iudicatur intellectus, aut rectum & ratio recti iudicatur ab eodem intellectu aliter atque aliter se habente. τὸ ἐπὶ τῷ. id est, ratio recti. ἐπὶ. Ut res se habet, ita intelligitur & iudicatur. Si forma est cum materia, iudicatur & cognoscitur in materia.

Particula XII.

Ἀπρῆσται δ' ἀντις, ἐπὶ ὅτι ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀπλοῦν, καὶ μὴ ἐνὶ μὴ ἐν ἔχει κοινόν, ὡς περὶ τῶν ἀμειβομένων, ὡς περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ πλάσσειν τ. ἐστὶν. ἢ γὰρ τῷ κοινόν ἀμειβόντων ὑπέρχεται, ἢ μὴ ποτεῖν δοκεῖ ἢ δὲ πλάσσειν.

Dubita-

habet in se pictas. Itaque intellectus intelligit. i. patitur altero modo, non primo. κατὰ κοινόν. Pati est genus commune, quia duobus modis concipitur.

Particula XV.

καὶ αὐτὸς δὲ νοῦτος ἐστὶν, ὡς περὶ τῶν νοῦτων. ἐπὶ τῷ μὲν γὰρ τὸ ἄλλο ὕλη, τὸ αὐτὸ ἐστὶ τὸ νοῦν, καὶ τὸ νοῦμα. ἢ γὰρ ἐπισημῶν ἢ θεωρητικῶν, καὶ τὸ ἐπισημῶν, τὸ αὐτὸ ἐστὶν.

Est etiam intelligibilis & ipse, & intelligibilia cuncta. Nam in hisce quidem, quae sine materia sunt, intelligens & id quod intelligitur idem est: etenim idea est contemplatiua scientia, & id quod ita sub scientiam cadit.

Explanatio.

Soluit secundam quaestionem. Intelligitur per speciem, ut intelligibilia caetera. ut intelligat, est necessarium formari speciem. intelligitur per speciem non sui, sed aliarum rerum; nam iudicando species aliarum rerum, intelligit se recipere illas species, quod nihil est aliud, quam intelligere suam operationem, & cognoscere se intelligere per speciem non sui, sed aliarum rerum. quia solus Deus, cum separatus sit a materia, intelligit se per solam sui speciem, quia nihil extra se intelligit, sed ipsemet est intelligens & id quod intelligitur, sicut scientia & id quod scitur.

Particula XVI.

τοῦ δὲ μὴ ἀεινοῦν: τὸ αὐτὸν ἐπισκοπεῖν. ἐπὶ τῶν ἐκουσῶν, ὡς ἂν δυναμῶν μόνον ἐκαστὸν ἐστὶ τῶν νοῦν. ὡς ἐκείνοις μὲν ἔχει ὑπέρχεται ἀλλο γὰρ ὕλη δυνάμει ἐστὶν ὁ νοῦς τῶν τοσούτων. ἐκείνῳ τὸ νοῦτον ὑπέρχεται.

Sed cur non semper intelligit, consideranda est causa. In his autem quae materiam habent, unumquodq; intelligibile potentia est. Quare illis quidem non inierit intellectus: nam intellectus talium potentia sine materia est, ipse autem intelligibilis rationem subibit.

Explanatio.

Tertia quaestio: si est intelligibilis, cur semper non intelligitur? An quia non semper praesto sunt species & phantasmata; aut quoniam praesto sunt, non tamen semper in illa aciem intendit. Cur intelligibilia quae habent materiam non intelliguntur a se? id est se non intelligunt. An quia carent intellectu, qui est potestas animae recipiendi species sine materia. i. intelligibiles, per quas ipse fit intelligibilis. i. intelligitur a se, & intelligit se & alias res.

Particula XVII.

ἐπεὶ δ' ὡς περὶ ἀπλοῦν τῆς φύσεως ἐστὶν. τὸ μὲν ὡς ἐκαστὸν γένει. ἰούτου ὅτι ἀπλοῦν δυνάμει ἐκείνα. ἐπὶ τῶν ὅν, τὸ αὐτὸν καὶ πρῶτον, τὸ ποικίλιν πλῆτα. ὅδον ἢ τῆς χυμῶν πρὸς τῶν ὕλην πρὸς τῶν ἀναρχῶν καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ὑπέρχεται τῶν τῶν τῶν διασποράς.

Cum

Dubitabit autem non iniuria quispiam, quodnam modo intelligit intellectus, si ipse quidem simplex sit ac passionis expert, nihilque habeat cum illa re profus commune. sicut Anaxagoras asserit: intelligere autem pati quoddam sit, ut diximus. quo namque quippiam est utriusque commune, hoc mirum alterum agere, alterum pati uidetur.

Explanatio.

Ponit duas quaestiones. Prima est, quomodo intelligat, quia intelligere est quoddam pati. sed patiens habet aliquid commune cum agente. intellectus simplex est, nec quid cum aliquo commune habet. non ergo intelligit.

Particula XIII.

ἐπὶ δ' εἰ νοῦτος καὶ αὐτὸς, ἢ γὰρ καὶ τῶν ἄλλων ὁ νοῦς ὑπέρχεται, εἰ μὴ κατ' ἄλλο αὐτὸς νοῦτος ἐν δέ τῷ τῶν νοῦν εἶδη, ἢ μὴ μὴ μὴ ἐνοεῖται, ὅτι ποτεῖν νοῦτον αὐτῶν ὡς περὶ τῶν ἄλλων.

Præterea ambigit quispiam, si ipse etiam intelligibilis sit. Nam aut caeteris rebus inierit intellectus, nisi alia ratione sit intelligibilis ipse, intelligibile autem unum quoddam est specie: aut aliquid ipse mixtum habebit, quod ipsum intelligibilem perinde atque caetera facit.

Explanatio.

Alteræ quaestio est, an sit intelligibilis. i. seipsum intelligat. i. intelligatur a se. Si est intelligibilis, alterum duorum incommodorum sequetur, aut omnia intelligibilia intelligat se, ut lapides & ligna, quia intelligibilia omnia sunt specie eadem, & uniuersa, quatenus sunt intelligibilia. ergo habebunt intellectum. aut habebit secum aliquid mixtum & additum, cuius ope fiat intelligibilis. i. intelligatur a se.

Particula XIII.

ἢ τὸ μὲν πλάσσειν κατὰ κοινόν, τῷ δὲ ὁ δυνάμει πρότερον, ὅτι δυναμῶν πρὸς ἐστὶ τὰ νοῦτα ὁ νοῦς. ἀλλ' ἐπιτελεῖται οὐδ' ἐν, πρὶν ἀμὴν νοῦν, δὲ εἰ δ' οὐτος, ὡς περὶ τῶν γραμμῶν ἀμειβόντων ὑπέρχεται ἐπιτελεῖται γέγραμμένων. ὡς περὶ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ νοῦ.

At enim ipsum pati diuinum est prius una quadam ratione communi. Atque intellectus potentia quidem est quodammodo intelligibilia ipsa: actu uero nihil eorum antequam intelligat ipsa. oportet autem in ipso nihil esse, perinde atque in tabula nihil est actu scriptum, antequam in ipsa scribatur. Hoc enim in ipso sit atque accidit intellectu.

Explanatio.

Pati aut est mutari a contrario in affectiones contrarias, sicut patiuntur res naturales, & quae habent communem materiam: aut est posse recipere formas intelligibiles, quas re ipsa. i. actu non dum habet: sicut tabella potest accipere omnes figuras quas non

Cum autem in omni natura sint quadam, quorum al-

Explanatio.

In omni genere rerum, in quo aliquando pote-

Particula XVIII.

καὶ ἐστὶ τὸ μὲν ποιοῦν τὸν νοῦν, τὸ πάλιν τὸ ἡλικυῖσθαι.

Atque quidam est intellectus talis, ut omnia fiat;

Explanatio.

Inquire proprietates intellectus: possibilis prop-

Particula XIX.

καὶ οὐ τὸς ὁ νοῦς χωριστὸς καὶ ἀμύμων, καὶ ἀπαθὴς.

Et is intellectus separabilis est & non mixtus; pas-

Explanatio.

Est separatus a materia, & in nullo organo cor-

Particula XX.

τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶν ἡ κατ' ἐξέχουσαν ἐπίσημη πρᾶξι-

Scientia autem ea quae est actu, est idem quod res:

Explanatio.

Intellectus agentis scientia actu, i. intellectus in-

& ideo in ipso corrupto non potest efficere intelli-

Particula XXI.

ἡ μὲν οὖν τῶν ἀδ' αὐτῶν νόησι, ἐν τούτοις. περὶ.

Indivisibilem igitur intellectio in hisse consistit, cir-

Nec recordamur nec intelligimus post mortem,

Explanatio.

Non recordamur nec intelligimus post mortem,

Particula XXII.

ἀν δὲ ἡ νομοθεσία ἢ ἐσομένην τὸν χρόνον προσενοῶν ἢ

Quod si eorum etiam quae fuerunt vel erunt fit com-

Explanatio.

Sed componendo & diuidendo coniungit tem-

pus aut praesens, aut praeteritū, aut futurum, atq; so-

Particula XXIII.

τὸ δὲ ἀδ' αὐτῶν τῶν ἐπεὶ διχῶς ἢ δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ.

Cum autem dupliciter indivisibile dicatur, aut po-

Explanatio.

Quod tempus adiungat, illud est argumentatio,

Particula XXIII.

τὸ ἢ κατὰ ποσὸν ἀδ' αὐτῶν τῶν, ἀλλὰ τῶν εἰδ' ἐν οὐκ

Quod uero non quantitate sed forma est indivisi-

Particula XXXII.

καὶ τὰ αὐτὰ ἐν τῷ ἀφ' αὐτοῦ καὶ τῷ ἀφ' αὐτοῦ, ὅν ἐχει...

Atque haec ipsa unum sunt aut similitudine rationis...

Explanatio.

Vt sensilia sunt unum per analogiam ad sensum...

Particula XXXIII.

καὶ ὡς ἐν ἐκείνῳ ὡς ἐστὶν αὐτῷ τὸ δ' ἰσοκτόν...

Et ut in illis ipsis definitum est id quod fugiendum est...

Explanatio.

Intelligit in phantasmibus species interdum cum...

sensu, interdum sine sensu. Cum sensu, aspiciens faces...

Particula XXXIII.

καὶ ὅταν εἴπω, ὡς ἐχει τὸ ἡδὺ ἢ ἡλυπηρόν...

Et cum dixerit hic aut ibi verum esse, quae voluptatem...

Explanatio.

καὶ ὅλος. Intelligere species in phantasmibus...

Particula XXXV.

τὰ δὲ ἐν ἀφορέσει λεγόμενα νοεῖ. ὡς αὖ ἐν τῷ...

At vero res eas quae uocantur ob abstractionem abstractae...

Explanatio.

Explanatio.

Rerum naturalium formas intelligit in materia...

Particula XXXVI.

ὅλος ὁ ὅς νοεῖ ἐστὶν ἡ κατ' ἐπέκειντα τὰ πράγματα...

Omnino autem is intellectus qui actu intelligit, res ipse...

Explanatio.

ὅλος ὁ νοεῖ. Intellectus patibilis, in quo est habitus...

ὑπερῶν. Vtrum intellectus passibilis formas rerum...

Particula XXXVII.

ἢ ὅτι περὶ ψυχῆς τὰ λεγόμενα τα συγκεφαλαιώσαντες...

Nunc autem ea quae de anima dicta sunt quasi ad quaedam...

Explanatio.

Concludit ex intelligentia rerum intellectum pa-

tibilem & agentem copulari, hoc est fieri similem...

Particula XXXVIII.

πῶς δὲ τοῦτο, δεῖν ἔσται. τὴν ἐπιπέδον ἢ ἐπιπέδον...

Verum quo pacto id ita est, queratur oportet. Scinditur...

Explanatio.

Assequitur scientiam omnium rerum per impressas species...

Particula XXXIX.

ἔπει δ' ὅτι ἐπὶ πράγματι οὐδ' ἐν ἐπιπέδον τὰ λεγόμενα...

δια τοσούτο ούτε μὴ αἰσθητῶν οὐδ' ἐν αὐτοῖς οὐδ' ἐν ἄλλοις, οὐδ' ἐν ἄλλοις, οὐδ' ἐν ἄλλοις...

qualis est vis intelligendi & sentiendi : altera est potestas mouendi. De priore haecenus dictum est. Sequitur ut disputet de posteriore, vtrum sit pars animae...

Particula XLI.

ἔχει δὲ ἀφ' ἑαυτῆς δύναμις, πᾶς τε δὲ αἰσθητικῆς λέγειν, καὶ πᾶσα. τρέπον γὰρ τῆς ἀπίερα φωνήτου...

Atque hic existit continuū dubitatio, dubitabitq; nō iniuria quisquam, quomodo partes animae. Et quot oportet dicere, nam infinite quodammodo...

Explanatio.

Querit an pars loco mouens sit pars animae. Dubium. n. est que & quot sint partes animae, apud antiquos Philosophos. Arist. quatuor constituit...

Cum autem nulla res sit praeter magnitudines separata, videtur res ipsas sensibiles, in ipsis profecto sensibilibus formis ipsae sunt intelligibiles formae...

Explanatio.

In hac sua fabrica indiget sensu, quia intellectus agens est artifex, patibilis est instrumentum, phantasia est materia, sed phantasia oritur a specie sensibili...

Particula XL.

ἔπειτα δὲ ἡ ψυχὴ κατὰ δύο εἰρήσων δυνάμεις ἢ τῶν ζώων, τῶν τε κριτικῶν, ὁ δὲ δυνάμεις ὄργανον ἐστὶ καὶ αἰσθητικῶν...

Cum autem animalium anima hisce duobus sit definita, discernendi inquam potentia, quod quidem est opus officiumque mentis atque etiam sensus...

Explanatio.

Dug sunt potestates, quibus corpus inanime dif-ferret ab animato. Prima est potestas cognoscendi,

Particula XLII.

ἔχει πολλὰ ἀφ' ἑαυτῆς, ἑστὶς θῆσες κεχωρισμένα μόρια τῆς ψυχῆς. πρὸς δὲ τούτους ἡ ὀρεκτικὴ καὶ ἡ λογικὴ καὶ ἡ δυνάμεις ἑτεροῦ αἰσθητικῶν...

Cui uero sit iungenda, ut sit idem quod illa, aut a qua se iungenda, ut sint alia ab illa, magnam dubitationem habet profecto, si quis sciuntias animae partes separatasque ponat...

Explanatio.

Quod relinquit phantasia, argumento id est: non enim cadit sub partem rationalem tantum, sed etiam sub irrationalem, quia bruta expertia rationis habent phantasia...

Particula XLIII.

καὶ δὲ καὶ περὶ οὗ νόου ὁ λόγος ἀέσθηκας. τὴν ἢ νόον κατὰ τόπον, ἡ ζῶον ἐστὶ. τὴν μὲν γὰρ κατὰ ζῶον καὶ ὄψιν...

Sed ut redeamus unde digressi sumus, quid est id quod mouet ipsum animal loco, de quo nondisputatio nostra est instituta? Motu nanque eo, quo incrementa decremētāq; suscipiuntur, qui quidem omnibus animalibus inest...

Explanatio.

Praeterea relinquit in diuisione multas alias partes animae, tum causa qua loco mouetur animal, tum causa quae crescit & decrescit...

Particula XLIIII.

ἄλλα περὶ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, τὴν ἢ κινῶν ἢ ζῶον τὴν προῦπάρχου κίνησης, σκοπεῖται. ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἡ βραχὺ κινῶν, ἀλλ' ὅσον αἰετὶ ἢ ἐνεκα τοῦ ἢ κινήσεως αὐτῆς...

Explanatio.

Regreditur eō vnde digressus est. Querit enim eam partem animae, qua mouetur loco, i. ingreditur animal. Non est, inquit, ea pars qua uiuit, alioqui stirpes omnes mouerentur loco...

Particula XLV.

ὁ μοῖος δὲ, οὐδ' ἢ ἢ αἰσθητικῶν. πολλὰ γὰρ ἐστὶ τῶν ζῶων, ἢ αἰσθητικῶν μὲν ἔχει, μόνιμα δὲ ἐστὶ καὶ ἀκίνητα διατέλους...

Pari modo nec ipsam sentiendi vim motus huiusce principium esse constat: sunt enim animalium multa, quae sensum quidem habent, manent tamen...

bvis captis ac imperfectis, atque animalium hac & perfecta sunt & non membris capta. cuius id indicium est, quod generant, & statim decremuntur, suscipiunt, habent & eas ipsa profecto partes, qua progredienti sunt instrumenta.

Explanatio.

Neque est ea pars, qua sentit animal, alioqui omnia animalia ingrederentur, id est mutarent locum: zoophyta vero non mutant locum, sunt tamen animalia quia sentiunt. δια τήλους. i. perpetuo & vsq; ad finem vitæ. εἰ οὖν. Contradicit quis, non mutat locū, quia carent instrumentis. Respond. Arist. hanc non esse causam: quia si mutare possent locum sua natura, tunc fuissent data instrumenta motus, quia natura nihil frustra facit, & nihil necessarium omittit in suo officio, nisi impediatur aut defectu, aut excessu, aut alio vitio naturæ: sicut in animalibus imperfectis vti monstris. sed in perfectis nullam partē necessariam prętermittit. Zoophyta aut sunt perfecta, quia generant sibi simile specie, & crescit ac decrescunt. τῶ ἀντα, scilicet zoophyta, vt spongiæ, conchyliæ.

Particula XLVI.

ἀλλὰ μὴ οὐδ' ἔστι λογιστικόν, καὶ ὁ καλούμενος νοῦς ἐστὶν ὁ κινῶν. ὁ μὲν γὰρ θεωρητικὸς, οὐδὲν ποιεῖ πρακτικὸν οὐδ' ἐλάττει. περὶ ἀκτῶν καὶ διακτῶν οὐδέν. ἀεὶ δ' ἐστὶ κίνησις, ἢ ἀδύνατος τῆς ἰσχύος ἐστίν. ἀλλ' οὐδ' ὅταν ἀεὶ ἢ τῶν τοῦτων, ἢ καὶ κελύθει φθίγειν, ἢ διακτείν. οἱ πολλοὶ ἀεὶ διακτείν τὸ φθίγειν ἢ ἰδὲν, οὐ κελύθει δ' ἐφ' ὅβριστα, ἢ καρδία δ' ἐκκεῖται. ἀν δ' ἐστὶ ἰδὲν, ἔτι τερσὺ τῆς βίωσις.

At vero neq; ratiocinandi vis, & id quod intellectus appellatur, principium est mouendi. Intellectus enim contemplatiuus nihil eorum que sub actionem cadunt contemplatur, neque dicit quicquam omnino si sit fugiendum an persequendum. At motus semper aut fugientis aut persequentis quippiam est. Actiuis etiam eum rem aliquam huiusmodi contemplatur, minime iam fugere aut persequi iubet: tamen si res illa terribilis sit, cor ipsum mouetur: siue efficiens uoluptate, pars aliqua alia corporis agitur.

Explanatio.

Neque est pars rationalis, i. nec; pars theoretica, quæ contemplatur animal neque practica quæ contemplatur agenda: quoniam finis partis quæ loco mouetur animal est vt sequatur aut fugiat: finis theoretices est contemplatio siue scientia: finis practice est actio secundum virtutem. Intellectus enim theoreticus contemplatur tantum vt sciat, practicus vt agat. et quamuis contemplando vterque intelligat hoc esse formidolosum, illud iucundum & delectabile, non tamen mouet neque suadet animali vt sequatur aut fugiat, sed alia pars in animali mouetur, sicut cor, vt formidolosa. ἔστι λογιστικόν. Intellectus est in parte rationali, anime tum speculatiuus tum practicus. ἔτι τερσὺν. In contemplatione rei venere agitur mouetur pudenda.

Particula XLVII.

ἔτι καὶ ἐπιτάσσοντος τοῦ νοῦ καὶ λεγούσης τῆς διαβολῆς ὁλόγησεν τι ἢ διακτείν, οὐ κινεῖται. ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν πράττει οἷον ὁ ἀκρατής. καὶ ὅλος δ' ἐδούλειν. ὅτι ὁ ἐχρὸν τῶν ἰατρικῶν οὐκ ἰάται, ἄς ἐτέρου τινὸς κούρου ὄντος τὸν ποσὴν κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν, ἀλλ' οὐκ τῆς ἐπιστήμης.

Præterea intellectus nunquam iubet, ratioq; fugere aliquid aut persequi dicit, at non obtemperat homini, neq; mouetur, sed agit cupiditate, ut in ipso fieri solet incantente. Omnino autem per se fieri videmus, ut non medeatur hisce qui medicinam habet, nec ille conficiat statum, qui statuarium habet artem: propterea quod non ars ipsa neq; scientia, sed aliquid aliud hanc habet vim & potentiam, ut per ipsam artem aliquid scientiamq; agatur.

Explanatio.

Confirmat altero argumento, quoniam intellectus & ratione suadente aliquid aut expetendum aut fugiendum esse, homo non mouetur, sed appetit. Argumento sunt incontinentes, qui rationi non parerent, sed appetitu. Sunt enim similes medicis, qui norunt rationem tuendi ualerudinem, sed appetitum duntaxat, omnem rationis obedientiam abijciunt, & ideo non sanant agra, ergo pars anime qua mouetur loco animal, non est ea pars qua intelligit. i. intellectus siue ratio non est principium motus. λεγούσης. Intellectu practico, qñ est in opere & intelligit.

Particula XLVIII.

ἀλλὰ μὴ οὐδ' ἔστι ὁρῆσις ταύτης κυρία τῆς κινήσεως: οὐ γὰρ ἐγκρατής δ' ἐργουμένου καὶ ἐπιθυμοῦντος, οὐ πρῶτον τούτων ἐν ἐκούσι τῶν ὁρῆσι. ἀλλ' ἀκαλοῦ ἄνευ τῶν καὶ φάσεται δ' ἐκ τοῦ ταύτης κινῶντα, ἢ ὁρῆσις ἢ νοῦς, ἐστὶς τῶν φαντασιῶν τῶν ἐν ἡσυχίᾳ. πολλὰ γὰρ πρὸ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀκαλοῦσιν τὰς φαντασίας. καὶ ἐν τῶν ἄλλων ἡσυχίᾳ οὐδ' ἐλογισμὸς ἐστίν, ἀλλὰ φαντασία. ἀμφὶ ἀεὶ τὰ πάντα κινεῖται κατὰ τόπον, νοῦς καὶ ὁρῆσις.

At vero nec appetitus auctor atque princeps huius est motionis: continens enim quamquam appetunt atq; cupiunt, non tamen agunt ea qua cupiunt, sed intellectus ipsum sequuntur, rationiq; obtemperant. Videtur igitur duo hæc esse momenta, uel appetitus, uel intellectus: si quis imaginationem ut quandam intellectiōnem esse ponat. Nam & homines magis imaginationem quam scientiā plerumq; sequuntur: et in cæteris animalibus nō intellectiō neque ratio, sed imaginatio inest. Hac igitur ambo, intellectus & appetitus, mouendi motu dicto, principia sunt.

Explanatio.

Neque solus appetitus est causa motus. i. ea pars qua mouetur loco nō est illa pars anime sola qua appetit. Argumento sunt nobis homines continentes, qui appetitui repugnantes, soli rationi obediunt, ergo principium motus est appetitus simul & intellectus. i. ea pars anime qua homo intelligit pariter & appetit. ἢ νοῦς. i. διανοία πρακτικῆ.

Parti-

Particula XLIX.

νοῦς δ' ἐστὶν ὁ ἐνεκα τοῦ λογισμοῦ καὶ ὁ πρακτικὸς. διαφέρει τοῦ δὲ θεωρητικοῦ, τῶ τέλει καὶ ὁρῆσις ἐνεκα τοῦ πάθος. οὐ γὰρ ὁρῆσις αἰσθητῶν, ἀρχὴ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ. ἢ δ' ἐχρὸν, ἀρχὴ τῆς πράξεως. ὡς ἄλλοι γὰρ δ' ὄνο ταῦτα φασίντα ὅτι κινῶντα ὁρῆσις καὶ διανοία πρακτικῆ. ἢ ὁρακτικῆ ἢ κινεῖ. καὶ διὰ τοῦτο ἢ διανοία κινεῖ, ὅτι ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶ ἢ ὁρακτικῆ.

Intellectus is inquam, qui alicuius gratia ratiocinatur, quiq; principium est agendi, atque hic siue ab intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiam omnis alicuius est gratia. Cuius enim est appetitus, id est principium intellectus adiuui: at ipsum ultimum, principium est actionis. Quare non sine ratione principia mouendi uidentur hac esse duo, appetitus inquam & mens ea, qua principium est agendi. ipsum enim appetibile mouet. & propterea mens mouet, quod appetibile ipsius principium est.

Explanatio.

Cum dicimus intellectum cum appetitu esse causam motus, intelligi uolumus intellectum practicum, hoc est intellectum iunctum cum phantasia & appetitu. Iunctus cum phantasia dicitur διανοία πρακτικῆ αὐτὴ θεωρητικῆ, θεωρητικῆ quidem, quando contemplatur species in phantasmatibus & eius finis est contemplatio. πρακτικῆ vero, quando contemplatur species in phantasmatibus & eius finis est non contemplatio, sed actio, quia post contemplationem exit in opus & actionem. Itaque causa & principium motus est quod in homine dicitur διανοία πρακτικῆ, in bruto phantasia, & appetitus siue ὁρῆσις qui in homine dicitur βούλησις. i. uoluntas, in bruto ἐπιθυμία. Et quia διανοία πρακτικῆ in homine proportionate respondet phantasia soli in bruto animali & in vtroq; est principium motus, ideo Aristot. φαντασίαν nominauit νοῦσιν, quia διανοία πρακτικῆ est intellectus practicus, quando iungitur cum phantasia. i. contemplatur species in phantasmatibus. i. intelligit quid sit agendum. ἀρχὴ, id est appetibile quod mouet appetitum, subinde appetitus διανοίας.

Particula L.

καὶ ἡ φαντασία δ' ὅταν κινῆται, οὐ κινεῖ ἀλλ' ὁρῆσις ἐστίν. ἐν δ' ἢ τι τίνων ἢ κινῶν ἢ ὁρακτικῆ, εἰ γὰρ ὁ νοῦς καὶ ὁρῆσις ἐκίνοιν, κατὰ κοινὸν ἔτι εἶδος ἐκίνοιν. νῦν δ' ἐστὶ μὲν νοῦς οὐ σὺντακτικὸς οὐδ' ἀνὸν ὁρῆσις, ἢ γὰρ βούλησις, ἢ ὁρῆσις, ὅταν δὲ κατὰ τὸν λογισμὸν κινῆται, κατὰ βούλησιν κινεῖται. ἢ ὁρῆσις κινεῖ πρὸς τὸν λογισμὸν. ἢ γὰρ ἐπιθυμία ὁρῆσις τῆς ἐστίν.

Imaginatio quoque cum mouet, non absque appetitione mouet. unum igitur est id quod mouet, ipsum inquam appetitum. nam si duo intellectus & appetitus mouerent, per aliquam communem utique formam mouerent: nunc autem intellectus quidem nō uidetur absque appetitu mouere; uoluntas enim appetitus est qui-

dam. Atque cum sit motus per rationem, & etiam per uoluntatem sit. Appetitus autem absque ratione mouet. cupiditas enim ipsa quidam est appetitus.

Explanatio.

Cum igitur efficiens motus siue gressus est tum διανοία πρακτικῆ, tum appetitus, qui est uoluntas in homine: quia uoluntas est appetitus, sed non recipitur. in bruto dicitur cupiditas. Sed διανοία πρακτικῆ non mouet sine appetitu. appetitus tamen mouere potest sine διανοία, vt clarum est cum in feris, quæ carent διανοία, tum in hominibus aut incontinentibus aut ebriis aut phreneticis, nulla enim uentur ratione seu diuina. Causa uero quæ est finis, est ipsum appetibile, quod nominat formam communem utriusq; i. finem, quia forma & finis sepe concurrunt in idem genus commune, inquit Arist. ij. libr. Phisicorum. ἢ κινεῖ. Finis mouet, sed non mouetur. βούλησις. Quia appetitus est genus, diuiditurque in uoluntatem, iram, cupiditatem, tanquam species.

Particula LI.

νοῦς μὲν οὖν πᾶσι, ὁρῆσις ἐστίν. ὁρῆσις ἢ καὶ φαντασία, καὶ οἷον καὶ οὐκ ὁρῆσις. διὸ ἀεὶ μὲν κινεῖ ἢ ὁρακτικῆ. ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶν ἢ ὁρῆσις, ἢ τὸ φαντασιῶν ἀγαθῶν. οὐ πᾶν γὰρ, ἀλλὰ ἢ ὁρακτικῆ ἀγαθῶν. πρακτικῆ δ' ἐστὶν ἀγαθῶν, ἢ ἐπιθυμοῦμενον καὶ ἄλλως ἐχέειν.

Intellectus igitur rectus est omnis; at appetitus atq; imaginatio & recta est & non recta. Quocirca semper quidem ipsum appetibile mouet; hoc autem est aut uere bonum, aut apparet bonum; attemen quo omnino bonū mouet, sed id quod sub attentione cadit. Sub attentionem aut cadit, quod aliter sese habere etiam potest.

Explanatio.

Cum duplex sit causa efficiens, & vnus finis ipsius motus, nimirum appetibile; altera causa efficiens semper recte iudicat & nunquam errat, sicut διανοία πρακτικῆ, quia iudicat omne bonum esse expetendum, & malum fugiendum, in vnuerſum. Altera uero causa efficiens interdum recte iudicat, interdum non recte, vt appetitus siue phantasia iudicat speciatim & particulare hoc appetibile esse bonum, quoniam præ se fert speciem boni, tamen bonum non est. decipit ergo specie recti. Nam appetibile appetitur aut quia bonum est, aut uidetur esse bonum. Expetitur autem id duntaxat, quo possumus potiri & frui, quia nemo appetit aut captat impossibilia. nemo appetit esse Deus, quia est impossibile. Quod est situm in nostra potestate, & quo potiri possumus, dicitur bonum, omne quod expetitur, ideo expetitur aut quia iudicatur esse bonum, aut quia præ se fert speciem boni.

Particula LII.

ἔτι μὲν οὖν ἢ τῶν ἰδίων δυνάμεσι κινεῖ τῆς ψυχῆς ἢ καλοῦμεν ὁρῆσις, φαντασίαν. τῶς δ' ἐδ' ἐκαστοῦ τῶν μέρων τῆς ψυχῆς, ἐάν κατὰ τὴν δυνάμει διακτείνω καὶ χωρὶς τοῦ

σι, πλείω πολλὰ γίνονται. ὁρεκτικόν. αἰσθητικόν. νοητικόν. βουλητικόν. ἔτι δ' ὁρεκτικόν. τῶντα ἢ πλείω διαφέρει ἀλλήλων. ἢ τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ θυμικόν.

Patet igitur talem animam vim atq; potentiam principium esse mouendi. que quidem est, quam appetitum consueuimus appellare. constat etiam eos oportere, qui partes anime diuidunt, si modo potentias ipsas diuidat atque separent, complures ipsas esse concedere, nunc diu principium, sentiendum, deliberandum, & appetendum. hac enim plus inter sese differunt, quam potentia cupiendi ac irascendi.

Explanatio.

Concludit primo causam motus esse appetitum. deinde in diuisione partium animæ, quam veteres philosophi tradiderunt, multas partes desiderari, quia potest diuidi in partem viuentem, sentientem, intelligentem, deliberantem, id est volentem, & appetentem. i. concupiscentem & irascitentem.

Particula LIII.

Ἐπει δὲ αἱ ὁρεξεις γίνονται ἐναντία ἀλλήλαις τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν ὁ λόγος καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐναντία αἴσι. γίνεται δὲ ἐν τοῖς χρόνοις αἰσθητικῶν ἔχουσιν. ὁ μὲν ἢ νόσος δὲ καὶ τὸ μέλλον, ἀνέλκεν καλῶς. ἢ δὲ ἐπιθυμία, δὲ καὶ τὸ νῦν, σπένδεται γὰρ τὸ νῦν, ἢ δὲ. καὶ ἀπλάως ἢ δὲ. καὶ ἀγαθὸν ἐπιπλάως δὲ καὶ τὸ μὲν ὄρα τὸ μέλλον.

Cum autem appetitiones inter sese contrariae sunt, quod quidem tum fit, cum ratio cupiditatis contrariae sunt, idque fieri solet in hisce quasi sentium atque percipiunt tempus (mens enim ob futurum retrahere iubet, cupiditas uero praesens ipsum profectur. nam quod iam afficit noluptate, id et simpliciter afficere uoluptate & absolute bonum esse uidetur, ex eo sane, quia futurum non percipitur.)

Explanatio.

Appetitus quidem est causa motus. sed appetitus est duplex, alter rationalis, qui ducem sequitur rationem siue διαίεσαν πρακτικὴν, dicitur uoluntas. alter sentitius qui sensum sequitur, dicitur cupiditas. uterque causa est motus, ille quidem in hominibus, hic uero in brutis & hominibus aut incōinētibus, aut phreneticis aut ebriis, qui in naturā quasi ferinam transfunditur. sed alter differt ab altero, tum sine. si pro bono appetibili, tum obiecto siue modo appetendi. Fine quidem, quia rationalis appetitus finis est felicitas humana: sensum uero sequentis finis est uoluptas. Obiecto porro, quia ille mouetur & praesenti & futuro, hic praesenti tantum. At contradiat quis, finis non est vnus qui mouet, quia appetitiones sunt contrariae. Respondet sequenti. φανερὰν. i. praesens uoluptas quae iudicatur bonum quoddam.

Particula LIIII.

Ἐδεμὲν αὖ ἐν τῷ κινεῖν τὸ ὁρεκτικόν, ἢ ὁρεκτικόν. πρῶτον δὲ πάντων τὸ ὁρεκτικόν. τοῦτο γὰρ κινεῖ

καὶ οὐ κινούμενον, τὸ νοητὸν ἢ φαντασθέναι. ἀρβμφ δὲ πλείω τὰ κινεῖται. ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ τρία, ἐν μὲν τὸ κινεῖ. δὲ ἄλτερον δὲ, καὶ ἐστὶ τριτὸν τὸ κινούμενον. τὸ δὲ κινεῖ, ὁ πῶν. τὸ μὲν ἀκίνητον. τὸ δὲ κινεῖ, καὶ κινούμενον. ἔτι δὲ τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ πρακτικὸν ἀγαθόν. τὸ δὲ κινεῖ καὶ κινούμενον, τὸ ὁρεκτικόν κινεῖται γὰρ τὸ ὁρεγόμενον ἢ ὁρεγεται, καὶ ἢ ὁρεξίς κινεῖται τὸ ἐστὶν, ἢ ἐνέργεια. τὸ δὲ κινούμενον, ἔστι τὸ ζῶον. ὃ δὲ κινεῖ ὄργανον ἢ ὁρεξίς, ἢ ἢ τοῦτο συμβατικὸν ἐστὶ. διὸ ἐν τῷ κινεῖσθαι σώματος καὶ ψυχῆς ὄργος, θεωρητικὸν περιούτου.

Specie quidem unum est id profectō quod mouet, appetitum inquam ut appetitum est, atque appetibile omnium est mouentium principium (hoc enim mouet, et non mouetur, mente aut imaginatione perceptum) numero uero sunt plura ea quae mouent. At uero cum tria sint in animalium motu, unum id quod mouet, secundū id quod mouet, & tertium id quod mouetur: atque id quod mouet sit duplex, nam aliud est immobile, aliud mouet, atque mouetur: immobile quidem id bonum est, quod sub actionem cadit: id uero quod mouet atque mouetur est ipsum principium appetendi (mouetur enim id quod appetit, ea ratione qua appetit, & appetitio est motus quidam uel operatio.) Id autem quod mouetur est animal ipsum. at quo mouet appetitus ut instrumentum id iam corpori tribuendum est. Quocirca de ipso tunc est contemplandum, cum de communibus animæ corporis uel operibus atq; officijs contemplabimur.

Explanatio.

Respondet. Tametsi fines sunt multi numero, ut multa appetibilia numero, vnus tamen est finis generis. i. appetibile vnum, sicut multi sunt numero appetitus, vnus tamen est generis, qui dicitur ὁρεξίς, diuiditurq; in βουλητικόν, θυμικόν & ἐπιθυμιακόν ἐπειδὴ. Appetibile ergo est finis vnus generis: nam ad mutationem in animalī cōcurrunt & quod mouet, sed non mouetur, sicut appetibile: & quod mouetur, sed non mouetur, ut animal: & id quo fit motus, ut instrumentum, quod est pars corporea animalis, communis corpori & animæ. de quo instrumento loquitur in lib. de causa motus animalis. κινεῖται. Quatenus appetit, eatenus dicitur moueri, quia appetitus est quiddam motus ubi est in opere, quia est quaedam passio aut sensus, sicut cupiditas; aut διανοήσας πρακτικῆς, sicut uoluntas.

Particula LV.

νῦν δὲ ὡς ἐν κεφαλῶν ἐπιπύν τὸ κινεῖν ὄργανικῶς ὅπου ἀρχὴ καὶ τὸ ἄλτερον τὸ αὐτὸ. ὅσον διγυλισμῶς. ἐν ταῦτα ἢ τὸ κινεῖν καὶ κινῶν. τὸ μὲν, τελευτή τὸ δὲ, ἀρχὴ δὲ, τὸ μὲν, ἢ κινεῖ. τὸ δὲ κινεῖται. λόγῳ μὲν ἕτερα ὄντα. μεγέθει δὲ, ἀχῶματα. πάντα καὶ ὡς καὶ ἄλτε κινεῖται. διὸ δὲ ὡς ὡς ἐν κινεῖσθαι μὲν ἐν τῷ ἐν τῷ κινεῖσθαι τὴν κίνησην.

Nunc ut in summa dicamus, id quod mouet ut instrumentum, ibi est collocandum, ubi idem principij rationem finis uel subit, ut in canina fit. hic enim communis

est concanum est, quorum alterum finis, alterum principium est, Quapropter alterum quiescit, alterum mouetur. Sunt uero quaedam diuersa, magnitudine uero non separantur, uinerefa nanteque pulsa trahuntur mouentur. Idcirco oportet perinde atque in circulo aliquid manere, & tunc incipere motum.

Explanatio.

Instrumentum hoc in praesenti loco paucissimis notis designat. Est autem illud, quod subit rationē principij simul & finis in motu animalis, ut in conexu patet per ginglimum (quo conexu ratiōem brahij humero committitur) in quo idem est principij & finis siue terminus motus. Nam a parte conexa uidetur incipere motus, & quasi pelli a se, & dilatarī pars in concanum uidetur cieri & trahi. Nam motus omnis in animalī componitur ex pulsu & tractu. Pellere enim est a se mouere & dilatarē: trahere est in se motare & confringi, & ideo in motu idē quiescit, ut principium motus & pellens a se, atque mouetur, ut finis & terminus ad se trahens. Nec id debet mirum uideri, quia corpus quod mouetur in orbem, quiescit & mouetur, totū enim quiescit, partes mouentur, quia variant. Itaque principale instrumentum motus in animalī est cor, quia est principij motus omnium partū animalis, & terminus, quoniam in ipsum omnes motus terminatur. Ut est principium, ideo quiescit & pellit, ut terminus, mouetur & contrahitur, ut est sicut totum, quiescit. ὡς. Pel lere a se, est motum inchoare, & quasi quiescere. Tra here in se, est perficere motū & terminare, & quasi moueri, atque recipere in se motum.

Particula LVI.

ὁλος μὲν οὖν ὡς ἐρηται ἢ ὁρεκτικόν τὸ ζῶον, ταῦτα δὲ αὐτὸ κινητικόν, ὁρεκτικόν δὲ, οὐκ ἀνδρ φατασία. φατασία δὲ πᾶσα ἢ λογικὴ ἢ αἰσθητικὴ, ταῦτα μὲν οὐ καὶ τὰ ἀλλὰ ῥῶμα μετέχει. σκεπτικόν δὲ καὶ περὶ τῶν ἀτελῶν, τὴν κινεῖ ἐστὶν οἷς ἀφ' ἑαυτῶν ὑπάρχει αἰσθητικῶς. τὸ ἑρῶν ἐν ἑαυτῶν φατασίᾳ ὑπάρχει τοῦτος, ἢ οὐ καὶ ἐπιθυμιακῶς φανερὰ ἢ λῆπι καὶ ἢ δὲ ἢ ἐνοῦσα. εἰ δὲ ταῦτα, καὶ ἐπιθυμιακῶς φατασία δὲ πᾶς ἐστὶν, ἢ ὡς ἐρη καὶ κινεῖται ἀόριστος. καὶ ταῦτα ἔστι μὲν ἀόριστος δὲ ἐρησι.

Omno igitur, uti diximus, hoc suiipsum motuum est animal, quo appetitum. At appetitum sine imaginatione nō est: omnis autē imaginatio aut rationis est participes, aut sentitias: atque huius etiam bellua participes sunt. At enim considerandum est etiam quidnam sit id, quod imperfecta animalia motu ciet, quibus sensus inest tantummodo tactus, Atque inuestigandum est, si his etiam inest imaginatio cupiditatis ue, necne. etenim dolor atque uoluptas his inesse uidetur. quā si hac inest, & cupiditatem necesse est eisdem inesse. At quoniam passio his imaginatio inest An asserendum est, ut uidetur, hac & in his inesse, imaginationem inquam atque cupiditatem: uerum ut indeterminate mouentur, sic & hac ip-sis sunt indefinitē.

Explanatio.

Concludit illam partem animæ, qua loco mouetur animal, esse causā partem qua appetit. i. appetitū esse principium motus. Sed appetitus non est sine phantasia, quia phantasia est visio, quae nobis uidentur expectabilia, illa appetimus. Sed expectabilia uidentur aut per rationē, aut per sensum. Nā τὸ ὁρεκτικόν, inquit Arist. tex. 54. κινεῖ τὸ νοητικόν ἢ φαντασθέναι, ergo phantasia aut est participes rationis, & est λογικῆ. i. rationalis: aut est expers rationis. i. αἰσθητικῆ. quemadmodum est duplex appetitus, alter est uoluntas quae sequitur ducem rationem, alter est cupiditas, quae sequitur sensum ducem. Phantasia ergo participes rationis est in hominibus sicut uoluntas: expers rationis est in brutis, perfecta quidem in perfectis animalibus ut in cane, boue, leone: imperfecta uero in imperfectis, sicut in zoophytis, nam obiecto iucundo delectatur, quia dilatarī, tristī dolent. Sed uoluptas & dolor sequitur cupiditatem, cupiditas est appetitus, appetitus non est sine phantasia, ergo habent phantasia, sed imperfectam, obsecuram & confusam siue ἀόριστος, quoniam habent instrumenta sentiendi confusa, sicut cerebrum, cor & alia uiscera. & ideo habent etiam sensus confusos. ἀτελῶν. comparatione aliorum animalium, quae habent omnes sensus. Nam in suo genere sunt perfecta, quia nihil deest, quod ad illam speciem pertineat.

Particula LVII.

ἢ μὲν οὖν αἰσθητικὴ φατασία ὡς ἐρηται, καὶ ἐν τοῖς ἀόροις ζῶοις ὑπάρχει, ἢ βουλητικὴ ἐν τοῖς λογικῶς. αὐτῶν ἢ πρᾶξι. τὸ δὲ, ἢ τὸ ἐρηλογισμῶν ἢ ἐρη ἐρη. καὶ ἀόριστος ἀφ' ἑαυτῶν μετέχει. τὸ μὲν οὐ καὶ δὲ καὶ ὡς ἐρηται ἐκπλεόνων φατασμάτων παύει. καὶ αἰσθητικῶν, τοῦ δὲ ἐρη μὲν δοκεῖ ἔχειν. ὅτι τὴν ἐκ συλλογισμῶν οὐκ ἔχει. αὐτὴ δὲ ἐκείνη. διὸ, τὸ βουλητικὸν οὐκ ἔχει ἢ ὁρεξίς. νῦν δὲ ἐπίστε καὶ κινεῖ τὴν βουλητικῶν. ὅ τὸ δὲ ἐκείνη ταῦτων ὡς ἐρη φατασία ὁρεξίς τὴν ὁρεξίς, ὅταν ἀφρασία γίνονται. φύσει δὲ δὲ ἢ ἀνα ἀρχικῶς καὶ κινεῖ. ὡς ἐρη φορεῖ ἢ ἢ κινεῖται.

Imaginatio igitur sentitias uoluntate etiam ex partibus uti diximus, animalibus, inest. At deliberatiua his inest tantum, in quibus ratio inest: nam utrum hoc agas, an hoc, rationis iam opus atque officij est, atque necesse est uno quodam metiri, maius enim persequitur. Quare potest unum ex pluribus phantasias uoluntate facere. Et hac est causa sane, cur non omnis imaginatio uidetur opinionem habere, quia eam, quae ex ratiocinatione, nō habet, at hac illam uoluntatem habet. Quapropter deliberatiua appetitus non habet. Vincit autem interdum appetitus, mouetque uoluntatem: interdum hac illum, appetitus inquam appetitum, ut phantasia cum incontinentia fit, atq; semper superior magis est princeps, mouetque naturam. Quo fit, ut tres iam motus efficiantur.

Explicatio.

Quod phantasia participes rationis non sit in belluis, id est argumento, quod est ea pars animæ qua

qua deliberamus. Deliberatio non cadit in bellus, quia non est sine ratiocinio. Ratione enim perpendentes phantasmata representantia nobis varia expectabilia, deliberamus, eligimus atque appetimus, hoc est volumus, & ideo non omnia animalia habent opinionem, quia opinio non est sine ratiocinio. αὐτῶν δ', cum hac quæ est ex ratiocinio illam gignat. ἢ δὲ δ', Quia appetitus non est sine phantasia, ideo duplex est, quoniam & phantasia duplex est. Alter appetitus est rationalis, siue voluntas, qui ducem rationem sequitur, non enim sine phantasia est, quæ est particeps rationis. Alter est cupiditas, quæ dicitur appetitus sequens sensum, quia non est sine phantasia, quæ est expers rationis. i. sententia. Interdum voluntas & cupiditas concordant, quia obediunt rationi: interdum discordant, quia cupiditas abijcit obedientiam rationis, & caret soli sensui. signum ergo est, duplicem esse appetitum. Sunt itaque tres motus. Primus est rationis, quæ imperat voluntati: alter est voluntatis: tertius est cupiditatis. Sed cupiditas consentit voluntati, quando obedit rationi, & ideo motus est naturalis, quando superior opifex imperat inferiori, sicut clarum est in cælestibus orbibus inferiores enim reguntur a superioribus. ἐκείνῃ. i. voluntas cupiditatem vincit. α. κ. α. α. α. Quando ratio & sensus pugnant, & neutri cedit victoria, ἀβρασαία est. Αβρασαία, quando alteri cedit victoria.

Particula LVIII.

ἢ δὲ ἐπισημονικὸν οὐ κινεῖ, ἀλλὰ μῦθει. ἐπεὶ δ' ἢ μὲν τοῦ καθόλου ὑπόκλητον κῆρ λόγος. ἢ δὲ, τοῦ καθόλου ἢ μὲν ἢ λέγει, ὅτι δὲ ἐστὶ τοσοῦτον, ἢ τῶν ὅδε περιπέσειν. ἢ δὲ, ὅτι τὸν τῶν ὅδε, τῶν ὅδε, ἢ δὲ ἢ αὐτῶν κινεῖ ἢ δὲ ὅδε, οὐκ ἢ καθόλου ἢ ἀμφοῖν. ἀλλ' ἢ μὲν, ἢ κινεῖται. μᾶλλον. ἢ δὲ, οὐ.

Et verò ratio, cui scientia tribuuntur, non movet, sed manet. Cum autem existimationis ac rationem alia sit universalis alia singularis (illa nanque dicit, omne bonum honoribus esse afficiendum: hæc verò dicit, me bonum esse) hæc iam opinio movet, non illa universalis, quin potius ambæ movent: at illa quiescens magis, hæc autem non quiescens.

Explanatio.

Quia diximus voluntatem siue appetitum rationalem sequi ducem rationem, ideo interpretatur quamquam vim animæ intelligat. Sequitur ergo rationem, non intellectum neque speculativum neque practicum, in quo vtroque esse habitus qui dicitur ἐπισημονικός. i. scientia, & facultas acquirendi scientiam: sed δι' ἴσως πρακτικῆν, quia intellectus speculativus iudicat & intelligit omne bonum esse expectandum omne malum fugiendum. Sed hoc iudicio non movetur loco animal, non sequitur, neque declinat, quia est iudicium univcrsale & generale. Sed δι' ἴσως πρακτικῆν iudicat non bonum aut malum generatim, sed hoc bonum, & temperantiam, esse ex-

petendum: malum, vt intemperantiâ, esse fugiendū. Hoc iudicio proprio & peculiari movetur animal.

Particula LIX.

τὴν μὲν οὖν θεοποιησὶν ψυχῶν, ἀνάγκη πᾶν ἔχειν δ', τὴν πρῶτην, καὶ ψυχῶν ἔχει ἀπὸ γενέσεως μᾶλλον φθώρας. ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὐτῶν ἔχειν, καὶ ἀκμῆν, καὶ ἀθροισμ. ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆσφιν ἔχειν ἀδύνατον. ἀνάγκη δὲ εἶναι τὴν θεοποιησὶν δύναμιν ἐν πάσι τοῖς φουκῶν, καὶ φθίνουσιν.

Necesse est igitur omne quod vivit, animamque habet, nutriendi vim habere ab ortu generatione ne, usque ad interitum correptionem ne usquam: necesse est enim omne quod est ortum, accretionem, & statum, & decretionem habere. quæ quidem, ut patet, sine nutritione fieri nequeunt. Necesse est igitur universis his quæ accrescunt atque decrescunt, inesse potentiam nutriendi.

Explanatio.

Hactenus de quatuor partibus animæ disputatū est, qua vivit, qua sentit, qua intelligit, & qua loco movetur animal aut tota sua mole, aut parte molis. Sequens erat, vt ostenderet omnes has partes esse distinctas & differentes, nec plures, nec pauciores. Ostendit autem, quia singulæ seorsum constituunt corpora animata, ergo reperiuntur i corporibus distinctibus & corpora quæ constituntur sunt quatuor sunt quoque quatuor partes animæ, nec pauciores. Primus itaque ordo corporum animalium est corporum viventium, quæ habent partem nutriticam, quia tandiu vivunt, quandiu nutriuntur, siquidem a primordiis vitæ crescunt, deinde consistunt, postremò decrescunt & senescunt. Tales motus non possunt cieri sine altero & facultate alteri. α. ἢ ἴσως. Vnde atas est triplex, ex sententia philosophorum. φουκῶν. vt excipiantur corpora cælestia, quæ vivunt. Sed hic fit mentio de corporibus vivis quæ generantur & intereunt.

Particula LX.

αἰσθησὶν δὲ οὐκ ἀναγκαῖον ἀν' ἅπαντα τοῖς ζῶσιν. οὐτε γὰρ ἀνὸςαν τὸ σῶμα ἀπλοῦν, ἀσὴν ἐνδέχεται ἔχειν. οὐτε ἀνὸς τῶν οἰόντε οὐδὲν εἶναι ζῶν. οὐτε δὲ ὅσα μὴ δεκτικὰ τῶν εἰδῶν, ἀνὸς τῆσφιν ἢ δὲ ζῶον, ἀναγκαῖον αἰσθησὶν ἔχειν, εἰ μὴ δὲν μᾶλλον ποιεῖ ἢ φρεσὶς. ἐνεκάτου γὰρ ἀπαντα ὑπάσχει τα φρεσὶς, ἢ συμπελάσεται ἔσται τῶν εἰδικάτου. εἰ οὖν πᾶν σῶμα πορευτικὸν μὴ ἔχον αἰσθησὶν, φθέρητοτο δὲ, καὶ εἰς τέλος οὐκ ὄν ἐλθοι. δ' ἐστὶ φρεσὶς ἔργον. πᾶς γὰρ θεοποίησιν, τοῖς μὲν γὰρ μὲν μᾶλλον ὑπάσχει τοῦτο, ὅθεν πεφύκατο.

At non in omnibus vivientibus necesse est sensum esse: etenim neque ea possunt tactum habere quorum corpus est simplex quantum; non sine materia formarum sunt susceptiva: neque fieri potest, ut sine hoc sensu animalia quicquam in verum sit ratione. Animal autem necesse est sensum habere, si nihil facit frustra natura: nam universa

versa que natura consciuntur gratia sunt alienius, aut sunt casus eorum, que alienius causa sunt. Si igitur corpus quod habet vicia gradandi non haberet sensum, corrumperetur sanè, & non ad sumum proficisceretur perveniretque finem, quem quidem quom esse natura consistat. quo nanque pacto nutrietur? immobilibus enim adest nutrimentum eo in loco, ubi sunt orta, quo nutrir possunt suapte natura.

Explanatio.

Secundus ordo est sentientium, quia non omnia quæ vivunt eadem quoque sentiunt. Nam stirpes & corpora cælestia vivunt, non tamen sentiunt. quoniam animal est animal per sensum, qui est tactus, quo corpora cælestia carent. habent quidem contactum, quia se contingunt. Tactus etenim consurgit ex permixtione primarum qualitatum. Talis permissio non est in cælo, ergo cælum non sentit, ideoque non est animal. Deinde tactus consistit in quadam symmetria, & commoderatione elementorum, ideo plantæ quoque sentiunt, quia supra modum sunt terrene. Postremò omnes sensus accipiunt species sensiles sine materia, stirpes non accipiunt, quia patiuntur a materia, & ideo non sentiunt. ἢ δὲ ἔδωκ. Quòd animal sit animal per sensum, probat sumptu argumento a fine, simul & constituit tertium ordinem animalium corporum. Nam nihil facit temere, sed propter aliquem finem & vsum: Formavit quidem animal vt viveret & conservaretur. Vivere & conservari non potest, nisi cognoscat quid sibi fit salutare & noxium, vt illud sequatur, & hoc declinet. Cognoscit autem alimētum sibi salutare, & iniurias cæli sibi noxias sensu siue tactu, ergo necessitas fuit sensus. Impulsa tactu & sensu, ingrediuntur, atque loco moventur, vt alterum quærant absens. Nam quæ alterum habent præsens, locum nō mutant, vt zoophyta & stirpes. At roget quis, cur antea Arist. postremo loco locutus est de parte animæ quæ movetur animal, hic verò tertio loco mentionem facit? An quia superiori loco invenit ordinem faciliorem doctrinæ gratia, propter affinitatē & similitudinē inter sensum & intellectum, nam mens est quæ consistit perfectissimum ordinem corporum animalium. & ideo hic postremo loco & ordine loquitur de parte animæ quæ intelligit animal. συμπελάσεται. sicut capilli & supercilia & cilia non temere formantur a natura.

Particula LXI.

οὐκ οἰόντε δὲ σῶμα ἔχειν μὲν ψυχὴν καὶ νοῦν κλητικῶν. αἰσθησὶν δὲ μὴ ἔχειν μὴ μὴ μὴ οὐκ ἔχειν ἢ δὲ. ἀλλὰ μὴ οὐδὲ ἀγκυνησῶν. διακτι γὰρ οὐκ ἔχει ἢ γὰρ τῆ ψυχῆ βελτίον, ἢ πρῶτα μᾶλλον. τῶν δὲ οὐδὲ ἔτερον. ἢ μὲν γὰρ οὐ μᾶλλον νοσεῖ. ἢ δὲ, οὐδὲν ἔσται μᾶλλον δι' ἕκαστον.

Fieri autem nequit ut corporum quicquam mobile atque ortum, animam quidem habeat, discernentemque mentem, sensu autem uacet. cur enim non habeat? Aut enim anime aut corpori id ipsum melius erit. At ne-

vi videtur melius esse. illa nanque ob hoc non intelligit magis, illud autem non ob ipsum magis persistet.

Explanatio.

Exponit quartum ordinem corporum animalium. Sunt in quarto ordine corpora genita, quæ habent animam & mentem siue animæ partem quæ intelligunt, sed non sine sensu: quia si carent sensu, carere iudicantur aut merito anime aut corporis. Non animæ, quia anima non intelligit sine sensu, nam cum phantasmatibus & in phantasmatibus intelligit. Non corporis, quia beneficio sensus corpus conservatur, sentit enim quæ sibi sunt salutaria, quæ noxia. Dixi, Genita intelligere ope sensus, quia ingenta, vt corpora cælestia & cælestia intelligunt sine sensu, nulla enim habent instrumenta sentiendi. μὴ μὴ μὴ. i. mobile, gresile quod loco movetur.

Particula LXII.

οὐδὲν δὲ εἶναι ψυχῶν σῶμα μὴ μὴ μὴ οὐδὲν αἰσθησῶν. ἀλλὰ μὴ μὴ εἶναι αἰσθησῶν ἔχον, ἀνάγκη τὸ σῶμα εἶναι ἢ ἀπλοῦν ἢ μίχτον. οὐκ οἰόν τε δὲ ἀπλοῦν. ἀσὴν γὰρ οὐκ ἔχει. ἐστὶ δὲ ἀνάγκη τῶν τῶν ἔχειν.

Nullum igitur, uti diximus, non immobile corpus habet animam abique sensu. Atqui si sensum habet, necesse est ipsum vel simplex corpus vel mixtum esse. Sed fieri non potest, ut sit simplex: non enim habeat tactum. At hunc sensum inesse necesse est.

Explanatio.

Conclusio sententiæ superioris, ergo corpora genita cælestia, vt homines, non intelligunt sine sensu, ἀλλὰ μὲν. At verò simplicia. i. cælestia intelligunt sine sensu, quia si haberent sensum, haberent quoque tactum, quia tactus est fundamentum aliorum sensuum, quo sublato, ceteri auferuntur. Sed tactum nō habent, quia tactus consurgit ex permixtione primarum qualitatum, in corpore cælesti nulla est commiscella qualitatum primarum. ἀσὴν, ergo neque illum alium sensum habeat.

Particula LXIII.

τοῦτο δὲ εἶναι τῶν δὲ δὴ οὐκ. ἢ περὶ γὰρ τὸ ζῶον, σῶμα ἐμψυχον ἐστὶ, σῶμα δὲ ἀπᾶν ἀπᾶν ἢ τὸ αἰσθησῶν ἀσὴν, ἀνάγκη καὶ τοῦ ζῶου σῶμα ἀπᾶν εἶναι, εἰ μὴ λέγει σῶμα τὸ ζῶον, εἰ γὰρ ἄλλου αἰσθησῶν, δι' ἕτερον αἰσθησῶν τῶν οὐκ οἰόντε, ὁμοίως, ὁμοίως, ἀπᾶν δὲ εἰ μὴ εἶναι αἰσθησῶν, οὐ δύνασται ταμὲν ὁλνεν, τὰ ἢ λαβῆν. εἰ δὲ τοῦτο, ἀδύνατον ἐστὶ σῶμα τὸ ζῶον, διὸ καὶ ἢ γὰρ εἶναι ἀσὴν ἀσὴν, τῶσφιν γὰρ ἐστὶν. ἢ ἢ τῶσφιν, τὸ σῶμα τὸ ἀσὴν.

Quod quidem ex bifce perspicuum evadere potest. Nam cum animal omne corpus sit animatum, corpusque omne tangibile sit, tangibile autem sit id, quòd est sensibile tactu, necesse est & animalis corpus vms habeat sentiendi

sentienti tãgendo, si debeat ipsum animal conservari. Ceteri nanque sensus per alia quedam externa sentiunt, odoratus inquam, visus ac auditus: tangens autem, nisi sensum habeat, non poterit alia quidem fugere, alia aut em capere. Quod si ita fieri non potest, ut ipsum animal conservetur. Quapropter & in se gustus, quasi tactus est quidam: est enim alteri sensus, at alterum corpus est quod tactu percipitur.

Explanatio.

Quod sola corpora concreta & mista, non simplicia, quæ intelligunt, habeant opus sensu, hinc placet, quod tactu indigent ut sint & conserventur. Sint quidem, quia sunt animalia per tactum: conservantur vero, quia tactu perceptientia quod salutare est expetunt, quod noxium declinant. Indigent quoque gustatu, ut nutriantur, quia gustatus est quidam tactus. Siquidem alterum sentit tangendo. Nam tactus & gustatus percipiunt suum sensibile per medium internum, quod est intra corpus animalis: reliqui sensus per externum, quod longius distingitur ab animali. Et ideo tactus & gustatus sunt necessarii conservacionis, gratia, reliqui sunt boni gratia, quia sine cæteris sensibus potest vita consistere, sine tactu & gustatu non potest, quia opera tactus declinat incommoda & iniurias, ope gustatus nutritur, quia est iudex alimenti. τοῦτο ἴ. corpus animalium mistum habere sensum quidem tactus. ἀφ᾽ οὗτος. Quatenus sentit tactu alterum, est tactus: quatenus iudicat sapores in altero dulcem vel amarum, & alios sapores, est sensus distinctus a tactu.

Particula LXIII.

Ἰσχυρὸς δὲ κτλ. χρῶμα κτλ. οὐ τρέφει. οὐδὲ ποιεῖ οὐτρε ἀφ᾽ ἑσῆς, οὐτρε φθίσκει. ὡς κτλ. τῶν γὰρ οὖν ἀνίσχυρα ἀφ᾽ ἑσῆς εἶναι, διὰ τὸ τοῦ ἀποῦ κτλ. θεοποιεῖται ἀποῦ εἶναι. οὐτρε μὲν οὖν ἀνίσχυρα τῶν γὰρ, κτλ. φανερὸν, ὅτι οὐχ οἶον τὸ ἀνὸς ἀφ᾽ ἑσῆς εἶναι. ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐνέκτου, κτλ. γίνεσθαι ἴσον ἴσῳ, οὐ τῶν τυχευμάτων, ἀλλὰ τῶν ἰσῶν τῶν πορρωτέρω ἀφ᾽ ἑσῆς. οὐτρε ἴσον, εἰ γὰρ μάλιστ' ἐξ ἑσῆς οὐ μόνον δὲ ἀποῦ εἶναι ἀποῦ εἶναι, ἀλλὰ κτλ. ἀποῦ.

Sonus autem est color et odor non nutriunt, nec accretionem decretionem ne faciunt. Quare necesse est ipsum gustum tactum quandam esse: quia rei tangibilis ac nutritiva est sensus. Hi igitur sensus necessarii sunt animali, atque perspicuum est, fieri non posse, ut sit animal absque tactu. At ceteri sensus, boni sunt gratia, & definitio iam generi non cuius animalium sine illo discrimine, sed cuidam, ut gradienti, necesse est insint. Nam si conservari debeat, non solum tangendo, sed etiam sentit sentire ipsum oportet.

Explanatio.

ὄσμη. Hip. tamen, & Gal. opinantur nutrire, τοῦτο εἶναι ἴσον. Nam si reliqui tres sensus essent necessarii vite animalis, omne animal haberet, non autem habet, sed solus homo.

Particula LXV.

τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἰ δὲ τοῦ μεταξὺ αἰσθητικῶν εἴη τῶν ἐκείνου μὲν ὑπὸ τοῦ αἰσθητικοῦ παρῆναι κτλ. κινεῖσθαι. ὡς γὰρ δ' ὑπὲρ κείνου. ὡς γὰρ γὰρ κινεῖσθαι κατὰ τοῦτο, μὲν κτλ. τοῦ μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν, κτλ. γὰρ ὡς αἰσθητικῶν ποιεῖ ὡς αἰσθητικῶν. κτλ. εἰ δὲ διὰ μέσου ἢ κινεῖσθαι, κτλ. μὲν δὲ γὰρ πρῶτον κινεῖσθαι ὡς οὐκ ἀποῦ εἶναι, γὰρ δὲ ἐκείνου μόνον ὡς οὐκ εἶναι. γὰρ δὲ μέσου, ἀφ᾽ οὗ. πολλὰ δὲ μέσα. οὐτρε ἐπὶ ἀλλοῦσθαι, πλὴν ὅτι μένοντα ἐν τῶ αὐτῶ τῶτο ἀλλοῦσθαι εἰς εἰς κινεῖσθαι βλάπτει, μὲν κτλ. τοῦτο κινεῖσθαι, ὡς γὰρ βλάπτει. λίθος δὲ, οὐδὲν. ἀλλὰ ὡς μὲν κτλ. πτόρε. ὁ δὲ ἀφ᾽ ἐπὶ πλείστον κινεῖσθαι, κτλ. ποιεῖ κτλ. ποιεῖ, ἐάν μὲν κτλ. εἰ δὲ κτλ. κτλ. ἀνακλάσθαι βέλτερον ἢ τῶν ὄσμη ἐξ ἑσῆς ἀνακλάσθαι, γὰρ ἀφ᾽ ἑσῆς παρῆναι ὑπὸ τοῦ χρωματός κτλ. τῶν ὄσμη, μὲν κτλ. πτόρε οὐδὲν εἰς ἢ, ἐπὶ δὲ τοῦ λείου εἶναι εἰς, διὸ πολλὴν κτλ. οὐτρε τῶν ὄσμη κινεῖσθαι, ὡς γὰρ ἀφ᾽ ἑσῆς ἐν τῶ κινεῖσθαι σωματικῶν διὰ τὸ οὐ μὲν κτλ. τοῦ ὄσμη.

Quod quidem erit, si per externum sentire medium possit, hoc pacto, ut a sensibili quidem medium, ab hoc autem ipsum patiatur ac moveatur. Nam ut in motu ad locum accommodato fieri solet, cum per multa efficitur (primum nanque movens pellit sensum, pellendoque facit ut illud pellat id, quod deinceps post illud esse collocatum: sitque hoc pacto motus per medium: atque primum quidem pellit & non pellitur, ultimum autem pellitur & non pellit, medium vero pellit & pellitur, & interdum plura sunt media, interdum pauciora) sic et in alteratione fieri solet, hoc excepto dumtaxat, id inquam quod alterat, eodem loco manere: veluti si quisquam in cerâ tinxerit, usque ad id mota est, usquequo tinxit: lapis autem non movetur. At aqua ad distantiam longam, aer autem ad distantiam longiorem movetur, atque agit & patitur, si maneat, sitque unus, & non divisus. Quapropter & de reflexione melius est aerem a figura coloreque pati, quousque sit unus (est autem unus, in ipso leui) quam egredientem usionem frangi atque reflecti censere. Quocirca utvis hic movet unum, perinde atque si signum quod in ceram imprimitur, transmittitur usque ad finem.

Explanatio.

Non solum tactu ut conservetur, & gustatu ut nutriatur, indiget homo, sed etiam visu, auditu & odoratu. Homo, natus est ad capessendum doctrinam, ad quam confert aspectus atque auditus: respicit & citi le est animal, idem delectatur odoribus. Sed tactilia & gustatilia obiecta sentit medio interno, reliqua sensilia, externo. Quo autem modo, docet Arist. duplici similitudine, & vnicò exemplo. Prima sumitur a motu violento, altera a configuratione ceræ. Sagitta excussâ per nerum ab arcu fertur motu violento, in quo motu est quod pellit, sed non pellitur, sicut arcus: & quod pellit, sed non pellit, sicut sagitta: & quod pellit vicissimque pellitur, sicut nerum. Pellens est simile sensili, pulsium est simile speciei quæ pellitur ad sensorium, pellens & pulsium est simile

simile medio per quod pellitur species & quod pellit species. Sed id plinius fit in alteratione & immutatione ceræ. Figura incisa in meo sigillo imprimitur ceræ quodatenus, i. ad definitum terminum, & quanta est impressio, ad tantam distantiam transmittitur figura in corpus ceræum. Simili ratione species rei sensilis transmittitur in medium quodatenus, i. vique ad terminum, terminus ipse est sensus siue sensorium, in quo terminatur hæc transmissio. & ideo species non multiplicatur in medio vique ad sensorium, sed transmittitur & quasi pellitur a sensili. Est enim διαδοσῆς, i. transmissio & iaculatio speciei, & διαδοσῆς, inquit Arist. exemplo confirmatur, quia species coloris a corpore colorato per medium vnum & continuatum transmittitur ad aspectum, & ideo generatur aspectus, & nõ ut inquit Plato, quia radij visorij emissi ab oculo ad rem visam recurrunt, & in ipso recurfu generatur aspectus, quasi speciem a re visa delibent, & in reditu ad sensum referant. ἀφ᾽ οὗ, utrunque patitur, quia pellit & pellitur. λίθος, transmittitur motus ad maiorem & minorem distantiam, pro natura medij corporis, per quod fit transmissio. Ut lapis non admittit transmissioem, aqua quidem admittit magnam, aer vero maximam, quia est subtilior aqua. ἐάν μὲν, si sit continuatum & non diremptum, ne interpellat & impedit speciem.

Particula LXVI.

ἔτι δ' οὐχ οἶον τε ἀπλοῶν ἢ τοῦ γῶος σῶμα εἶναι, φανερὸν. λέγω δ' οἶον πύρρον, ἢ ἀφ᾽ ἑσῆς, ἀνὸς μὲν γὰρ ἀφ᾽ ἑσῆς, οὐδὲ μὲν ἀπλοῶν αἰσθητικῶν ἐνδὲ ἔχεται εἶναι, γὰρ γὰρ σῶμα αἰσθητικόν, γὰρ ἐμφύον πᾶν ὡς εἶρηται. τὰ δὲ ἄλλα ἐξ ὧν γῆ, αἰσθητικῶν μὲν ἀνὸς γίνονται. πάντα δὲ τῶ δὲ ἐτέρου αἰσθητικῶν, ποιεῖ τῶν αἰσθητικῶν κτλ. διὰ τὸ μεταξὺ ἢ δ' ἀφ᾽ ἑσῆς ἀποῦ εἶναι, διὸ κτλ. τῶν σῶμα τοῦτο εἶναι, καίτοι κτλ. τὰ ἄλλα αἰσθητικῶν ἀφ᾽ ἑσῆς αἰσθητικῶν, ἀλλὰ δὲ ἐτέρων. καίτοι δὲ δοκεῖ μόνον δὲ αἰσθητικῶν εἶναι, ὡς τῶν μὲν ποσῶν σαφῶς, οὐδὲν ἂν εἴη σῶμα τοῦ γῶος. οὐδὲ δὲ γῆ γίνονται. πάντων γὰρ ἢ ἀφ᾽ ἑσῆς ἀποῦ εἶναι. ὡς γὰρ μεσότης, κτλ. δὲ κτλ. τῶν αἰσθητικῶν οὐ μόνον ὅσμη διαφορὰ γῆς εἶναι, ἀλλὰ κτλ. θερμὸν κτλ. ψυχρὸν κτλ. τῶν ἄλλων ἀποῦ ἀπ᾽ ἑσῆς. κτλ. διὰ τὸ τῶν τοῖς ὄσμη κτλ. ἔσθαι κτλ. τῶν ποσῶν: μοσχοῦ οὐκ αἰσθητικῶν εἶναι, ὅτι γῆς εἶναι, τὰ φυτὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ μὲν εἶναι αἰσθητικῶν, ὁ ἢ γῆς εἶναι. ἀλλὰ δὲ ἀφ᾽ ἑσῆς, οὐ γὰρ μὲν οἶον τε ἀπλοῶν ἢ παρῆναι. τοῦτο δὲ ἢ αἰσθητικῶν, οὐκ εἶναι οὐτρε γῆ ἄλλου τῶν σαφῶς οὐδὲ ὄσμη.

Atqui perspicuum est, fieri non posse, ut corpus animalis sit simplex: igneus inquam, aut æqueus, aut æreus. Nam nullus alius sensus absque tactu haberi potest. Corpus enim animalis omnis, ut dictum est, nimis habet sentiendi tangendo: cetera autem elementa, præter terram, instrumenta sensus fieri possunt. Atque omnino tale per aliud sentiendo sensum nimirum efficit, & per media: at tactum in tangendo sensibilia sua consistit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur. Atque tamen cetera quoque sensuum instrumenta tactu sentiunt, tamen per aliud medium sentiunt: at ipse tactus

per seipsum solus sentire videtur. Quibus efficitur, ut nullum alium elementorum corpus sit animalis. Aer vero neque terreum esse potest, tactus enim veluti medietas est omnium tangibilium, & instrumentum ipsius non modo terra differentiatur, sed etiam calidi frigidique, ceterorumque omnium tangibilium. Et ideo neque ossibus neque pills, neque talibus partibus illis omnino sentimus, quia terreæ sunt. Hinc & plantæ omnium sensuum sunt, ut patet, expertes, quia & ipsæ terreæ sunt. At absque tactu fieri non potest, ut alius quisquam sit sensus, huius autem instrumentum sensus neque terreæ est, neque ceterum ullius elementorum.

Explanatio.

Hæc tunc demonstrat, corpus quod intelligit præditum sensu nõ esse simplex: sed corpus simplex aut est cœleste, aut est elementum. Demonstrat non esse cœleste. Ordo postulat, ut demonstraret non esse elementum, sed compositum ex quatuor elementis. Sed antequam demonstret, ponit duas hypothesas. Prima est, ponamus nullum animal esse sine sensu. i. tactu secunda, omnia elementa possunt fieri instrumenta sensus, præter terram, hoc est, possunt excellere in sensorijs, præter terram, quæ nullum elementum sentit, quia caret tactu, quæ basis est alterum sensuum, ergo nullum corpus intelligens præditum sensu est elementum simplex, sed compositum ex quatuor elementis, quia habet tactum, sed tactus consistit in quadam mediocritate & commoderatione quatuor elementorum, ac qualitatium primum, quia si excelleret terra, aboleretur sensus, argumento sunt nobis ossa, pills & stirpes, non enim sentiant, quia excellit terra, neque enim cum duritie, densitate, siccitate & frigiditate terrena consistere potest sensus, καίτοι κτλ. τὰ ἄλλα. Tamen si tactus est sulus per omnia sentioa aliorum sensuum, quia est quasi fundamentum subiectum cæteris sensibus, nihilominus cæteri sensus percipiunt suum sensibile obiectum per medium externum, solus tactus & gustatus per internum. i. carnem, quoniam gustatus est quidam tactus, μεσότης. Intelligit æqualitatem iustitias naturalis, quia natura in tactu vniuscuiusque animalis talem servat commoderationem & æqualitatem elementorum & qualitatium, qualem postulat eius propria actio. Licet enim in picibus excellat qualitas frigida & humida aque, servatur tamen æqualitas, quia talem postulat sua actio. In homine excellit qualitas calida & humida, servatur tamen æqualitas iustitias, quia talis requirit humano actio. In stirpibus excellit qualitas frigida & sicca terre, est tamen æqualitas conueniens actionibus & operibus stirpium. Quod dicto de toto animali & animalium, idem potest accommodari ad partes. Ut calida & humida qualitas est æqualitas iure data hepatis, quia eius opus est concoquere. concoctio est quedam elixatio. elixatio fit a calido & humido. Et ideo sensus non patitur excellentiam terræ, sed aliorum elementorum, quæ excellentia relata ad actiones obundas, vocatur æqualitas iustitias naturalis.

Liber tertius

Particula LXVII.

Φαίρον τούτου, ὅτι ἀνάγκη μόνως τῆς αἰσθητικῆς ἀδυνατίαι, ἀδυνατῶν ὡς τὰ ζῶα, ἀποδύσκειν. οὕτε γὰρ τῶν ἔχον ὄντων μὴ ζῶον, οὕτε ζῶον ὄν, ἄλλην ἔχον ἀνάγκη πάλιν ταύτης. καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἄλλα αἰσθητικὰ τοῖς ὑπερβολαῖς, οὐ διαφθείρει τὸ ζῶον. οἷον χρομα καὶ ψόφος, καὶ ὄσμη. ἀλλὰ μόνον τὰ αἰσθητικὰ, ἀν μὴ ἢ κατὰ συμβεβηκός, οἷον ἀν ἄμα τῶ ἰσοσφο ὡς γίνονται καὶ πάλιν. καὶ ὑπὸ ὀρεμάτων καὶ ὄσμη, ἔτετα κινεῖται, ἀ τῆ ἀφῆ φθείρει. καὶ ὁ χυμός δέ, ἢ ἄμα συμβαίνει ἀσθινόν εἶναι, ταῦτι φθείρει. ἢ δὲ τῶν ἀσθινῶν ὑπερβολῶν, οἷον θερμῶν καὶ ψυχρῶν καὶ σκληρῶν ἀναφεί τὸ ζῶον.

Hæc cum ita sint, patet animalia necessariò mori, cum hoc solo sensu tactu priuantur; neque enim fieri potest, ut hunc sensum non animal habeat, neque si animal est, alium sensum præter hunc habere necesse est. Et propterea fit, ut cætera quidem sensibilia non corrumpant suis exuperationibus animal, color inquam, sonus & odor, sed ipsa tantum sensuum instrumenta, nisi per accidens, ut si simul cum sono pulso ictus que fiat, & si à rebus, que videntur, atque ab olentibus alia moueantur, que tactu corrumpunt. sapor etiam hoc sanè corrumpit, quo simul accidit ipsum tangibile esse. Exuperationes autem tangibilium, ut calidorum frigidorum, & huiusmodi, ipsum interficiunt atque interimunt animal.

Explanatio.

ῥορισμὸς ἐστὶν, quia colligit & concludit ex his, quæ hæcætenus dicta sunt, animal esse & viuere opera sensus, qui dicitur tactus: quia tactu intereunte, animal continuo interit: sed alijs sensibus intereuntibus animal etiam superest & viuit. Præterea excellens tacti le si corrumpat sensorium tactus, corrumpit quoque totum animal & reliquos sensus, quia tactus sensus est per sensoria omnium aliorum sensuum. Sed sensu le excellens reliquorum sensuum corrumpit suum sensorium, non autem animal, nisi forte accidat, ut cum excellenti sensu quippiam exitiale animali sit adiunctum: ut basiliscus est aspectabilis, quia est coloratus. habet tamen secum adiunctam vim necandi animal, & odor potest habere coniunctum foetore,

& sapor virulentiæ, & sonus ictum, ut animal interficiat sensile proprium cuiusque sensus non per se, sed per aliud.

Particula LXVIII.

παντός μὲν γὰρ αἰσθητῶν ὑπερβολῶν, ἀναφεί τὸ αἰσθητικόν. ἔστι καὶ τὸ ἀσθινόν τῶν ἀσθινῶν. ταῦτα δὲ ὡρίζεται τὸ ζῶον. ἀπὸ γὰρ ἀσθινῶν δὲ δεκτικῶν, ὅτι ἀδυνατῶν εἶναι τὸ ζῶον. διὸ ἢ τῶν ἀσθινῶν ὑπερβολῶν, οὐ μόνον τὸ αἰσθητικόν φθείρει, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῶον. ὅτι ἀνάγκη μόνον ἔχειν ταῦτων τὰ ζῶα πᾶς δὲ ἄλλας αἰσθητικὰς, ἔχει τὸ ζῶον ὡς περ εἴρηται, οὐ τοῦ ὄντος ἔνεκα, ἀλλὰ τοῦ εἶναι. οἷον, ὄσμη. ἔπει δὲ ἀέρι καὶ ὑδατὶ ὅπως ὄρεα, ὄσμη δὲ πλεονεξία διασαφεί. γέβον δὲ, διὰ τὸ ὑδὸ καὶ λυπηρὸν ἵνα αἰσθητικῶν τῶν ἐν τρεσφῶν, καὶ ἐπιθυμῆ καὶ κινήται. ἀκόνη ἢ ὅπως σημαίνει τὸ αὐτῶν. ἰλιώτῆται δὲ, ὅπως σημαίνει τὴν ἐτέρω.

Exuperatio enim sensilis cuiusvis sensus destruit instrumentum atque deuasat, quare & tangibile exuperans ipsum destruit tactum. At hoc sensu definitum est animal, sine nanque tactu fieri non posse, ut sit anima, demonstrauimus. Quamobrem exuperationes eorum que tactu percipiuntur, non solum instrumentum ipsius sensus, uerum etiam animal ipsum interimunt atque corrumpunt, quia necesse est animal hunc solum habere. Capros autem sensus animal habet, non ut sit, sed ut bene sit, ut antea diximus. Visum enim habet ut uideat, quonia & in aere & in aqua & omnino in persicno degit. Gustum autem ob id quod uoluptate afficit aut dolore, ut in altero ea sentiat & cupiat ac moueatur. Et auditum, ut aliquid significetur. Linguam præterea, ut ipsum aliquid alij per ipsam significet.

Explanatio.

Itaque tactus est necessarius, & cæterum sensus sunt uiles animali. Necessarius quidem tactus, ut animal sit & uiuat, quia sine tactu non est animal. Uiles uerò sunt alij sensus, non ut animal sit & uiuat, sed ut bene & comode uiuat. καὶ ὁ χυμός. quatenus gustatus est quidam tactus, eatenus gustatu abolito animal aboletur & perit. οἷον ὄσμη. Sic exponit finem & usum omnium sensuum.

FINIS.

θεοῦ θεῖοντος καὶ ἐπὶ εἰπὸς πλείους.

